

FORRÓ János

A székesfehérvári csendőr kerület küzdelme Fejér vármegye közbiztonságáért 1884–1945**Előzmények és elméleti alapok.**

Napjainkban Magyarországon a bűnözés mértékének emelkedése és a közbiztonság romlása tapasztalható. A kialakult közbiztonsági viszonyok javítását sokan követelik és egyes szervezetek zászlajukra is tűzik azt.

A bűnözés leküzdésére törvényileg felhatalmazott és hivatott szervezet, a Magyar Köztársaság rendőrsége azonban – minden erőfeszítése ellenére – szervezeti, gazdálkodási, működési, kiképzettségi, eredményességi, identitási zavarokkal, hatékonysági és egyéb gondokkal küzd. Erőforrásai a bűnözés leküzdésére nem elégségesek. A szervezett bűnözés hadállásai mára már kiépültek, bármin és bármely határon átnyúlnak. A rendvédelmi szervezetek tevékenységét a rendszerváltás óta az emberek és a média kiemelt és egyúttal folyamatos, figyelme is kíséri.

A ma rendőrsége helyzetének a tisztázására stratégiai, szervezeti, technikai, informatikai, szervezetségi és módszerbeli megújulásra és múltjának elemzésére van szükség, amelyhez kellő jogszabályi háttér és alapos kutatómunka is szükséges. Fejlődő országunk, változó gazdasági-társadalmi viszonyaink, az Európai Unió, a lakossági elvárások a rendvédelmi munka hatékonyságának a javítását kívánják. Napjainkra divattá vált, hogy a fejlett országokban keressük azokat a közbiztonsági eszközöket, módszereket, amelyekről a saját helyzetünk javulását várjuk. Legalább ilyen intenzitással, és „ügybuzgalommal” kellene azonban keresnünk elődeink tárggyal kapcsolatos tudását, módszereik hasznosítását.¹

A bűnözés elleni harc nemcsak korszerű technikai eszközöket, új módszereket és az erőforrások bővítését igényli, hanem az államilag (központilag) szervezett rendvédelmi munka, a múlt rendőri, csendőri tevékenységének, valós történéseinek az ismeretét is.

Elődeink között sokféle típusú, szervezetű, irányultságú és széles skálán mozgó rendvédelmi szervezetek működtek. Természetesen ezek más társadalmi, gazdasági, történelmi viszonyokban gyökereztek a kiegyezéstől napjainkig. Ezek között mai szóval és fogalommal élve az önkormányzati rendőrségektől kezdve a Magyar Királyi Rendőrségen és a Magyar Királyi Csendőrségen, a népi demokrácia rendőrségén, az Államvédelmi Hatóságon át napjaink rendőrségéig más időben ugyan, de sokféle rendvédelmi szervezet működött. Mai rendőrségünk szervezetében, módszereiben máig magán viseli ezek működésének a nyomait. Tehát azok együttesének örököse! Éppen ezért napjainkra a szervezeti és módszerbeli sokszínűség, az egymásnak gyökeresen ellentmondó szervezet és működés, a politikai cél, az eszközök és módszerek keveredése, és az egyre gyengülő szakmai eredményesség összemosódása jelentik az egyik legfőbb veszélyt. Emiatt a mai rendőri szervezetet „öszvér típusú” rendvédelmi szervezetnek határozhatjuk meg.

Ebből a sokszínű rendvédelmi örökségből önkényesen ragadtam ki a Magyar Királyi Csendőrséget. Elődeink magas fokon művelték a közrend-közbiztonság védelmét. Mindez megnyilvánult a hatalom véleményében, a külföld véleményében, a tulajdonosi lakosság megnyilvánulásaiban és a korszakbeli sajtó – mint az akkori médium – megítélésében is. Módszereik akkor is figyelemre méltóak, ha az időközben eltelt több mint fél évszázad a tevékenységükről – elsősorban politikai okokból – mást állított. Szakmai tevékenységükről, a csendőri szervezet bűnmegelőzési képességéről, bűnüldözői eredményeikről szó sem esett. Pedig éppen itt kell keresnünk működésük lényegét.

Ugyanakkor egyesek ma is hajlanak a csendőrség tevékenységének elítélésére. Többen bírálják egyes időszakaikat, szemükre vetve a munkásmozgalom és a nemzetiségek üldözését. Ezek között különös hangsúlyt kap az 1944 kora nyarán a közreműködésükkel végrehajtott zsidó deportálás, melyet vizsgálódásom során nem kerültem meg, hanem kerestem a történések valódi okait és a körülményeket. A zsidók üldözéséért és deportálásáért sokáig egyedüli felelősként a csendőri szervezetet jelölték meg, mint azt az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.690/1945. ME. számú rendelete is tette, amely a csendőrség feloszlását rendelte el. Rögtön le kell szögeznünk, hogy a zsidó deportálást az olasz, a spanyol, de különösen a francia csendőrség több mint öt éven át a hitleri katonai-megszálló hatalmi gépezete követelésére végezte. Ezekben az országokban azonban a csendőrség megszüntetése – politikailag fel sem merült –, sőt a mai napig modernizálva működnek. Mai viszonyok között is, változatlanul hordozzák a más közbiztonsági szervezettől eltérő jellemzőiket.

A magyar jogtörténelem sajátos fejleménye volt, hogy a törvényt alacsonyabb szintű jogszabály szüntet meg; ugyanez a kormányrendelet fegyveres testületi felelősséget is igyekezett megállapítani olyan témában, ami a német katonai megszállás, a politika „terméke” volt. Ez a rendelet egyúttal megszüntette azt a kettőséget is, amely korábban a testület irányítását jellemezte, megosztva a hatáskört a

Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium között.² Meg kell azonban jegyezni, hogy a rendszerváltást követően a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága a rendeletet jogszerűtlensége miatt hatályon kívül helyezte azt.³

Reális történelemszemlélet nem kerülheti meg a téma ténybeli feltárását keresve az okokat, tisztázva a körülményeket, felkutatva a felelősöket. Csakis a teljes működés időtartama alatt a közbiztonság és a közrend védelmében kifejtett tevékenységük a meghatározó és a lényegi, hiszen ezt ebben a régióban mintegy 61 évig végezték. Jelenlétükkel, működésükkel garantálták az illetékeségi területükön a közbiztonságot.

A csendőr esküje szerint katona is volt, mint ilyen „békebeli” tevékenysége – a közbiztonság védelme – végzése mellett rendszeresen parancsra és önként is részt vett a világháborúkban a haza fegyveres védelmében. A II. világháborúban a magyar fegyveres erők közül az egyedüli volt, amely a rendszeresített – mintegy 14 000 fős – állománya felét vesztette a harcokban, negyede hadifogságba került és itthon és üldözték. Negyede részben a harcokkal kiszorult az országból és a hivatkozott rendelet szerint visszatérése nem volt „ajánlatos” ezért külföldön, örökös kitaszítottságban, emigrációba kényszerítve élhetett.

A haza és határaink védelmében – 1944 őszén és telén – végzett fegyveres tevékenységük során elesett csendőröknek ott a helyük, a nevük a Magyar Királyi Honvédség tagjainak, hősei mellett, akik honvédelmünk történetének dicső lapjait, fejezeteit írták. Részvételük a Kárpátok és Erdély védelmében (1918, 1919, 1944), a Mezőföldi harcokban 1944 őszén, Budapest védelmében 1944. december 21-e és 1945. február 13-a között meghatározó volt. Fegyelmük, harckészségük példamutató volt, alkalmazásuk mindig az első vonalban történt, megsemmisülésük a támadó erőfölénye miatt törvényszerű volt. Így történt ez az északnyugati irányú félelmetes erejű orosz támadás esetében is – 1944 karácsonya előtt – a Dunántúli harcokban, ahol utoljára vettek részt csendőri kötelékek is a fegyveres honvédelemben. Lehetetlen védelmi szituációban is gondolkodás nélkül vállalták méltón az esküjükben foglaltakhoz és jelmondatuk szerint „híven, becsülettel, vitézül!” a haza fegyveres védelmét.

Mindmáig eredményesen működnek Nyugat-Európában – más rendvédelmi szervezetek mellett – az Európai Unió viszonyai között is, a schengeni normák szerint több országban csendőrségi típusú szervezetek. Ezek mindegyike a II. világháborúban – a német megszállás viszonyai között – a Magyar Királyi Csendőrséghez hasonló módon vett részt a németek „kiszolgáltatásában” és német kényszerre az egyes nemzetiségek üldözésében. Háborús bűnök miatt azonban egyik szervezetet sem vonták „testületileg” felelősségre, hiszen a mindenkori politikai vezetés határozta meg a testületek feladatait, amelyek tagjai esküjükhöz híven kötelesek voltak azt végrehajtani. Ugyanakkor az utasítást a parancsot adó, megalkuvó és meghatározó vezetőik, parancsnokaik bíróság előtt csak részben feleltek tetteikért. A csendőri szervezetek szimbóluma ma is a gránátból kilövelő láng, utalva „ősi” gránátosi eredetükre!

Az Európai Unió országaiban – bár jelenleg a rendvédelmi szervezetek egységesítése zajlik – máig is működnek csendőri szervezetek (Spanyolország, Portugália, Franciaország, Olaszország). A szervezetek zömét mai viszonyok között is az eredményes közbiztonsági tevékenység jellemzi.

A rendszerváltás óta felgyorsult Magyarországon a rendvédelem és szervezetei kutatása, amely döntően a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság keretei között folyik.

A kutatások eredményeit rendszerint a társaság éves tudományos konferenciáin vitatjuk meg és a Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) HU-ISSN 1216-6774 periodika hasábjain tesszük közzé, vagy esetleg más módon publikáljuk. A rendvédelem-történeti kutatások alapvető célja, hogy a mai, a döntési szituációban lévő parancsnokok és a jövő rendvédelmi vezetői ismerjék és elemezzék a hasonló – magyar történelmi szituációban – de más korszakban a bűnözés korszakos kihívásaira elődeink által tett intézkedéseket és azok eredményét.

A kiegyezés időtartamától a II. világháború végéig terjedő időszak rendvédelem-történetének kutatását megnehezítették, hogy:

- a II. világháború dunántúli súlyos harcaiban megsemmisültek a csendőrség történetét tárgyaló hivatalos szolgálati okmányok többsége és a csendőr kerületek iratanyagainak a zöme;
- a háború végén a szervezeten visszavonuló csendőr kerületparancsnokságok iratanyagait parancsra megsemmisítették, részben nyugatra menekítették;
- az itthon maradó csendőrök és környezetük a személyes iratanyagok és az őrsszintű szolgálati okmányok kis részét az üldöztetés miatt rejtgették, örökös rettegésben élve és félve a számonkéréstől;
- a szocializmus valamennyi magyar és szomszédos válfaja üldözte a csendőrség tagjait, a róluk szóló iratanyagot részben megsemmisítették, részben országosan központosították.

A csendőrség létét, működését, szolgálatát magyarázó, írások zöme másodlagos dokumentum. Ilyen körülmények között különösen fontos, hogy eredeti, azaz elsődleges iratanyag (okmány, jelentés, szabályzat, munkatérkép, Csendőrségi Lapok, jogszabályok, Csendőrségi Zsebkönyvek, csendőrségi tananyagok, fényképek, felszerelési tárgyak, eszközök, oktatási segédeszközök, fegyverek, stb.) kerülhessen a tárggyal foglalkozó néhány rendvédelem-történeti kutató figyelmének középpontjába.⁴

A csendőrség szervezetét, működésének jellegét, létszámviszonyait, a testület története során végig jelen lévő „konzervativizmus” jellemezte. A csendőrség alapintézményét az őrsi szervezet és hálózat alkotta. A csendőrség szolgálati módszertanának lényegét a preventív járőrszolgálat, a nyílt nyomozás intézménye, a „rendes” és a „felhívás folytán végzett és az ellenőrző szolgálat” sajátos keveréke képezte.

A Magyar Királyi Csendőrség rendes szolgálatának tárgyalása során egyértelműen megállapítható, hogy azt kizárólag a csendőr legénység látta el, amely a Magyar Királyi Honvédség altiszti karának a jellegével bírt. A tisztek hatósági személyként nem kerülhettek kapcsolatba a lakossággal.

Mindez azt jelentette, hogy a közbiztonság tartalmi, napi igényeit, szükségleteit az őrsparancsnok a „rendes szolgálattal” biztosította. Ezek mellett a korábbi önkormányzati jellegnek megfelelően a vármegye, valamint a járás szolgabírójának volt a közbiztonság szempontjából meghatározó szerepe, hiszen gyakorlatilag ő kérte a „felhívás útján” teljesített szolgálatot. A csendőrség őrsi szolgálata módszertanilag különösen fejlett volt, mert:

- napi, folyamatos (24 órás) gyakorlatában alkalmazta a közbiztonsági megelőző járőrszolgálatot,
- napi folyamatos gyakorlatában alkalmazta az „ún.” nyílt nyomozati szolgálatot;
- mert a közbiztonsági szolgálata kizárólag addig tartott, amíg az előállítottat azonnal át nem adta (normaidőn belül) más joghatóságnak, ami elsősorban az ügyészséget jelentette;
- a közbiztonság szolgálata során számtalan olyan megoldást alkalmazott, ami a korszerű katonai (elsősorban „csapat-felderítői gyakorlat” jellemzője volt), mint a figyelés, távbecslés, a lesállítás, a csapda, a leshely, a roham, a szurony használata, stb.), amelyek később meghonosodtak a fegyveres bűnözők elleni harc terén, stb. azaz a legfejlettebb katonai megoldásokat, harcászati eljárásokat közbiztonsági célra alkalmazta.

Nemcsak a csendőrség intézménye állt a közvélemény figyelmének a középpontjában, hanem az egyes csendőr, a csendőr tiszthelyettes és a csendőr tiszt is. Akiknek a hivatását lehetőségeihez képest elismerte a magyar állam.⁵

Az intézményt és a csendőrt azért övezte tisztelet és megbecsülés, mert hosszú időn át – mintegy 70 évig – képes volt Magyarországon a jó színvonalú közrend- és közbiztonság kialakítására és fenntartására. Védte a közrendet, az embert és a tulajdont, mentette a rászorulókat. Erre a teljesítményre a testület – még ha gondokkal is – de mindig képes volt. Esküjéhez híven következetesen, folyamatosan és elkötelezetten teljesítette hivatását, erkölcsileg, fegyelmileg fedhetetlen volt. Kitartóan üldözte a bűnözőt, védte a gyengét és az ártatlant. Szakmai munkája eredményes volt. A közbiztonság tevékenységének módszertana rendkívül fejlett volt. A parancsok megkövetelése és végrehajtása kíméletlen és kemény volt. Mindezek mellett tagjai büszkéek voltak csendőri hivatásukra, testületük eredményeire.

Az intézményt és a csendőrt azért kísérte gyűlölet, mert részt vett a vidéki magyar zsidóság deportálásában, keveset és nem lényegit téve annak megakadályozásáért, kiszolgálva ezzel is a hazánkat fegyveresen megszálló német hatóságokat. Mai közéletünkben ezért van együttesen jelen a csendőrség tisztelete és gyűlölete is.

A Magyar Királyi Csendőrséget bemutató publikáció – annak ellenére, hogy érintőlegesen sokan foglalkoztak már e témával – még nem született. A csendőrség történetének elengedhetetlenül fontos, hiszen e témakörben sok a hamis állítás, az elferdített meghatározás, vagy az indulati alapokon nyugvó megfogalmazás. Közel 70 éves tevékenységük azonban mindenféleképpen történelmünk része, ez egyúttal azt is jelenti, hogy az adott történelmi korszakról csak részvételükkel együtt beszélhetünk. A korszakról szóló bármely történelmi munkának a csendőrség témáját ezért megkerülhetetlenül, törvényszerűen tárgyalni kell.

A csendőrség fogalmának többféle megközelítése ismert. Az egyik a csendőrség (zsandárság) felfegyverzett emberek, katonai fegyelem alatt álló, felfegyverzett csoportja.

A „csendő” szó és fogalom a XIX. század elejéig Magyarországon nem létezett. Az első meghatározása a magyar nyelvben 1834-ben jelent meg. 1848-ig a nyelvújítók egyéb fogalmakra próbálták a „csendő” szót ráhúzni. A máramaros megyei 1848-as honvédelmi jegyzőkönyv már egy helyen a csendbiztos fogalom helyett „csendő” szót használt. A csendőr szó mai értelme a BACH-korszakban vált véglegessé, 1852-ben már az Ballagi szótárban rögzítették. Korábban az „örkatona, lovagőr, lovasőr” szavakat használták.⁶

A csendőrség fogalmának jellegzetes meghatározása volt, amikor „karhatalmi definiálták, feladatuk pedig a vidéki megmozdulások leverését jelölték meg, melynek során a testület személyi állományát nagy létszámmal alkalmazták.⁷ Hasonló meghatározásnak bizonyult a csendőrséget a belső elnyomás eszközeként értelmező megközelítés is.⁸

A csendőrség fogalmának részletes magyarázatát adja a Magyar Jogi Lexikon indoklásával, amikor az 1881/III. tc.-ben meghatározott feladatait felvázolja.⁹

A Csendőrség fogalmának rövidebb megfogalmazása és értelmezése is ismert, mint „némely államban (Magyarországon 1945-ig) az uralkodó osztályok érdekeit a nép elnyomásával szolgáló, falvakban működő fegyveres testület. Míg tábori csendőrség alatt a mozgósított hadsereg rendészeti alakulata”.¹⁰

A múlt század végén és a XX. század elejére a kialakult rendvédelmi szervezettípusokat, más megfogalmazásban közbiztonsági rendszereket dr. REKTOR Béla¹¹ és KÖVENDI Károly¹² az Amerikai Egyesült Államokba emigrált csendőr tisztek egy amerikai tudósra Raymond FOSDICKre hivatkozva¹³ négy jellemző szerint csoportosították. Az osztályozás alapja:

- a történelmi fejlődés, a külföldi kapcsolatok és azok hatása a rendvédelmi szervezetekre;
- a rendvédelmi szervezetek, alá- és fölérendeltségi viszonyai;
- az állambölseleti filozófia, amely a közbiztonsággal kapcsolatban az adott országban kialakult, amely meghatározza a különböző állami szervezetek felelősségét az állampolgárok személy- és vagyonbiztonságával kapcsolatban, amely úgy is fogalmazható hogy az állam és a hatalom, valamint a lakosság viszonya a közbiztonsághoz, a bűnmegelőzéshez és a bűnüldözéshez;
- a kulturális és egyéb viszonyok, jellemvonások, az egyéb viszonyok alatt pedig a társadalmi – gazdasági fejlődés adott szakaszát, jellemzőit, valamint az ennek kapcsán kialakult közbiztonsági viszonyokat, jellemzőiket értik a szerzők.

A fenti négyes osztályozással, négy féle alapvető rendvédelmi szervezettípust, vagy más szóval közbiztonsági rendszert különböztetünk meg. Ezek rendvédelmi alarendszereknek minősülnek.

A francia zsandár (csendőrségi) típusú rendszerek:

A francia történelmi fejlődés során kialakult, nemzeti alapon álló, legrégebben megalapított, ugyanakkor folyamatosan modernizált, katonailag szervezett közbiztonsági szervezet. Irányítására jellemző, hogy alaptevékenységét – a közbiztonság védelmét – a belügyminiszter irányítja és felügyeli (némely esetben az igazságügyminiszter), ezzel szemben a személyzet, a kiképzés, a fegyelem, a szervezet, a katonai rendészet terén a honvédelmi miniszter alárendeltségébe tartozik. Illetékességi területe az egész országra kiterjed, a városokat kivéve. Díszlokációja szétszórta, feladatát alapvetően kis létszámú alegységekben, őrsőkben teljesíti. Egyenruhában teljesít közterületi szolgálatot. Eredményes rendvédelmi szervezet. Államilag szervezett, szigorúan centralizált, katonai függelmi rendszer szerint működő közbiztonsági szervezet. Módszere a folyamatos és állandó közterületi jelenlét. Főbb feladatai:

- fenntartani a közbiztonságot, „közbékét”;
- megóvni a személy- és vagyonbiztonságot;
- megakadályozni a törvények megszegését;
- megelőzni a veszély- és katasztrófahelyzeteket;
- kinyomozni és felderíteni a bűnözőket és a bűnözés kíméletlen üldözése.

A csendőr tekintélye magasán felülmúlja az adott országban a katonaságét és a rendőrségét. A korábban hivatkozott Raymond FOSDICK amerikai rendvédelmi szakértő szerint a zsandárképzés a legjobb közbiztonsági képzés Európában.¹⁴

Az angol-amerikai közösségi típusú rendvédelem.

Az angolszász közbiztonsági rendszerek magját 1829-ben Robert PEAL angol belügyminiszter hozta létre. Lényege és alapelve, hogy a bűnözés helyi probléma, ezért annak megelőzése és felderítése a helyi hatóságok feladata. Minden település saját igénye, saját erőforrásai, szükséglete alapján állítja fel a saját rendőrségét. Természetesen a szomszéd települések egymással szerződhetnek a közbiztonság közös fenntartására. Minden önálló település saját rendőrségi szervezetét önmaga állítja fel, maga választja meg felszerelését, egyenruháját, sőt a vezetőjét is. E rendszer sokszínű, méretű és eredményességű rendvédelmi szervezetet jelent. Angliában és az Egyesült Államokban lényegét, pozitívumait megtartva a szükséges mértékig mégis központosítják és az egységesítésére törekszenek. Az 50 %-os angol költségvetési támogatás is ilyen „igazodási kényszert” jelent. Pozitívuma, hogy hely, szokás, személy- és nyelvismerettel bíró kisebb, alacsony állami költséget felhasználó, ezért az állam szempontjából olcsó közbiztonsági szervezetek és rendszerek. Méretük, nagyságrendjük a helyi szükséglet-

ből és igényből következik. Erőforrásaik a település hatalmi, politikai és anyagi helyzetéhez igazítottak. Hátránya a sokszínűség és nehéz az állam büntető politikájának az érvényesítése.

A „néprendőrségi” típusú rendvédelmi rendszer.

A rendszerváltás után keletkezett fogalmaink szerint a pártállami közbiztonsági rendszer a Szovjetunió megalakulásával jött létre. Egyik lényeges jegye, hogy a központi irányítás a kommunista belügyminiszter kompetenciájába tartozott. Sajátossága, hogy a rendőri testületen kívül, vagy belül politikai elnyomó szerv működik rendkívül széles hatáskörrel. Állományát szakmai és politikai képzéssel is nevelik. A szocialista világrendszer országaiban hasonló elven, mindenütt működött. Erőforrásai centralizáltak. Másik alapelve, hogy „a bűnözés a társadalom fejlődése” nyomán minden ember folyamatos és hosszú távú gazdagodása, jóléte következtében a jövőben önmagától megszűnik, ezért nem feltétlenül szükséges a vidéki rendőri szervezet fejlesztése. Jellemzője az is, hogy létrehozza a körzeti felelősi, később „körzet-megbízotti” (KMB) rendszert, azaz az egy falu – egy rendőr rendszert. A rendszer alapvetően arra épül, hogy a kisebb településeken a kisserő és -arányú bűnözés nem igényel komolyabb rendőri erőket. A mai napig elsorvasztott formában ugyan, de hazánkban is működik.

A három alaptípus egyvelegét képviselik az úgynevezett öszvér típusú szervezetek, amelyek több-kevesbé viselik mindhárom típus meghatározó jegyeit. Ezzel természetesen az egymással antagónisztikusan szembenálló szervezetek és rendszerek, történelmi korok és társadalmak ellentmondásai által terheltek. A posztkommunista államok zöme ma ilyen öszvér rendvédelmi rendszereket működtetnek.

A harmadik évezred elejére a rendvédelmi rendszerek másféle felosztása is létrejött, mint például a tevékenység szerinti csoportosítások:

- a bűnmegelőzésre koncentráció;
- vagy a bűnüldözésre koncentráció;
- mint egy nagyobb feladatra szakosodott rendőrségek;
- vagy a nyílt módszerrel, egyenruhában tevékenykedő, nagyobb létszámmal működő rendőrségek,
- vagy a rejtett-operatív módszerrel és a feladathoz mérten „kislétszámmal” tevékenykedő rendőrségek, mint a Német Szövetségi Bünyügyi Rendőrség.

A fentiektől lényegileg eltérő csoportosítás a szervezési, vagy szervezet szerinti csoportosítások, mint a:

- a katonai szervezetű, – raj, szakasz, század, zászlóalj, ezred stb. – és katonai vezetési rendszerrel működő rendőrségek. (Például a készenléti rendőrségek, vagy a francia CRS. Bevetési Rendőrség, és a csendőrségek is, stb.);
- a hagyományos rendőri szervezettel tevékenykedő rendőrségek, mint a nyomozó szervek (fogalmazói kar, mint a felügyelői kar az őrtestület, amely őrzés-védelemre és megelőzésre szakosodott). Ide tartoztak például Magyarországon a törvényhatósági jogú városok rendőrségei, majd a Magyar Királyi Államrendőrség.

Egészen más megkülönböztetést jelent a biztonság iránti szükséglet, meghatározásából kiinduló elméletek alapján működő rendvédelmi szervezetek osztályozása Ezeket a továbbiakban szándékosan nem érintem!

Rendvédelmi vezetési filozófiák és működési modellek szemszögéből megközelítve is létezik osztályozás:

- kooperatív vezetést (Németország), amikor a rendőri vezetés a rendőrökkel megállapodik a feladatok adott szintű és adott időszakra vonatkozó elvégzésében;
- vagy a „zéró-tolerancia” elven (New York) működő rendvédelmi modell, amikor a rendőrség és a rendőr a legkisebb jogsértéssel szemben a leghatározottabb rendőri fellépést, intézkedést alkalmazza, tegyük hozzá, hogy eredményesen.

Álláspontom szerint mindezen felsorolt modellek elméletiek, mert nagyon nehéz tiszta szervezet-típust találni. Véleményem szerint a rendvédelmi szervezet szervezettípusának, működési elvének a meghatározása az adott állam igénye, és jogrendjének feladata, a kapcsolt elméleti modell nélkül azonban a szervezet működése csakis esetleges! Éppen ezért történelmi korszakoként minden állam- és jogrendszer a maga speciális közbiztonsági politikája meghatározását (definíálását) nem kerülheti meg. Mára azonban a stratégiai menedzsment tudománya mindezt középtávú szakmai, rendvédelmi stratégia, koncepció meghatározása alapján javasolja.

A rendvédelem kontra rendészet terminológia¹⁵ témakörben napjainkban is vita zajlik.¹⁶

Álláspontom szerint:

- a mai magyar rendvédelmi szervezet elődei örököse, több egymástól fogalmilag és lényegileg elkülönült, egymásnak is ellentmondó, történelmileg egymást követő, egymásra fogalmilag is ráépülő sajátos „képződmény”, ezért a mai magyar rendvédelmi szervezet kizárólag vegyes szervezatként értékelhető;

- ez akkor is így van, ha az 1994/XXXIV. tv. lezárja a vitát, és magát szigorúan centralizált, államilag irányított és ellenőrzött rendvédelmi szervezatként határozza meg;

- a rendvédelmi szervezettípushoz rendvédelmi koncepció, vagy stratégia is szükségeltetik, amelyek ma jogszabályilag definiálatlanok, ezért fordulhat elő, hogy szinte évente egymásnak gyökeresen ellentmondó rendvédelmi koncepciók látnak napvilágot, mint például a „polgárbarát rendőrség”, vagy a legszigorúbb rendőri fellépést követelő rendvédelmi szervezetek közötti ellentmondás;

- azt, hogy milyen az itthon szükséges rendvédelmi szervezet és stratégia, ahhoz nem külföldi példák és módszerek egyszerű adaptálása szükséges, hanem a sajátos magyar társadalmi, gazdasági, történelmi, bűnözési viszonyokban gyökeredző és a környezet elemzéséből levont tudományos következtetések, valamint az ezek alapján meghatározott rendvédelmi szervezettípus, stratégia és azzal szinkron működés kell;

- demilitarizálni, vagy militarizálni nem egyszerűen döntési lehetőség, vagy európai minta kérdése, hanem levezetett tudományos következtetés eredménye kell, hogy legyen, témám a Magyar Királyi Csendőrség kutatása szempontjából a megközelítési módomban azonban teljesen más, mert nem a fentiekben vitatkozom, hanem a korszakban feltárt helyzetet kutatom.

A kiegyezést követően az ellentmondásos polgári fejlődés és a rendkívül elmaradott vidéki gazdasági – társadalmi viszonyok bomlásnak, majd fejlődésnek indultak, amely rövid idő alatt felgyorsult. Ez a fejlődés – több, más jellemző mellett – vidéken is tetten érhető volt a vasúthálózat, és a táv-gépíróhálózat kiépítésében, stb. Egy év alatt mintegy 1.000 km. vasútvonalat építettek, amely a magyarországi közlekedés forradalmasítását jelentette.¹⁷ Ezzel szemben az útviszonyok minősíthetetlenül rossz állapotban lévő, egyszerű földutak voltak, amelyek kedvezőtlen időjárás esetén járhatatlannak is bizonyultak gyalog és lovas-kocsin egyaránt. Ugyanilyen óriási ütemű volt a mezőgazdaság (elsősorban a nagybirtok) porosz utas fejlődése. Óriási közmunkák (építkezések, gátépítések, folyamszabályozások, hídépítések, útépipítések) hatalmas elszegényedett munkavállaló tömegeket mozgattak meg (idénymunkások, kubikosok, stb).

Magyarországon óriási, tömeges elszegényedett réteg mellett a polgári osztály létrejött és megerősödött. Az elszegényedett néprétegek egy része cselédsorban élő agrárlakosság volt, míg másik részük a létrejövő munkásosztály háttérét és tömegbázisát jelentette. Ezzel egy időben ugyanebből a néprétegből megindult az újvilágba történő tömeges kivándorlás is.

A jelentős társadalmi, gazdaság változások nyomán romlott az ország közbiztonsága. A romló helyzeten a régi rendvédelmi struktúra már nem tudott úrrá lenni, az 1870-es évekre dualizmuskori Magyarország közbiztonsági helyzete már nem volt képes követni a polgári fejlődés ütemét, annak akadályává vált. „A közlekedés fejlődése és a polgárosodás következtében a bűnözés átalakult, a vármegyék önálló és elégtelen tizedesi, csendbiztosi vagy pandúri közbiztonsági rendszere, illetve a városok saját rendőrségei a vidék közbiztonságát tovább már nem garantálhatta.”¹⁸

A leromlott közbiztonság jellemzője volt:

- rendkívül sok és gyakori lopás;
- a házakba, tanyákba, gazdaságokba való betörés, az állatlopások, a szándékos gyújtogatás;
- az éjszakai útonállás, a rablás;
- a cigánybűnözés;
- a vasúti dézsma elszaporodása;
- a földrajzi régiókhoz köthető betyárvilág (a Szeged környéki, hortobágyi, nyírségi, bakonyi, stb.);
- a vármegyei közbiztonsági szervezetek megbízhatatlansága, korrumpálódása, együttműködésük hiánya, stb.¹⁹

Mindezek következtében a meglévő – szokásjogi alapon kialakult – közbiztonsági rendszerek Magyarország közbiztonsági helyzetének megváltoztatására képtelenek voltak. Átfogó, országos közbiztonsági rendszer hiányában sem a bűnözés fékmentartására, sem a mértékének befolyásolására nem volt lehetőség.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása és működése.

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásakor a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken Erdélyben és Horvátországban működött egy-egy csendőr ezred.²⁰

A Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség – amely Kolozsvári székhellyel működött – létszáma: 17 tiszt, 156 altiszt, 624 csendőr volt. A személyi állomány mintegy 70–80 őrsön teljesített szolgálatot. Szolgálati

nyelve a magyar volt. Működésének részletes szabályait az 1.552/1876. HM. r. és az 1553/ 1876. HM. r. szabályozta. A Magyar Királyi Csendőrség zágrábi székhelyű horvát csendőr ezredének a létszáma 13 tisztt, 81 altisztt, és 402 csendőr volt. A személyi állomány mintegy 30–40 őrsön teljesített szolgálatot. A szolgálati nyelv a horvát volt. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásakor a mintát az erdélyi csendőrség alkotta.²¹

Az I. kerület: tulajdonképpen az Erdélyi csendőrség átalakulását jelentette, amely gyakorlatilag Erdély területét érintette, székhelye Kolozsvár volt, területe pedig 14 erdélyi vármegyére terjedt ki, az alakulatok száma pedig 4 szárny, 8 szakasz, 150 őrs, ahol 17 tisztt, 792 csendőr, összesen 809 fő teljesített szolgálatot.

Magyar Királyi Csendőrség I. kerülete – ugyancsak erdélyi működési területtel – az erdélyi csendőrségből, a szervezet teljes átvételével jött létre. Tiszti állománya felét, legénységi állománya harmadát – mint tapasztalt csendőrt – át kellett adnia, a létrejövő csendőrparancsnokságoknak. Az Erdélyi Csendőrség törzséből különítették ki az 1881. június 23-ai HM. rendelettel a TÖRÖK Ferenc ezredes vezetésével a szervezői törzset. A Magyar Királyi Csendőrség alakuló őrsői számára Déván csendőr altisztképző iskolát állítottak fel. Az egy őrsre jutó átlagos csendőri létszám ekkor 5 fő volt.

Az első ütemben a II. kerület szervezését 1881. november 25-ével kezdték meg, amelyet 1882. január 1-én már működtettek, azaz másfél hónap alatt szervezték meg! Területe lényegében a Dél-Alföldet és a Vajdaság területét jelentette. Székhelye Szeged volt területe pedig hat dél-alföldi vármegyére terjedt ki. Az alakulatok száma 3 szárny, 11 szakasz és 151 őrs volt, amelyen 16 tisztt, 698 gyalogos csendőr, és 167 lovas csendőr, összesen 881 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrsre jutó átlagos csendőri létszám 6 főt tett ki.

A második ütemben az 1882. évben egyidőben 2 csendőrkerület teljes megszervezésére került sor a létrehozást a I. és a II. csendőrkerületből kiváló egy–egy szervezői törzs irányította TÖRÖK Ferenc vezetésével.

A III. kerület területe lényegében az Alföld középső részét jelentette. Székhelye Budapesten volt, működési területe 7 vármegyére terjedt ki. A kerület alakulatainak száma 3 szárny 10 szakasz és 143 őrs volt, ahol 18 tisztt 421 gyalogos csendőr és 135 lovascsendőr, összesen 5874 fő teljesített szolgálatot. Az 1 főre jutó átlagos csendőri létszám 4 fő volt. A III. kerület megszervezésében és személyi állomány kiképzésében az első kerület működött közre.

A IV. kerület területe döntően a Felvidéket és a Felső Tisza vidékét foglalta magába. A kerületparancsnokság székhelyét Kassára telepítették. A kerület működési területe 13 vármegyére terjedt ki. Alakulatainak száma 3 szárny, 12 szakasz és 158 őrs volt, amelyen 19 tisztt és 916 csendőr, összesen 935 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrsre jutó átlagos csendőr létszám 6 főt tett ki.

A harmadik ütemben a szervezési előkészületek alapján – 1883 teljes évét felhasználva – egy időben szervezték meg az V. és a VI. csendőrkerületeket. Létrehozásukat az ismét kettéváló szervezői törzs hajtotta végre. Ezzel egy időben megkezdődött a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium XVI. Ügyosztályának (Csendőrségi Osztály) a megalakítása, amelynek a hatáskörébe a csendőrség személyi, felszerelési, fegyverzeti, területi illetékességi, stb. feladatok meghatározása tartozott.

A VI. székesfehérvári kerület területe szinte a Dunántúl teljes területét jelentette. A kerületparancsnokság székhelyét Székesfehérvárra telepítették. A kerület működési területe 10 vármegyére terjedt ki. Alakulatainak száma 4 szárny 12 szakasz és 170 őrs volt, ahol 17 tisztt és 767 csendőr, összesen 781 fő teljesített szolgálatot. Az 1 őrsre jutó átlagos csendőri létszám 4 fő volt.

A kerületeket, ezen belül a szárnyakat, a szakaszokat különös tekintettel az őrsökre, azokat mintegy 2 év alatt hozták létre, amelyet a katonai szervezés „csúcsának” tekinthetünk. A TÖRÖK Ferenc ezredes által vezetett „kolozsvári szervezői törzs” hozta létre sorban a kerületeket, amely a honvédelmi minisztériummal, a belügyminisztériummal együttműködve került kivitelezésre. A vármegyék csak a törvény kényszere miatt – de rendkívül nehezen – törődtek bele a közbiztonsági önállóságuk elvesztésébe. A csendőrség szervezetének kiépítésével egyidőben azonnal megszüntették az állami költségvetésből a vármegyei közbiztonsági közegek, finanszírozását, amelyet azok különösen sérelmeztek ugyan, amely azonban nem hátráltatta az új rendvédelmi testület a Magyar Királyi Csendőrség létrehozását, amely 1884. I. 1-ére befejeződött.

A székesfehérvári csendőrkerületet a harmadik ütemben – tehát 1883 teljes évében – hozták létre. Az elgondolás részletezésére, az erőforrások biztosítására a szervezői törzsnek egy év állt a rendelkezésére, ami rendkívülien rövid időnek számított. A Dunántúl különösen rossz közbiztonsági viszonyai azonban a sürgősségét megkövetelték.

A megszervezést elsősorban mégis az óriási földrajzi méretek (gyakorlatilag a teljes Dunántúli terület), és a tervezett csendőr légénységi létszám elégtelensége befolyásolta, mivel addigra a Magyar Királyi Honvédség csendőr önkénteseinek a létszáma már kimerült.

Az 1883. év elején a belügyminisztériumból olyan értesítés érkezett a vármegyékhez, amelyben minden vármegye közigazgatási bizottságának előterjesztést kellett tennie a korábban vázolt normák (irányelvek) szerint, hogy hol és milyen létszámú csendőr őrsök felállítása indokolt. A csendőr kerületnek központilag biztosított csendőr létszámot a vármegyék bűnügyi-közbiztonsági elemzése szerint 4 szárnyban, 12 szakaszban – 10 vármegyében elosztva – 170 őrsben, átlagos létszám őrsönként 4 fő csendőr volt.

A csendőr őrsöket felülről szervezték meg, minden őrsre 1 őrsvezető és 3–6 fő csendőr jutott.

Megyéenként a vármegyei közbiztonsági rendszerek ingatlanjait, anyagait, felszerelési tárgyait részletes leltárba vették 1882-ben, sőt az állomány részére szükséges anyagokat normásították is. A helységeket, az épületeket, az ingatlanokat a kerületet szervező TÖRÖK Ferenc ezredes nevében bérelték a bérbeadótól, az „árlejtési feltételek” szerint.

Akárhogy is tiltakoztak a vármegyei hatóságok az 73.647/1884. BM. r. szerint a pandúrtárgyakat elárverezték és minden megyét értesítettek arról, hogy a vármegye területén 1884-től kezdődően állami csendőr intézmény létesül. Az összes szerelvényeket, fegyvereket nyilvános árverésen értékesítették. A történeteket minden vonatkozásban jegyzőkönyvezni kellett.

Fejér vármegyében 1884. január 1-jei hatállyal 14 őrsöt létesítettek. Ebből Székesfehérvárott 1 őrs volt 9 fővel, a többi 13 őrsön 5–6 fő csendőr teljesített szolgálatot.²²

A felállítás évétől kezdve minden csendőr kerület évente „Elhelyezési Kimutatást” készített. Mindezekből kísérhetők nyomon a változások, így láthatóak az akkori tényleges állapotok. A csendőr kerület első parancsnokául bodzai SÖNSER Nándor cső. örgy.-t nevezték ki.²³

A csendőr kerületparancsnok helyettesül HALLER Béla cső. szds.-t nevezték ki, aki közvetlenül irányította a szűk törzset, amelybe ENGETÉR Ferenc cső. fhdgy. segédtsízt, egyben közbiztonsági előadó, SOLTÉSZ Tibor cső. hdgy. oktatósízt, SOLTÉSZ István cső. hdgy. oktatósízt, CZIBOR Pál cső. szds. oktatósízt, RÁKOSI Ferenc cső. hadapród oktatósízt, NEMESSZEGHY László cső. fhdgy. Oktatósízt-ként kerültek kinevezésre.

Az első székesfehérvári csendőr szárnyparancsnok: PEÉR Mátyás cső. fhdgy. volt. Fejér vármegyében a korábbi elvek értelmében az első szárnyat hozták létre, amelynek 3 szakasza volt, az első szárny alá – melynek második parancsnoka WERNINGER József cső. fhdgy. volt – 14 csendőr őrs tartozott. Egy csendőr őrs működési területe ekkor 5–14 községet foglalt magába.

Ekkor a kerületparancsnokság a mai Ady Endre utca 15. számában, a szárny- és szakaszparancsnokság pedig a Nagy Sándor utca 13. szám alatt működött Székesfehérváron.

Az alispán Fejér vármegye településeinek falragaszokon tette közzé a csendőrségbe lépés feltételeit.

Székesfehérváron 10 fővel, a többi őrsön először 4, majd 5–6 fővel Fejér vármegyében tehát 14 őrsöt létesítettek 83 csendőrrel. 1911-re az őrsök száma már 29-re nőtt, amely végül 1924-től folyamatosan gyarapodott a testület működésének a végéig pedig már 35 őrs látott el szolgálatot.

A VI. kerület létszámhelyzete a kerületek között a legkedvezőtlenebb volt. Ez két jellemzővel bizonyítható:

- a hatalmas terület ellenére sem rendelkezett lovas állománnyal;
- alacsony, 4 fő volt az egy őrsre jutó légénységi létszám.

A szervezés 1883-as végrehajtásakor a legnagyobb gondot a légénységi létszám biztosítása jelentette. Emiatt a szervezői törzs kormányzati segítségért folyamodott, melynek nyomán a parlament megalkotta az 1883/XXVII. tc.-t a teljes légénységi állomány biztosításáról. Ennek értelmében a szükséges létszámot az 1879-ben, az 1880-ban és az 1881-ben besorozott honvédek behívása útján a csendőrséghez „ideiglenes szolgálattételre – áthelyezéssel” biztosították. Ez a tényleges szolgálati kötelezettséget 1883 szeptemberétől 1885-ig kétszeres számításal vették figyelembe. Ezzel a módszerrel 220 fő honvéd került a VI. kerület állományába, akik további kedvezményekben is részesültek.²⁴

A kerületparancsnok jelentéséből megállapítható, hogy 1884-ben 25–70 fő, 1885-ben 18–35 fő, 1886-ban 20–30 fő légénységi létszámhiánnyal küzdöttek.

A csendőr kerület megalakulásától 1890-ig szinte kizárólagosan közbiztonsági szolgálatot teljesített. A csendőr kerületparancsnokság a 170 csendőr őrsöt napi, havi és évi sűrűséggel megvalósított teendők végzésével irányította. Naponta került sor a közbiztonsági helyzet értékelésére, a személyügyi problémák rendezésére, az anyagi, pénzügyi és bérleti gondok kezelésére, a személyi állomány számára, a napiparancsok ismertetésére, kiképzésre, kihallgatásra, kötelékredezésre, a napirendszerű élet megszervezésére. A csendőr kerület havonta ismétlődő teendői közé tartozott a kerület és a vármegye,

valamint az őrsök közbiztonsági helyzetének értékelése, majd ennek alapján közbiztonsági tájékoztatók készítése és a szemlerendszer működtetése. A csendőr kerület minden évben megvalósításra kerülő teendőit alkotta a csendőr őrsök szemléje, a továbbképzési teendők megvalósítása, a tereptárgyak és elhelyezési kimutatások pontosítása, a vármegyei adminisztráció tájékoztatása a vármegye közbiztonsági gondjairól.

Fejér vármegye valamennyi csendőr járásában 1903-ban megszervezték a járásőrmesterségeket.

A székesfehérvári csendőr kerület első parancsnoka – bodzai SÖNSER Nándor cső. ezds. Javaslátára 1895. április 15-én rendszeresítették a csendőrségnél a járőrvezetői jelvényt. Ez aranszínű fémből sajtolt 4,4 cm átmérőjű kerek kokárda volt, melynek 3 cm átmérőjű kerek belső kokárdája volt, melynek 3 cm átmérőjű világos buzérvörös színű közep mezejét a magyar Szent Korona kicsinyített másolata díszítette. A járőrvezetői jelvényt a járőrvezető a zubbonya jobb oldalán a felső zseb fölött viselte, feltűzése a szolgálat kezdetekor az őrsparancsnok feladata volt. A csendőrség története során végig a viselt csendőr szimbólumok egyike maradt. Viselését később csak járőrvezetői vizsgával rendelkező csendőrök részére és csak szolgálatban engedélyezték.

Nem sokkal azután, hogy PAJANOTT Sándor cső. alez. lett a VI. csendőr kerület parancsnoka 1896-ban megkísérelte a közbiztonsági szolgálatban a szolgálati kutyák alkalmazását. Utasítására MATEKOVITS Lajos cső. szds. és SÁNDOR László cső. fhdgy. kutyaidomító telepet létesített Szombathelyen, sőt kidolgozták az első kutyás szolgálati szakutasítást. A VI. kerület 170 csendőr őrsén 1897-ben már 40 kutya teljesített szolgálatot. JABLÁNCZY Sándor cső. altbgy. 1897 őszi szemléje alkalmával a szolgálati kutya alkalmazását megtiltotta. Érdekes, hogy utóda 1904-től a csendőrfelügyelői poszton éppen az a PAJANOTT Sándor követte, akit 1905-től tábornokká léptettek elő és a szamosfalvi előnevet biztosították számára.

A VI. székesfehérvári csendőr kerület az 1900-as évek elejére jól biztosította az ország nyugati részének közrendjét és közbiztonságát. Kialakította, és alaposan megszervezte az őrs és kerület szintű tevékenység sajátos helyi normáit, amelyek a későbbi működés alapjává váltak. A századfordulón az őrsi rendszer magas fokon tökéletesedett, rendszere véglegesen kialakítottnak tekinthető. Később csak eseti jelleggel és nyomos okkal szüntettek meg és hoztak létre csendőr őrsöt. Ekkora alakultak ki az őrsök sajátos, helyi hagyományai is, amelyet később felhasználtak a fiatal csendőrök nevelésekor, és amelyet folyamatosan – például az őrsök hősi halottai emlékének a megismertetésével is – hasznosították a szakmai identitástudat fejlesztése érdekében.²⁵

A Magyar Királyi Csendőrség létrehozásával a történelmi Magyarországon a polgári fejlődés egyik legfontosabb feltétele a nyugodt közrend közbiztonság jött létre.

A megalakulást úgy értékelem, hogy 1884. január 1-re kialakult a dualista magyar állam centralizált, közbiztonsági feladatra kikülönített, katonai őrtestülete, amelyet a vármegyei hatóságok kezdetben elleneztek ugyan és a megalakulás pillanatában nem volt népszerű, azonban a közbiztonság érdekében kifejtett eredményes tevékenysége és a korrupciómentes működése nyomán elnyerte a lakosság tiszteletét.

A dualista magyar állam területén kialakult a Magyar Királyi Csendőrség, amely 916 őrsén, 5.020 csendőrrel helyreállította a megbomlott közbiztonságot. Mindezt óriási erőfeszítéssel az 1890-es évre teljesítette. A későbbi tevékenység alapvető normái ekkor már működtek. Ezek közül a szervezeti tagolás, az őrsök száma, a tisztí–legénységi arány, az őrsök 4–6 fős minimális létszáma, a gyalogos és lovas csendőrök aránya a csendőri szervezet későbbi normáinak is megfelelték. Az őrsök egymástól 23–24 km távolságra lehettek abban az időben.²⁶

Az őrsök kialakításakor kezdetben irányelvnek tekintették, hogy az őrs a járási szolgabíróság székhelyén, olyan királyi járásbíróági székhelyen, ami a szolgabírói székhelytől távol esik, a bányatelepek székhelyein, vasúti és más közlekedési csomóponton és fontosabb határszéli átjárásokon, a szakasparancsnokság székhelyén legyen.

A kialakult csendőr szervezet előnyeként jelentkezett, hogy:

- a működési terület legkisebb része is rendszeresen portyázás alá került, a terület ezáltal ellenőrizhetővé vált;
- az őrsök gyakorlatilag teljesen önállóan, de központi normák alapján működtek;
- a bűnügyekben a hely, személy- és szokásismeret különös hangsúllyal segítette a csendőri nyomozást ezért az eredményessé vált;
- a szervezet működése azt jelentette, hogy a területet közbiztonsági szempontból állandóan „fésű” és/vagy gereblyeszerűen ellenőrzötté vált;
- az eredményes bűnüldözés miatt a szervezeteket a lakosság támogatása kísérte;
- a bűnözők szokásai, módszerei az életterükön ismertté váltak, stb.

A csendőr szervezet hátrányának bizonyult, hogy:

- a csendőr kerület nem rendelkezett tartalékokkal;
- a rendvédelemre rendelkezésre álló erőforrások nagy területen szétszórva, kis erőkben diszlokáltak, ezért a koncentrálsuk nehézkes volt;
- a szervezet vezetése nehézkesé vált;
- a széttagolt elhelyezés miatt különösen fontos volt az együttműködés megszervezése;
- nehézkes volt az őrsök információ ellátása;
- nehézkes volt az őrsök anyagi–technikai ellátásának a biztosítása, ezért különös hangsúlyt kapott az őrsi – önellátás és az őrsi – közigazgatás intézménye, amely a testület teljes működése alatt fennmaradt és tovább tökéletesedett.

Az előnyök és hátrányok együttesen hatottak. A későbbiek során pedig az előnyök háttérbe szorították a hátrányokat, a szervezet ezek miatt is alapvetően eredményes maradt.

A megalakulás és a helyzet megszilárdulása után a csendőrség parancsnokai a szervezet és a létszám növelésére, tökéletesítésére törekedtek. Sikerült elérniük, hogy javították a csendőrség legénységi állományának az összetételét, folyamatosan hozzáláttak a legénység élet- és munkakörülményeinek a javításához (az illetmények, az étkezés, a ruházat, a nyugdíj, stb.) és növelhették a tiszti és legénységi létszámot. Együttal tovább tagolták a legénységi állományt.

A létszámnövekedés 14 tiszti státust és 352 legénységi státust jelentett. Azaz a tiszti állomány 11,5 %-os, a legénységi állomány pedig 11 %-os bővülését jelentette. A bővítés elsősorban a székesfehérvári kerületnél volt fontos, hiszen a Dunántúl majd teljes területén volt illetékes, így 147 fővel emelték a létszámát, ami 19 %-os létszámnövekedést jelent. Meg kell jegyezni azt is, hogy itt volt a legnehezebb a szükséges létszám biztosítása, ezért a szervezők a létszám ideiglenes kiegészítését kérték.

A létszámnövelést 1889-ben azonban felemésztette a tábori rendészeti szolgálat felállítása, amelyet osztrák mintára a Magyar Királyi Honvédség is átvett. Így 9 tisztet, 107 gyalog csendőrt kellett erre a feladatra átadni. Hasonlóan kellett segíteni az I. erdélyi csendőrkerület létszámának visszapótlását, mert 98 fős bővítést kapott, amely 11 %-os bővülést jelentett. A nagyságrendek érzékeltetéséhez szükséges azt is rögzíteni, hogy ugyanebben az időben (békeév) az önálló Magyar Királyi Honvédség létszáma 6.500 fő volt, amelyből 4.500 fő volt gyalogos és 2.000 fő volt a lovas katonák száma, amely alig volt több mint egy hadilétszámú ezred létszáma. Hasonló lehetett az 4 százados gyalogzászlóalj létszáma, amely kb. 1.000 fő katonát jelentett. A csendőr kerületek ekkora már szinte majdnem azonosak voltak a honvéd kerületek illetékességi területével.²⁷

A közbiztonsági helyzet javulása miatt a XX. század elejére kialakult a csendőrség teljes szervezeti struktúrája, amelyet az tett lehetővé, hogy a testület munkájával biztosította – Magyarország vidéki területein – a közrendet, közbiztonságot, amelyet általános elismerés kísért. A Monarchia egységes bűnügyi statisztikája egyértelműen mutatja a csendőrség és a rendőrség színvonalas szolgálati tevékenységét. Ekkora véglegesen kialakult, a nyílt nyomozás intézménye, amit az őrsök végeztek. A nyílt nyomozást az őrs szolgálatos járőre hajtotta végre. Ez az intézmény a csendőrség teljes időszaka alatt jól működött.

Mindezt lehetővé tette:

- az 1899. január 1-én életbe lépett új bünvádi perrendtartás;
- a fenti jogszabály megtiltotta a csendőrtisztek nyomozati tevékenységét, mivel a tisztek nem minősültek rendőri közegek;
- ugyanakkor 1903-ban létrehozták a kerületen belül a járásparancsnokságokat, amelyek élére kitűnően képzett járásőrmestereket állítottak, feladatuk az őrsök nyomozati munkájának a közvetlen segítése volt;
- 1901–1903 között működő vegyes bizottságot működtettek a szervezet további javítása érdekében.

A nyílt nyomozati munkát a vezényelt csendőr járőr, járőrszolgálatban nap mint nap azonnal és folyamatosan végezte: nyíltan és egyenruhában, hely, szokás, nyelv és személyismerettel, kapcsolt, hatásos bűnmegelőzési módszereket alkalmazva (például a település valamennyi a közbiztonságra veszélyt jelentő rendezvényén mindig jelen voltak), melyet számos kapcsolt akció kísért.

Ekkorra már valamennyi őrs számára biztosították a Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendeletek kivonatát gyűjteményét, amelyet 1901-től adott ki Budapesten a Csendőrségi Zsebkönyvek szerkesztőse, amely az őrs számára minden átlagos feladathoz, eseményhez támpontot biztosított. Legalább ilyen fontos volt a csendőrség kézikönyvének²⁸ és tábori csendőrség tankönyvének a megjelenése²⁹ 1894-ben Szegeden a VÁRNAY László könyvkereskedése kiadásában. Az utóbbi szabályzatot 1927-ig változatlan formában használták a csendőr legénység kiképzésében.

A nyílt nyomozás intézményével éppen az tömegügyek gyors és eredményes felderítését biztosították őrsi szinten. A bűncselekmény sértettei elsősorban a helyi lakosságból kerültek ki, az eredmé-

nyes felderítés miatt fokozatosan – lépésről lépésre – kialakult a csendőri tevékenység lakossági támogatottsága. Az eredményes felderítés egyúttal azt is jelentette az esetek többségében, hogy a kár azonnal megtérült.

A létszámnövekedést a létrehozott pótszárnyak, járásparancsnokságok, valamint a VII. brassói és a VIII. debreceni csendőrkerületek, valamint a határszéli csendőrség létrehozása indokolták.³⁰ A szociális, az etnikai és a felerősödő nemzetiségi megmozdulások, a természeti katasztrófák súlyos megpróbáltatásokat jelentettek a csendőrség számára.

A századvégtől már elég gyakran – a hatalom kizárólagos utasítására – előforduló csendőrsortúzek miatt a közemlékezetben elhalványult a szervezet köznapi rendfenntartó, bűnüldöző funkciói.

Fejér vármegyében is bevetették a csendőrséget az agrárszocialista mozgalmak ellen. A vármegyei adminisztrációnak ugyan lehetősége nyílt arra, hogy század erejű katonai beavatkozást igényeljen, azonban mégis inkább rendszerint a kisebb létszámú csendőrségi erőkoncentrációkat vették igénybe eredményesen. Ezek során többször előfordul a szurony és a lőfegyver, mint kényszerítő eszköz használata is. Egyúttal a sztrájkolók és a csendőrök is sérülnek. Ilyenek voltak: az 1897-es baracsi aratósztrájk, vagy az 1905-ös Székesfehérvári agrárszocialista tüntetés.

A kialakult helyzet nemcsak létszámnövekedést, hanem az őrsök számának a növekedését is igényelte. Az őrsök száma 916-ról 1 501-re emelkedett (+585 db), amelyből 1 440 volt a gyalogos és 61 volt a lovas őrsök száma. A létrehozott új őrsökkel sem emelkedett az átlagos őrsi létszám 5 fő fölé!

Csendőr sortúznak tekinthetők:

- az élesdi sortúz 1904. április 24-én, amely az ottani népgyűlésen, ahol zömében román kb. 5.000 paraszt tüntetett, következménye 32 halott, 100 sebesült volt;
- 1912. május 22–23. a budapesti Általános sztrájk („Vérvörös csütörtök”) leverése, 6 halott, 100 sebesült volt;
- a Független Szocialista Párt 1897–1898. évi szabolcs-szatmár megyei földosztó mozgalom leverése;
- az általános választójogért való tüntetés 1905 szeptember 15-én („Vörös Péntek”), vagy később az 1907. október 10-i („Vörös Csütörtök”), stb.;
- 1891. május 1 Orosházán a május elsejét ünneplő munkások közé lőnek a csendőrök;
- 1891. május 2. Ugyanezen ok miatt Békéscsabán lőnek a tömegbe;
- 1891. június 21. Battonyán a munkabéremeléséért tüntetők összecsapnak a csendőrséggel;
- 1907. október 27. Csernova (Liptó megye) 12 halálos áldozatot követelő csendőrsortúz szlovák választási összetűzés miatt.³¹

Az 1880-as évek elején az országgyűlés törvénybe foglalta annak lehetőségét, hogy amelyik törvényhatósági jogú város igényli, az a közrendet a csendőrséggel is biztosíthatja.³² Így 1906-ra 16 város volt, amely ezt igényelte (például Baja városa 1903-ban). Ezekben a városokban 15–25 fős csendőr őrsöket kellett működtetni.

A Magyarországi rendvédelmi szervezetek bűnügyi- nyomozati munkája színvonalának emelésére a BM és az IM együttes rendeletével³³ a belügyminisztérium 1909. január 1-vel létrehozta az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalt, ahol minden bűnvádi eljárás alá vont egyénnek külön lapot fektettek fel, mégpedig aszerint, hogy: a gyanúsított volt-e büntetve, körözik-e bűncselekmény miatt, a személyi adatai helyesek-e.

Ennek érdekében kialakították az országos körözési rendszert, a daktiloszkópiai nyilvántartást, a büntetettek fényképgyűjteményét, valamint lehetőséget biztosítottak a keresett személy személyi adatainak a megállapítására. Ezzel a Magyarországi rendvédelmi szervezetek szakmai munkája minőségi változáson esett át, és megteremtődtek a ma is használt bűnügyi nyilvántartások szervezeti és módszerbeli alapjai.

A Csendőrség szervezete az 1909 év elején alapvetően kettős tagozódású volt. Központi parancsnokságok budapesti elhelyezéssel működtek. Ezek voltak a csendőr felügyelőség, a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium csendőrségi osztálya, a Magyar Királyi Belügyminisztérium csendőrségi osztálya, a Felszerelési Anyagraktár, a Pótlóvázó bizottság és a zombori elhelyezésű Pótlóidomító osztály.

Csendőr kerületparancsnokság ekkor már 8 volt. A csendőr kerületek gondjai többé-kevésbé azonosak voltak, amelyekkel a székesfehérvári csendőr kerület nehézségei is megegyeztek. Továbbra sem sikerült azonban a székesfehérvári csendőr kerület működési területét csökkenteni, vagyis a tervezett Szombathelyi „IX” csendőr kerületet nem sikerült erőforrás hiányában kikülöníteni. Ezért változatlanul a legnagyobb vezetési, irányítási problémával a Székesfehérvári csendőr kerület küszködött. A kerületi pótszárny egyik feladata a legénységi állomány állandó kiképzésének a biztosítása volt. A szé-

keszfehérvári csendőr kerületnél a pótszárny kezdetben Székesfehérváron, 1912-től azonban már Szabadbattyánban működött. A székesfehérvári csendőr kerületnek 5–7 szárnya, szárnyanként 2–3 szakasza, szakaszonként 2–3 őrs működött. Országosan összesen 434 járásparancsnokság és 1825 őrs funkcionált. Ekkora már 1 csendőrré átlagosan 27,7 km² terület és mintegy 1500 lakos jutott.

A Székesfehérvári csendőr kerület létszáma 1912-ben már 32 tiszt és 1.051 csendőr volt. A csendőrség személyi állománya elhivatott, a közbiztonsági szolgálatban gyakorlott, a kötelékben végrehajtandó karhatalmi feladatokban összeszokott, jól irányított, rendkívüli fegyelemmel szoktatott, gyakorlatias katonai és közbiztonsági kiképzésben részesült, ütőképes fegyveres erő volt. A közbiztonsági szolgálat miatt azonban szétszóró díszlokkációban helyezkedett el. Összevonásuk, folyamatos nehézségekbe ütközött. Az első világháború kezdetére tehát, olyan fegyveres erő állt a kormányzat rendelkezésére, amely egy esetleges háború esetén képes volt a hátszág biztosítására, ezzel egyidejűleg a front mögötti területeken, feszült nemzetközi helyzetben és a nemzetiségi konfliktusokkal terhelt környezetben kész- és képes volt a közbiztonsági, a karhatalmi, és a tábori rendészeti (csendőri) feladatok ellátására is.

Alkalmazását nemcsak bűnügyi eredményessége, hanem konfliktuskezelő képessége is bizonyítja. A csendőrség tehát produkálta a többnemzetiségű Magyarországon a magas fokú közbiztonságot és kiválóan megállta a helyét a bűnözés elleni küzdelemben. Az albániai függetlenséget az 1912. november 28-i nemzetközi Londoni Konferencia biztosította. Az ország függetlenségét veszélyeztető montenegrói és más szláv fegyveres csoportok elriasztása, a közrend- közbiztonsági biztosítása érdekében – először a történelem során – nemzetközi csendőrséget szerveztek, a misszióban való részvételre Magyarországot is felkérték. A feladatban 4 tiszt és 150 csendőr vett részt, amelynek létszámát elsősorban a Szegedi II. csendőrkerület biztosította.³⁴

A Magyarországi közbiztonsági viszonyok – az első világháború következményeként, amely a frontokon a központi hatalmak által elszenvedett katonai vereségek gazdasági és társadalmi következményei voltak – rendkívüli módon leromlottak.

Ebben az időszakban a csendőrség közbiztonsági feladatai voltak:

- hátszági közbiztonsági járőrszolgálat vidéken;
- hátszági közbiztonsági nyomozó szolgálat;
- hátszági karhatalmi szolgálat Budapesten és vidéken (Budapesti karhatalmi Századdal);
- mozgósítási és hadműveleti területen tábori csendőri szolgálat;
- a lakossági ellátást, a termelést, a szolgáltatásokat, a beszolgáltatást akadályozókkal szembeni fellépés;
- a hadifoglyokkal kapcsolatos kényszerintézkedések biztosítása;
- a menekültekkel kapcsolatos rendészeti intézkedések ellenőrzése;
- tábori csendőri szolgálat, melyet négy fő csoportra osztva szerb, orosz, román és olasz területen teljesített;
- tagjai önként jelentkezéssel alapon harctéri szolgálatot is teljesítettek.³⁵

A szerb helyzet következtében kizárólag szegedi és a székesfehérvári csendőrkerületből 2 éven keresztül 1915–1917-ig jelentős nagyságrendű csendőri erőt vezényeltek, általában negyed- és féléves váltásokkal szerbiai közbiztonsági szolgálatra. Ezek a csendőr alegységek emberfeletti küzdelmet vívtak a szerbiai fegyveres „komitácsikkal”. A II. szegedi csendőrkerulettől 12 tiszt és 150 csendőr, a VI. Székesfehérvári csendőrkerulettől pedig 8 tiszt és 140 csendőr vett részt a küzdelemben. Helyettük a honi területen a hiányzó csendőri létszámot népfelkelő kiképzetlen honvédekkel biztosították, akik képtelenek voltak a közbiztonság régi nívóját megtartani.

A szerbiai közbiztonsági fegyveres harcokban, több Fejér vármegyei csendőr halt hősi halált.

A háborús hősök nevét is szerepeltették a székesfehérvári csendőrkerület Székesfehérvár, Rothermel utcai laktanyájában felállított „csendőrvértanúi emléklapon”, amelyet 1932. február 14-től kezdve folyamatosan minden csendőrnapon megkoszorúztak.

Az orosz harctéri helyzet változásai következtében ott a csendőrtisztek gyalogos, vagy huszár századparancsnoki beosztásban küzdöttek végig a háborút, majd az életben maradtak visszakerültek a csendőrséghez. A harchelyzet folyamatos változása következtében jelentős számú csendőrt igényelt a tábori rendészeti szolgálat.

A hiányos nyilvántartás ellenére is ismert, hogy a székesfehérvári csendőr kerület négy év alatt 20 tisztet és 80 csendőrt biztosított ehhez a feladathoz.

Az 1916-os romániai–erdélyi betöréstől egészen 1919-ig a harcoló hadsereg mögé beosztott tábori csendőröket az erdélyi őrsökre vezényelték, ahol szinte folyamatos harcot kellett vívniuk a fegyveres román bandákkal.

Az olaszországi fronton 1915. május 15-étől rendszeresen küzdöttek csendőrök a mintegy három és félévig tartó harcokban.

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös hadseregének tábori csendőrségét az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság csendőrségei állították ki, amely a Magyar Királyi Csendőrség részéről 9 tisztet, 204 lovas és 135 gyalogos csendőrt jelentett. A Magyar Királyi Honvédség számára is létszámot kellett biztosítania a csendőrségnek. A hadicélokra átadott csendőrök pótlása ugyancsak hiányzott a csendőrségtől.

A tábori csendőrségi szolgálatot a magasabb egységparancsnokságok mellé csendőrök biztosították mégpedig úgy, hogy:

- minden hadsereg parancsnoksághoz 3 tisztet, 49 gyalogos és 46 lovas csendőrt osztottak be;
- minden hadtesthez 1 tisztet, 12 gyalogos csendőrt és 8 lovas csendőrt osztottak be,
- a gyaloghadosztályhoz 3 lovas és 4 gyalog csendőrt vezényeltek;
- a lovashadosztályhoz 4 lovas csendőrt biztosítottak.³⁶

A tábori csendőrök feladatai voltak:

- tábori rendészeti feladatokat teljesítettek;
- menetek, táborozások és elszállások teendőiben való segédkezés;
- futár- és fontosabb őrszolgálatok teljesítése;
- a hírszerzésben való segédkezés.

A háború következtében a csendőrség hátszági közbiztonsági szolgálatánál komoly problémaként jelentkeztek, hogy:

- mozgósítás során a csendőr őrsökre került „pótcsendőrök” közbiztonsági felkészültsége és erkölcsi színvonala alacsonynak bizonyult;
- az orosz és román betörés elől menekülő, az országot hirtelen elárasztó különböző nemzetiségű, vallású, szokású embertömeg, kezelhetetlen problémává vált és később is sok gondot okozott.

A háború következtében egymást érték az újabb és újabb háborús jogszabályok. Ezek alapvetően a besorozások, a behívások, a szökések, a vidéki mezőgazdasági munkára kiadott sok ezer hadifogoly elhelyezésének, foglalkoztatásának ellenőrzése, stb. és mások is a csendőr őrsök feladatai voltak. Így például a székesfehérvári csendőr kerület gondja volt, a mintegy 3.000 fős olasz Sárbogárdi hadifogoly tábor őrzése és biztosítása.

A megromlott közbiztonság miatt – a kerület illetékességi területén is – több helyen szerveztek az éjjeli biztonság megóvására, önként jelentkező személyekből polgári őrségeket. Elsősorban az önvédelmi, vagy vadászfegyverrel rendelkezőkből. A polgárőrségeket a helyi közigazgatási hatóságok támogatásával szervezték a csendőrök.

A korszak kiemelt közbiztonsági problémájaként jelentkeztek: a háborús visszaélések, árdrágítások, a cigánybűnözés a kóbor- és a sátoros cigányoknál, az állat- és terménylopások, a besorozások megtagadása, a jegyrendszerrel kapcsolatos visszaélések, a növekvő hiány az ellátásokban.

1917 végétől a frontról hazaérkező kiábrándult katona tömeg fékezhetetlensége.

„A hosszú háború és a vereség nagyobb mértékben volt bomlasztó hatású Magyarországon, mint bármely más országban, mert a magyar néplelek betegebb volt, minden más nép lelkénél, osztozott valamennyinek a szociális bajaiban és azok tetejébe éreznie kellett a nemzeti élet csonkaságának, mindent átjáró megromló hatását.” A felfordulás logikus törvényszerűségként állott elő, a társadalmi viszonyok korhadtak voltak. A szocializmus színrelépése, éppen ezek miatt szinte „elmaradhatatlan” volt.³⁷

A csendőrség ebben a szituációban nehezen találta meg a helyét. Esküjéhez híven védte a társadalmi – gazdasági viszonyokat, a hatalom rendszeresen bevetette a tömegekkel szemben. A háború végére a csendőrség szétszilált állapotba került, de érdekes módon az őrsök szinte érintetlenek maradtak és megfelelően funkcionáltak, a parancsnokságok szakirányító és ellenőrző szerepe azonban visszaesett. Mivel szolgálati utasításai értelmében politikamentesnek kellett lennie, mind az Öszirózsás Forradalommal, sőt a Tanácsköztársasággal szemben is semleges maradt. Dr. REKTOR Béla magyar származású amerikai szerző szerint ennek több oka volt. Nevezetesen: a politikamentes irány követése, a terület átmentése a következő korszak számára, a lakosság személy- és vagyonbiztonságának a védelméért érzett testületi és egyéni hivatástudat, valamint a csendőrök és családjuk szociális helyzete.³⁸

A Tanácsköztársaság idején rendkívül érdekes volt, hogy a csendőrség szervezete nem változott, szolgálatát a régi szervezetében és feladatkörében látta el, bár formailag a forradalmi Kormányzótanács az 1919. III. 26-ai rendeletével létrehozta a Vörös Őrséget, amelynek belbiztonsági feladatokat szabott és amelybe a csendőrséget és a rendőrségeket is beolvasztották.

A Vörös Őrségnek ekkor az egész ország területén – így Fejér vármegyében is – vármegyei vörösőr kerületei működtek. A fejér vármegyei vörös őrs létszám 600 fős karhatalmi zászlóaljából és – az

egész Dunántúlra kiterjedő illetékességgel rendelkező – mozgó karhatalmi „Fabrik” csoportból állt, amelynek 300 fős létszáma volt.

A közbiztonsági szolgálatot járási parancsnokságok és községi kirendeltségek látták el. A községi kirendeltségek állományát Fejér vármegyében a csendőrség átminősített állománya adta, amelynek kifüggesztett névsorát minden lakott településen nyilvánosan közzétették. A lakosságból bárki a volt csendőrré bejelentést tehetett. A csendőröknél a katonai rendfokozatot eltörölték, az altisztekből tisztviselők lettek, a tisztekből ellenőr, főellenőr, felügyelő, főfelügyelő. A ruházatról a rendfokozati jelzéseket és az állományjelzéseket levágták, és a bal karon piros karszalagot viseltek, amelyen fekete színű felírat jelezte a feladatot.

Az őrsöket lényegében – a szakmai alkalmasságuk miatt – érintetlenül hagyták, azonban a légiénység közé néhány kommunistát és egy politikai biztost is elhelyeztek. A Tanácsköztársaságnak az idő rövidsége miatt nem volt módja, sem ereje saját, új szervezetű Vörös Őrségének a teljes kiépítésére. Lényegében a csendőrség szétziláltnak ugyan, főtiszti karától megfosztva, mégis a HORTHY rendszer kialakuló fegyveres erejének a legszervezettebb testületét alkotta.

A Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa lemondásának híre már 1919. július 31-én elterjedt Fejér vármegyében. Ez mozgósította a régi rendszer híveit, ugyanakkor a megyében még jelentős vörös őrségi, vörös hadseregbeli egységek is léteztek. Székesfehérvárott azonban nagy erejű, a régi rendszert támogató katonai alakulatok is voltak. Támadásaik ellenére augusztus 3-áig a proletárdiktatúra hatalmi szervezetei a kezükben tartották az egész megyében a hatalmat. A rendkívül zilált viszonyok ellenére először a községekben adták át augusztus 8-án a hivatalaikat a községi képviselőtestületeknek. Ezek legelső tevékenysége az volt, hogy a régi jogrendszert és szervezetét, így a csendőr őrsöket is községenként visszaállították. Előfordult, hogy a parasztgazdák és a tisztviselők botokkal verték meg a direktórium tagjait, amelyet a csendőrség nem tudott megakadályozni.

Ebben az időben a Közép-Dunántúlon az utakon nyugat felé özönlöttek a Vörös Hadsereg katonái, megmaradt katonai egységei, mert Budapest irányából várták a román megszállást. Ugyanakkor a már létező fehér karhatalom a csendőrséggel közösen járta a városokat és a falvakat, azonban a Vörös Hadsereg egységeinek a menekülését nem akadályozta.

Létrehozták a csendőr kerület valamennyi megyéjében, így Fejérben, Veszprémben és a többiben is a Vármegyei Katonai Parancsnokságot és az alakulatai közé besorolták: a városi katonai egységeket, a városi rendőrkapitányságot, a csendőrség szervezeteit, valamint minden településen polgárőrséget szerveztek.

A vizsgált időszakban a hadsereg politikailag megbízható tisztjeiből, nyílt paranccsal ellátva, tiszt ellenőrző járőrök járták a megyét, felügyelték és ellenőrizték a csendőr őrsök visszaállítását, azok közbiztonsági tevékenységének újjáélesztését. A csendőrség rendszeresített és kiképzett állományának azonban 31 %-a hiányzott. Ezért a háború után az ismét elrendelt behívásokkal újból póttartalékosokkal pótolták a hiányzó állomány egy részét. Azonnal intézkedtek a régi rendszer jelképeinek a visszaállítására, több helyen már a csendőr járőrök hajtották végre a falusi lakosság jegyzékbevitelét is. A jegyzék a falusi lakosságot két csoportra osztva a proletárdiktatúra ideje alatti viselkedés alapján minősített mindenkit. Az ekkor elkészített jegyzékek későbbi kényszerintézkedések írásos alapját képezték. Kísérletet tett a csendőrség a keletről érkező menekült hullám megszürése. A helyben maradt direktórium tagokat azonnal közbiztonsági őrizetbe helyezték. Intézkedtek az őrsök volt politikai biztosságainak az összeszedésére is.

A román katonai megszállás Budapest irányából 1919. augusztus 8–9-én érte el Fejér vármegye ÉK-i részét. Először Bicskét, majd Székesfehérvárt is harc nélkül a hatalmuk alá kerítették. A román megszállás a bicskei országút menti községek, a Budapest–Székesfehérvár vonal, valamint a Budapest–Pécs országút menti községeket érintette. A megye közepén Balatonfőkajártól kiindulva, Csillagpuszta, Székesfehérvár–Jánospuszta, majd a Szerencsey- és a László-pusztákon át, Alsócsikola és Daja irányában érte el a Dunát. A demarkációs vonal menti túloldali lévő terület a Fővezérség területe lett.

A románok csak a nagyobb településekre helyeztek őrséget, a kisebb területeket, községeket csak járőrszolgálattal ellenőrizték. Egy román dandár tartózkodott Székesfehérváron, egy román ezred Bicskén, egy-egy román század Etyeken és Tárnokon díszlokal. A Budapest–Székesfehérvár közötti út őrzésére egy szakasz katonai erőt alkalmaztak. A megszállt területeken minden eszközzel akadályozták a helyi hatóságok újjászervezését, sőt késleltették a közigazgatás visszaállítását. Nem engedélyezték a csendőrség járőrszolgálatát, azonban az őrsöket nem zaklatták. A megyében a megszállt területeken mintegy 5 millió korona értékben rekviráltak, kifosztva a falvakat és majorokat, gyárat és a templomokat. Az demokratikus érzelmű egyéneket minden válogatás nélkül összegyűjtötték és internálták. Utasítást adtak a csendőrségnek, hogy szólítsa fel a falu népét, hogy a bevonuló román katoná-

ságot barátságosan fogadja. A felszólítás augusztus 15–17-e között megtörtént. A székesfehérvári román dandárparancsnok RAMUICEANU tábornoknál naponta kellett a Megyei Katonai Parancsnokság tagjainak jelentést tenniük. Így a város rendőrkapitányának, a csendőrség parancsnokának és a katonai egységek parancsnokainak is. Megakadályozták a FRIEDRICH István miniszterelnök vezette küldöttség ünnepélyes fogadtatását is.

A csendőr őrsök bár a helyükön maradtak, a megszállt falvakban mégsem működhettek. A román megszállás alá eső, de ott folyamatosan nem tartózkodó román katonaság nélküli falvakban a csendőr őrsök azonban működtek, bár tevékenységüket a megszállók minden eszközzel akadályozták. A románok alapvetően bizalmatlanok voltak a csendőrökkel, a tudomásukra jutott csendőri intézkedéseket azonnal felülbírálták. A lakosság azonban a románok agresszivitásával szemben kizárólag a csendőrség védelmében bízhatott. Katonailag felkészültek a demarkációs vonal mentén a Fővezérség csapatai elleni védelemre, sőt készültek a Dunántúl teljes megszállására is. Az antant 1919. október 6-ai döntése értelmében azonban váratlanul kivonultak a megyéből.

Ebben az időben a fővezérségi területen két centrummal: Sárbogárdon és Enyingen is különítményes tiszti csoportok, századok működtek. Ezek rendszeres büntető akciókat tartottak és karhatalmi járőrszolgálatot vezettek be a környező lakott településeken. A PRÓNAY-különítmény Előszálláson, Alsószentivánon, Cecén is működött, felhasználta a csendőrök személyismeretét a Tanácsköztársaság funkcionáriusainak összegyűjtésénél. A csendőrség a különítményesek tevékenységét nem tudta megakadályozni. A különítményesek által békén hagyott településeken – a régi normák szerint – a csendőrség megkezdte a működését. A megyében a helyi lakosság többféle irányból is állandó zaklatásoknak volt kitéve. Több helyen – például Sárszentágótán és Sárosdon – a csendőrök megakadályozták a lakosság zaklatását. Ebben az időben a csendőrök önállóan és központi irányítás nélkül cselekedtek.

A nemzeti hadsereg fő ereje – 200 tiszt és 1.700 katona – 1919. október 12-én HORTHY Miklós altengernagy vezetésével bevonult Székesfehérvárra. Innentől kezdve – Székesfehérvártól kiindulva – módszeresen valósították meg a régi rendszer társadalmi, gazdasági viszonyainak, és intézményrendszerének a restaurálását.

A polgári rendszer visszaállítása a Nemzeti Hadsereg, a régi közigazgatási és hatalmi apparátus, valamint az egyház és különösen PROHÁSZKA Ottokár püspök támogatásával szervezeten és összehangoltan valósult meg. Mondása mértékadó volt a törvényes rend helyreállításában, miszerint: „...a bolsevizmust legyőző magyar nemzeti iránynak mindenképpen tartózkodnia kell az erőszaktól, durvaságtól és az elnyomástól.” „Mi zsványokat és haramiákat nem utánozhatunk, azok példáját nem követhetjük.”

Ez a pásztorlevél és annak hatása Fejér vármegyében egyértelművé tette a polgári jogrend helyreállítását.

A rendőrség Székesfehérvárott, a csendőrség a megyében és a csendőr kerületnél is következetesen hozzájárított a közbiztonsági viszonyok helyreállításához. Minden lakott településen intézkedtek a „kompromittált” személyek összeírására, részbeni internálásuk előkészítésére. Ugyanakkor mindenben akadályozták a katonai karhatalom és nyomozó testületei munkáját. A Székesfehérvári Rendőrkapitányság emberei védtek meg 1919 október végén a Déli Vasút munkásait is a katonai karhatalomtól. A lakossági elégedetlenség és a nyomor miatt szenvedő nincstelen tömegektől azonban a hatalom tartott. A rendőrség és a csendőrség közösen a vármegye egészére biztosítási tervet dolgozott ki, az 1920. május 1-jei munkásünnep megakadályozására, valamint a nemzetgyűlési választások biztosítására is. Ennek érdekében a városi rendőrséget megerősítették 62 fővel, a csendőrség állományát pedig a nemzeti hadseregből 89 fővel kiegészítették. A rendőrségből – több megelőző államosítási kísérlet után – országos rendőr-főkapitányságot szerveztek és azt állami irányítás alá helyezve, annak hatáskörébe utalták a korábbi önálló (önkormányzati) rendőri szervezeteket.³⁹ A csendőrség irányítási rendszerét, mechanizmusát visszaállították. Új csendőr őrsöket a megyében nem állítottak fel.

Megkezdődött 1920-ra a csendőrség erőforrásainak a pontos számbavétele és összegyűjtése, valamint zajlott a csendőri szervezet rekonstrukciója. Ugyanakkor beindultak a csendőrség tagjainak igazoló eljárásai, a teljes megyei csendőri szervezetből 28 főt nem igazoltak. Nemcsak az őrsökön éledt újjá a közbiztonsági szolgálat, hanem létrejöttek a csendőrparancsnokságok is. A csendőrség a közbiztonsági tevékenységét kizárólag a régi szabályzói szerint végezte. Mintegy 150 csendőr jelentkezett szolgálattételre a Székesfehérvári kerületnél közel két év alatt, akik a világháborút követően kiszorultak az elvesztett területekről, nem akarták sem a magyarságukat feladni és korábbi csendőri hivatásukat sem kívánták abbahagyni. Ezért szolgálattételre jelentkeztek.

Csendőrség és konszolidáció.

A fegyveres erők átszervezésével, és a szervezet módosításával kapcsolatos rendelkezéseket a MOVE (Magyarországi Véderő Egylet) anyagi támogatásával 1920-tól folyamatosan jelentettek meg úgy, hogy azokat minden esetben nyilvánosan is közzé tették. A Katonai és Csendőrségi Tájékoztató (MOVE Katonai Hetilap Kiadó 1920.) tartalmazta a katonai és a csendőrségi tevékenységgel kapcsolatos érvényes jogszabályokat és a különböző rendeleteket, közölte az igazoló eljárások szabályait, a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti tagozódását és beosztását, valamint a csendőrpáncsnokok dicsérő és fenyegető jogkörét, a csendőr jelvényeket és a jelképeket is. A rendelet részletesen meghatározta a Magyar Királyi Csendőrség szervezetét, tagozódását. Egy kerület az előírások szerint 6–8 szárnnyal, 1 szárny 2–3 szakaszból, 1 szakasz 2–4 járásból, 1 járás 3–6 – lehetőleg a járás területén fekvő – őrsből állt. Új hadrendi sorszámozást vezettek be a csendőr kerületeknél, az átszámozást követően a székesfehérvári kerület a II-es hadrendi sorszámmal kapta, amely a későbbiek során sem változott.

A Székesfehérvári Csendőr Kerület szervezete ekkor 4 szárnnyal (1. Székesfehérvár, 2. Veszprém, 3. Győr, 4. Esztergom székhelyekkel) működött. Fejér vármegyében 1 csendőr szárnypáncsnokság (Székesfehérvárott) és 2 csendőr szakaszpáncsnokság diszlokált. **(I. sz. melléklet)**

A megye akkori területének 19 km²-re jutott 1 fő csendőr, a megye lakosságából 1 249 fő állandó lakosra jutott 1 fő csendőr. A végrehajtó állomány ebben az időben nagyon kemény napi 12–16 órás preventív járőrszolgálatot teljesített, igen alacsony járőrsűrűséggel. A 6 fős őrsök napi 1–1,5 2 fős járőrt tudtak a közterületre vezényelni, ezért azokat a csendőri zsargonban másfeles őrsöknek nevezték. Ugyanez a 12 fős őrsök esetében 3–3,5 2 fős járőrt tudtak vezényelni. 1940-ig még elméletben sem merült fel soha, hogy a járőr létszáma 2 fő csendőrnél kevesebb is lehet.

A csendőrség erőit időszakonként megerősítették a Nemzeti Hadsereg székesfehérvári vegyesdandár páncsnokság vadászászlóalja 1 karhatalmi századával (5 tiszt 95 katona), vagy a feladattól függően 1 huszárszázaddal (4 tiszt, 72 huszár). Katonai ügyész ezidőtájt még nem teljesített szolgálatot a csendőr kerület páncsnokságon. A szakirányítást és az ellenőrzést, lényegében 3 megye csendőr őrszei vonatkozásában 21 tiszt végezte.

A csendőrség eredményesen harcolt a bűnözőkkel, a csempészekkel és nagy mennyiségű háborús anyagot gyűjtött össze. Minden politikai pártot, szervezetet, legális és illegális szervezkedést nyíltan és rejtve a „besúgóival” megfigyelt. A községenként végzett megfigyelések eredményeit az előjáró páncsnokságnak és a helyi közigazgatás vezetőinek egyaránt jelentették. Ez a jelentési kötelezettség a rendszer végéig érvényben maradt.

Külön meg kell jegyezni azt a tényt, hogy a csendőr kerület fő erői a trianoni békediktátumot követően Esztergom-Komárom és Győr-Moson összevont vármegyékben a közbiztonsági feladaton kívül határőrizeti, sőt határvédelmi teendőket is elláttak.

A kialakult működést csak kis mértékben zavarta meg az első királypuccs (1921 március) és a második királypuccs (1921 október), amelyben a megye északkeleti csendőr őrszei közül a bicskei, az etyeki, az érdi részt vett IV. Károly király Budapest irányában történő utazásának a biztosításában, sőt néhányan csatlakoztak a király „seregéhez” is, amely zömében csendőr alegységekből állt.⁴⁰ A királypuccs bukását követően ezen alegységek tagjait nem vonták felelősségre, csupán őrsöknként részleges áthelyezések történtek. Meg kell azonban jegyezni hogy IV. Károly király hadseregét önkéntes csendőr zászlóaljak alkották, mintegy 5 000 fő. Az összetételére jellemző, hogy részben a történelmi Magyarországról visszahúzódó csendőrök és nyugat-magyarországi diákokból szerveződött.⁴¹

A csendőrség katonai, személyi, fegyelmi ügyekben a HM. 5. Csendőrségi Osztályának, közbiztonsági és gazdasági szempontból pedig a BM VI/b Csendőrségi Szolgálati Osztályának volt alárendelve. Ez a kettős alárendelés alapvetően problémamentesen működött. A bíróságok és a közigazgatási hatóságok felhívásainak köteles volt a szervezet eleget tenni. Rögzítették a csendőr kerületpáncsnok és a helyettese fenyegető jogkörét, eszerint a kerületpáncsnok a hadtest, a helyettes pedig a dandárpáncsnok fegyelmi jogkörét gyakorolja.

Véglegesen ekkor rendezték a csendőrség megkülönböztető jelzéseit, mégpedig az egyenruha hajtókáján acélzöld alapon, buzérvörös színű jelzést kellett viselni. Ettől csak a gazdasztisztek hajtókája tért el, az ugyanis acélzöld alapon palaszürke volt. Szolgálatban ismét kötelezővé tették a kakastollas csendőrkalapot, ismét rendszerbe állították a járőrzetói jelvényt. A csendőr tisztek gyalog- illetve huszártiszti kardot kardbojtjal, a csendőrök pedig oldalfegyverként szuronyt bojtjal is hordtak. A tisztek-nél kardkötőt és ünnepi alkalmakkal a Bocskai süveg és a piros zsinórzatú dolmány viselését is előírták.

Az 1919-es események hatására az országgyűlés az 1921-ben új törvényt alkotott az állami és társadalmi rend védelmére. Végrehajtásának személyi felelősségét a belügyminiszterre bízta, a kivitelezést pedig a rendőrség és a csendőrség alapfeladatává tette.⁴²

A törvény arra a személyre, aki az állam- és a társadalom törvényes rendjének felforgatása és megsemmisítése, vagy valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos érvényesítése céljából büntettet, vagy vétséget követett el a közönséges bűncselekményekre előírt büntetéseknél súlyosabbat szabott ki, például ha egyébként 10 évet határozott meg szabadságvesztésnek, akkor a büntetés életfogytiglani lehetett, vagy, ha a cselekmény csak vétség volt, akkor 10 évig terjedő fegyházbüntetést írt elő a jogszabály.

Mindazokat a csendőröket, akik a két világháború között ennek a törvénynek a végrehajtásában „bizonyított módon” közreműködtek, 1945 után népbíróság elé állították és legtöbbször elítélték.

A korszak másik jellegzetes jogszabálya volt a csendőrség és rendőrség létszámát, fegyverzetét, kiegészítését meghatározó 1922-ben alkotott törvény, amely a csendőrség létszámát országosan 12 ezer főben határozta meg, amelyből csak 600 fő lehetett a tiszt. A tisztek közé nem számított be az orvos, az alkalmazotti réteg. Ezek sem egyenruhát, sem fegyvert nem viselhettek. A tisztek 20 évi, a legénységi állományúaknál 6 év volt a szolgálati idő, amit kiegészítő minősítéssel és kérelemmel 1 évvel meg lehetett hosszabbítani, ebbe a korábbi szolgálati időt be kellett számítani.⁴³

Minden csendőr ekkor kapott: gyalogos esetén Manlicher puskát, lovas esetén pedig ugyanilyen típusú karabélyt. A tisztek kardot és pisztolyt egyaránt viseltek. A testületet a jogszabály minden tekintetben a belügyminiszter alá rendelte, ugyanakkor változatlanul fenntartotta katonai szervezetét és fegyelmét.⁴⁴

Fejér vármegye közbiztonságát ugyanakkor az is jellemezte, hogy komoly fegyelmi problémák adódtak a megyén folyamatosan átvonuló, gyakorlatozó, vagy állandóan itt diszlokáló katonákkal, akik a helyi lakosságot több alkalommal jogtalan rekvirálással és erőszakkal zaklatták. Ilyen esetekben a csendőr járőrnek intézkednie kellett. Katonákkal szemben a csendőröknek intézkedési joguk volt. Jellemző eset volt, amikor Perkáta községben 1927. június 21-én huszárok garázdálkodtak és a velük szemben erőlyesen intézkedő Perkáta őrsbeli HORVÁTH János csendőr tiszthelyettest agyonlőtték.

Ebben az időben a csendőrség eredményességének meghatározói azok a hosszú csendőri szolgálat után kinevezett szakaszpáncsnokok voltak, akik közvetlenül irányították 3–4 őrs szakmai munkáját, módszerbeli segítséget nyújtva az őrspáncsnokoknak, valamint az őrsök járőrvezetőinek.

A csendőri és rendőri szervezetek együttműködése már ekkor folyamatos volt. A csendőri és rendőri szervezetek vezetői együttműködésének eredményeként 1927-től Székesfehérvárott csendőriskola kezdte meg ismét működését, melynek létszáma ekkor 90 fő volt. A fejér vármegyei csendőr őrsök legénységi létszáma 1926-ban összesen 317 fő volt.⁴⁵

A csendőr tiszti állomány – a testület teljes személyi állományához viszonyítva – alacsony létszámú volt. Nem szólhatott bele a közbiztonsági szolgálat közvetlen végzésébe. A tisztek feladatát alkotta: a közbiztonsági szolgálat feletti őrködés, a szolgálatteljesítés ellenőrzése és irányítása, a legénység hivatásszerű kiképzésének a vezetése, semminemű nyomozati cselekményt nem teljesíthettek. A testület szolgálati utasítása úgy fogalmazott, hogy: „Közbiztonsági szolgálatra, nyomozó cselekmények végrehajtására a szakaszpáncsnokok, valamint a csapatállományúak, az őrsre beosztott, vagy vezényelt állománya hivatott, rendőrségi közegnek csupán ők tekinthetők.”⁴⁶

A honvédelmi- és a belügyminiszter már 1920-ban közös rendeletben állította helyre, illetve szabályozta a Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítését.⁴⁷ Lényege, hogy a vármegyei csendőrpáncsnokságok mellett már tartalék század felállítását rendelte el. A csendőr szakaszpáncsnokságokat megszüntette. Az ENTENTE ugyan hozzájárult ahhoz, hogy a csendőrség létszámát 6 000–8 000 fővel megerősítsék, azonban ez nem következett be annak ellenére, hogy a trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarországon 17 000 fős létszámú csendőrség tervezték. Végül is a trianoni határok közötti Magyar Királyságban a Magyar Királyi Csendőrség létszáma 12 000 fő körül mozgott az 1922-ben keletkezett törvényben foglaltaknak megfelelően.⁴⁸

A jogszabály a csendőr kerületek átszervezésére, a csendőrségi létszám módosítására lehetőséget biztosított a történelmi Magyarország elszakított területeiről visszavonult csendőrök állományba vétele lehetőségének megteremtésével. Így az átsorszámozott II. csendőr kerület 11 tisztet és 67 csendőrt vett át 1922-ben.

Fejér vármegye teljes vidéki területein véglegesen kialakult a csendőr őrsök átfogó szervezete. A csendőri szervezet struktúrája stabilnak nevezhető, amely nyilvános és mindenki által megismerhető volt. A csendőrség szervezetében a hármas tagoltságú, úgynevezett lineáris- katonai törzskari szervezet végleges formát öltött.

A csendőrség teljes szervezetét a Csendőrségi Zsebkönyvek évente közzétették. Fejér vármegyében azonban a megyei évkönyvekben is ismertették a testület megyei szervezeteit.

A II. Székesfehérvári csendőrkerület szervezete 1924-ben stabilizálódott.

A csendőr kerületparancsnokság segédtsízből, katonai ügyészségből (amely a katonai fegyelmi kérdésekben is illetékes volt) és törzsgazdálkodási hivatalból állt.

Székesfehérvárott működött tovább a kerület „kiképző iskolája”.

A megye közigazgatási beosztásának megfelelően járásparancsnokság működött minden járási székhelyen. Ekkor kapták meg az őrsök is a végleges hadrendi sorszámozásukat is.⁴⁹

Fejér vármegyében 1924-ben 33 gyalogos csendőr őrs működött. Az őrsök átlagban 3 lakott település és azok közigazgatási területét felügyelték.

Ekkor épültek újjá – a helyi közigazgatás segítségével – az őrsök és a parancsnokságok. A parancsnokságokat és az őrsöket a járási székhelyeken egy épületben helyezték el. A parancsnokságok tisztí létszámától függően tisztí lakások, járásörmesteri, őrsparancsnoki, helyettesi lakások is épültek. Az őrsökön legénységi (laktanyai) körleteket alakítottak ki, ahol a legénységi állomány a legszigorúbb katonai rend és fegyelem szerint, napirendszerűen élt a legkisebb településeken is. Ebben az időben Fejér vármegyében 1924-re a csendőrség 64 saját tulajdonú ingatlannal rendelkezett.

Már 1923-tól rendszeresen megjelent a „Magyar Királyi Csendőrség Elhelyezési Kimutatása”, amely az országos szervezetet részletesen elemezte: létszám, elhelyezés, összeköttetés és elérhetőség szempontjából.⁵⁰

Ugyanakkor minden csendőr kerület a felügyeleti körletében fekvő községekről és egyéb tereptárgyakról község, tanya, pusztá, fontosabb természetes és mesterséges tereptárgyakról és a hozzátartozó őrsökről részletes – nyomdai úton előállított – zsebkönyvet készített, amelyet az országos szervezetek sokszorosítottak. Ebben a kimutatásban a tanyák, a csőszházak, a majorok, a szőlők, a csárdák, állomások, gőzhajó állomások, puszták, kőbányák, stb. részletesen fel voltak tüntetve. A történt események helyszínét ezen kimutatás szerint kellett a csendőrnök jelentésében rögzíteni, majd az előljáró parancsnokság számára jelentenie. Ezekkel az okmányokkal minden alegységet elláttak.

A huszas években – a dualizmus kori helyzethez viszonyítva – gyarapodtak a testület irányító szervezetei, központi alakulatai. Ezek voltak: az egyesített csendőriskolák parancsnoksága, a csendőrtisztí tanfolyamok parancsnoksága, a csendőrségi felszerelési parancsnokság és anyagraktár, a csendőrség állandó tanulmányi bizottsága, a csendőrségi pótlóidomító osztály parancsnoksága (Kiskunhalas), a csendőr-kutyatelep parancsnokság (Gödöllő), a csendőr zászlóaljparancsnokság (Zalaegerszeg tábor), a csendőr őrsparancsnokképző iskola (Ostfiasszonyfa).

1925-ben megszüntették a vármegyei és a járási csendőrparancsnokságokat és visszaállították a csendőr osztály, a csendőr szárny parancsnokságok intézményeit, amely már megkerülte a megyehatárokat, Fejér vármegye területe 3 csendőr szárnyparancsnokság alá tartozott. Az irányító tárca rögzítette azokat a szabályokat is amely alapján új csendőr őrsöt lehetett felállítani.⁵¹

A belügyi tárca külön rendeletben szabályozta a rendőrség és csendőrség együttműködését, amely tovább javította a rendvédelmi munka színvonalát és fokozta a belügyminisztérium koordináló szerepét.⁵²

Az 1924. január 15-től kéthetente megjelenő „Csendőrségi Lapok” című újság – amely személyi állomány, a családtagok és a lakosság tájékoztatását végezte – eredményesen alakította a lakosság csendőrségről alkotott képét.⁵³

A székesfehérvári II. csendőr kerület szervezete, tevékenysége és harca Fejér vármegye közbiztonságáért 1931–1943.

A gazdasági világválság következményeként Magyarországon is romlott a közbiztonság. A Magyar Királyi Csendőrség vezetése és a belügyminisztérium irányítói észlelték a változásokat, a teendőket pedig szervezeti és módszertani feladatként határozták meg.

Vitéz SELLYEI Vilmos cső.örgy-nak a magyar közigazgatási továbbképző tanfolyamon elhangzott „A csendőrnemző alakulatok szervezete és szolgálata” című előadásában a harmincas évek bűnözésének korszakos jellemzőiként hangoztatta, hogy: a bűnözés számszerűleg emelkedett, összetétele minőségileg megváltozott, a bűnözésben a szervezettség egyes jelei érzékelhetőek, a bűnözésben a specializálódás egyes jelei érzékelhetőek, a bűnözésben a tudomány és a technika legújabb vívmányait használják, a bűnözésben térbeli korlátlan mozgási lehetőség nyílt, mivel a bűnözés nem ismert sem közigazgatási sem országhatárokat.

A bűnügyi helyzetben kérdésként vetődött fel, hogy „hogyan állhat helyt ilyen körülmények között a csendőrség alapintézménye az őrs? Mi módon tud alkalmazkodni a hivatásához? A bűnözés új jelenségeivel szemben – az előadó véleménye szerint – két lehetőség kínálkozott. Egyrészt minden őrsöt bűnügyi felszereléssel látnak el, vagy a nyomozó szolgálat ellátására külön alakulatot szerveznek.⁵⁴

Hazánk rendvédelemért felelős korabeli vezetői az utóbbi utat választották, és már 1930-ban felállították Budapesten a nyomozó osztályt és alosztályt Szombathelyen, Szegeden és Debrecenben is hasonló történt.⁵⁵ A II. székesfehérvári csendőr kerületnél erre azonban csak 1932-ben kerül sor. A csendőrök a nyomozó alosztályt mindig is egy nagyobb őrsnek tartották, mégpedig olyanak, amelynek az egész csendőrkerület területe az őrskörlete.

A felelősséget továbbra is az őrs viselte. Mindezek miatt továbbra is az őrsön folyó munkán volt a hangsúly. Ezért kis mértékben emelték az őrsök létszámát és – a rendőrség segítségével – bűnügyi tanfolyamok segítségével emelték a legénységi állomány bűnügyi képzettségének a színvonalát.

A székesfehérvári csendőr kerület illetékességi területe ekkor négy és fél vármegyére terjedt ki. Az egyes szárnyak és osztályok működési területei már átnyúltak más vármegyébe is. Ezért a vármegyei adminisztrációtól távolodott a csendőrség.

A II. székesfehérvári csendőr kerület szervezete modernizálódott, 4 osztályra, 11 szárnyra, 27 szakaszra és 120 csendőr őrsre tagolódott 1933-ban. Fejér vármegyében ekkor 35 csendőr őrs működött alacsony, mintegy 297 fős csendőr legénységgel. **(II. sz. melléklet)**

A harmincas években a kerület alárendeltségében már nyomozó alosztály és lovas alosztály is működött. Továbbá a csendőr kerületnek határőrizeti feladatai is voltak. Az őrsök erejét a tömeges bűnügyek nyomozása és a járőrszolgálat teljesen lekötötte.

1936 első felében Fejér vármegye járásaiban csendőrök számos kiemelkedő bűnüggyel foglalkoztak. **(III. sz. melléklet)**

Óriási felháborodást váltott ki a lakosságban például az 1933. február 21-én 21.00 órakor Pusztavámon történt eset, amikor a Móri őrs ellenőrző járőrével szemben egy ismert orvvadász gyilkossági kísérletet követett el. A bűnügyet az őrs járőre és a nyomozó alosztály járőre derítette fel, az elkövetőt elfogták. Az eset nyomozása kapcsán néhány nap múlva őrizetbe vettek további ismert orvvadászokat is.⁵⁶

Az első bécsi döntést, azaz 1938. november 2-át követően – néhány napon belül – a teljes székesfehérvári és a miskolci csendőr kerületet átszervezték. A székesfehérvári csendőr kerület illetékességi területe a visszacsatolt területek figyelembe vételével módosult.

Amíg az 1938 november 5–10 között végrehajtott területi átadáson és a csehszlovák közbiztonsági és állami, helyhatósági szervezetek kivonulása után az első lépcsőben a határvasút alakulatok, a csendőrség és a MÁV. szervezetei települtek át. A második lépcsőben november végéig pedig az egyéb állami szervezetek is áttelepültek.

Az elcsatolt felvidéki területek egy részének visszatérése nyomán a székesfehérvári II. csendőr kerület átadta területe egy részét a veszprémi és a szombathelyi kerületnek és ugyanakkor átvette a csehszlovák közbiztonsági szervektől az újonnan visszacsatolt területeket, ahol a lakosság zöme, azaz 80–85 %-ban magyar anyanyelvű volt. Az átadások (az őrs, szakasz, szárny) és a határok pontos, a terepen történő kijelölése azonban december elejéig eltartott. A visszacsatolt területeken a csendőr őrsök 1939. január 1-től az előírt szervezetben működtek. Az átszervezés és a működési terület „csúsztatása” a rövid idő ellenére szervezetten és gyorsan történt, a csendőr őrsök felállítását a lakosság mindenben támogatta. A székesfehérvári II. csendőr kerület létszáma nem változott, a visszacsatolt területeken diszlokáló csendőr alakulatok létszámát a kerület személyi állományából kellett kigazdálkodnia.

Minden szervezetet, így a rendvédelemre szakosodott szervezeteket is a strukturális jellemzőikkel minősíthetjük. Ennek keretében célszerű vizsgálni: a munka megosztását és annak szabályozását, a hatáskör megosztását, a koordinációt és annak szabályozását, a konfigurációt.

A csendőri szervezet munkamegosztását tekintve elsősorban egydimenziós szervezetnek minősül, ezért egyszerű szervezetnek is nevezhetjük. A funkció szempontjából egyértelműen, a tárgy szempontjából bűnmegelőző és bűnüldöző, a régió szempontjából pontosan, részletesen szabályozott, rendvédelmi szervezet volt.

Egyvonalas szervezetnek minősül, mert minden csendőrnek (beosztottnak) egyetlen főnöke, parancsnoka volt és csak egy személytől kaphatott utasítást.

A sorrend: csendőr járőr, járőrvezető, őrsparancsnok, szakaszparancsnok, szárnyparancsnok, osztályparancsnok, kerületparancsnok, csendőrfelügyelő volt.

A sorrend mindig azonos volt, a fegyveres szervezetekre oly alapvető jellemzőjeként ismert szolgálati úttal! Lefelé a parancs, vagy utasítás jelentette a feladat kijelölést, a felfelé való jelentés mindkét irányban a szolgálati úton, azaz a (vonalon, „a line”-on) történt.

A csendőri szervezet – teljes története során – az egyvonalas jellegét végig megtartotta, kizárólag szélességi (horizontális) és mélységi (vertikális) irányban bővíthetett. A parancsnoki kötelemeket pedig részletesen szabályozták.

A koordináció tekintetében megállapítható, hogy az eltérő mélységében, de vertikálisan szorosan kapcsolatban lévő csendőri szervezetek tevékenységét mindig összehangolták. Például a szakasziparancsnok havonta irányelveket adott az őrsparancsnok számára a szolgálatszervezéshez, vagy az őrsparancsnok naponta egyeztetett a szomszédos őrsparancsnokkal a járőr szolgálatát. A csendőri szervezet koordinációja mind személyorientáltnak, mind strukturálisnak, vagy a szervezet részletes szabályozottsága miatt technokratikus koordinációjú szervezetnek is tekinthető!

A csendőri szervezet konfigurációja, mind másodlagos, vagy származtatott strukturális jellemzőként leírható. Országos szervezete a csendőr felügyelőség és a két irányító tárca és struktúrájában kialakított csendőrségi osztályok, azaz a honvédelmi tárcánál a személyi osztály, a belügyi tárcánál pedig a szolgálati osztály. E mellett országos kiegészítő szervezetként működött a tanulmányi bizottság, csendőrtiszti tanfolyam, pótlóidomító osztály. A csendőr kerületparancsnokság szervezési felépítése törzsből, számvevőségéből, katonai ügyészségből, pótszárnyból, szakalegységekből – bűnügyi, közlekedési, híradó, vasúti – és közvetlen alakulatokból például karhatalmi szakaszból, vagy századból állt. A csendőr kerület alárendeltségébe tartoztak a csendőr osztályok, amelyek a csendőr szakaszokat irányították, a csendőr szakasziparancsnokságok pedig a csendőr őrsök felügyeletét látták el. Minden csendőr szervezet évente jegyzőkönyvben szabályozta az együttműködő szervezeteivel közösen a területi illetékeségét, így a Magyar Királyi Rendőrséggel és a Magyar Királyi Révőrséggel is.

A csendőri szervezet előnyeinek tekinthető:

- A szervezet egyszerű, könnyen áttekinthető belső kapcsolatokkal rendelkező struktúrát alkotott, amelyből a felesleges tevékenységet folytató egységek viszonylag gyorsan kiszelektálódtak. Ebben az értelemben a csendőri szervezet általában alacsony költséggel működött, s ez rendkívül fontos volt.

- Az alá- és fölérendeltségi viszonyok egyértelműen rendezettek. A csendőrségi SZUT. részletesen szabályozta, – például az 1927-es kiadás is ezt teszi – az elvégzendő közbiztonsági feladatokat. A megnövekedett feladatok esetén (lásd például a II. Bécsi döntés 1938 november) viszonylag könnyű volt a csendőri szervezet mélységi és szélességi tagoltságának az átalakítása. Ilyen teljesen egyértelműsített feladatot határozott meg a SZUT. I. Fejezetében, amikor a szervezetet részletezte „Szervezeti határozványok” formájában, II. fejezetében pedig részletezte a 13. §-ban a „Szolgálati feladatokat.” Például a I. Fejezet 1. Pontja a csendőrség fogalmát adja és feladatait részletezi, a 10. §. 53. Pontja a csapatalakulatokat rögzíti és az őrs fogalmát, szervezetét részletezi, a II. fejezet 13. §-a 64. Pontja, az őrsparancsnokság és a csendőr szolgálati feladatait rögzíti. Jellemzője még az egyszerűsített, rövid és egyértelmű feladatszabás.⁵⁷

A Szolgálati Utasítás (SZUT) által rögzített feladatok voltak: a működési terület „állandó portyázása, az elkövetett cselekmények büntetendő tetteinek kinyomozása, gyanús személyek figyelése, ellenőrzése, nyomozott, körözött személyek figyelése, elfogása, állami, társadalmi rend, vallás elleni, nemzetiségi, munkás és egyéb társadalmi mozgalmainak figyelemmel kísérése.”⁵⁸

A SZUT-on kívül az egyéb szakutasítások újabb szabályokat rögzítettek. Ebben az értelemben a csendőrség tevékenységét mai szemmel túlszabályozottnak is minősíthetnénk. A CS-4-es szabályzat a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára kiadott utasítás volt, amely a csendőrségi nyomozás szolgálatát részletezte.⁵⁹ amikor a IV. fejezetében a csendőrség nyomozó szolgálatát részletezi. A lakatnyai szabályok a Magyar Királyi Csendőrség alakulatainak napirendjét és az ügyeleti szolgálat feladatait szabályozták.⁶⁰

Az A-15 szabályzat, amely a Magyar Királyi Honvédség karhatalmi feladatait szabályozta, ott ahol annak együttműködési kötelezettsége keletkezett a Magyar Királyi Csendőrséggel. E szabályzat 142. §-ának E pontjában foglaltak a csendőrpáncsnokokat is feljogosította a Honvédség erőinek alkalmazására.⁶¹

A Magyar Királyi Csendőrség lovas alakulatainak sajátos szabályait részletezte CS-15-ös utasítás, amely a lovas szakalegységek minden részletre kiterjedő napi életét, feladatait, a szolgálati hátslólal kapcsolatos csendőri kötelezettségeket határozta meg.⁶²

A csendőri szervezetnek hátrányos vonásai is akadtak:

- A szervezet nem volt eléggé rugalmas, ha minőségileg más feladatok elvégzése is szükségessé vált. Vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy a hiányzó specializáció növelte a felső szintű vezető – azaz a kerületparancsnok – leterhelését. Ilyen feladatok voltak, például: a sorozat bűncselekmények megjelenése több csendőr őrs területén, vagy a bűncselekmények helyszínén jelentkező részletesebb ügyész nyomrögzítési igények, bizonyítási követelmények, vagy a közlekedésrendészeti, illetőleg vasútrendészeti speciális feladatok igénye.

- A csendőri szervezetet többen konzervatívnak minősítették, mert az újjal kapcsolatos közbiztonsági igényekre lassan reagált, pedig a „nyílt nyomozás” intézménye nagyon jól működött.

- Hátrányos vonása volt továbbá, hogy az információ – vagy általában a kommunikáció – csak a szolgálati utakon (a line-okon) keresztül történhetett, így nehézkes volt az horizontális koordináció (együttműködés) biztosítása.

A katonai típusú rendvédelmi szervezetek a mai napig ilyen „konzervatív” szervezeti jellemzőkkel, eredményesen működnek. (Például a Francia, vagy az Olasz Csendőrség).

A csendőri szervezet egyéb jellemzőiként felsorolható, hogy szigorúan centralizált, állami, fegyveres, rendvédelmi szervezet volt, amely egyszerűen nézve egy időben katonai, ugyanakkor pedig rendvédelmi szervezetként is működött, ezért kettős szervezetnek kell tekintenünk.

„A m. kir. csendőrség a közbiztonsági szolgálat teljesítésére rendelt katonailag szervezett őrtestület.”⁶³

A csendőrség másik sajátossága, hogy olyan közszolgálati testület is volt egyben, ahol a szervezet konzervativizmusát annak bürokratizmusával is igazolták. A szervezet vizsgálata során a weberi szervezelmélet szerinti bürokratikus jegyek is azonnal feltűnnek. Ezek között felsorolhatók:

- A munkamegosztás, amely azt jelenti, hogy a szervezet bármelyik szintjén elhelyezkedő csendőrnek részletesen meg voltak határozva a feladatai és a kötelességei.

- A szabályozottság, amely alatt azt értjük, hogy szervezet folyamatos üzemmódban működött, ezt a folyamatosságot kimerítő és megtanulható előírásokat tartalmaztak a hatáskörre, a feladatteljesítésre, a szolgálati létre, stb. vonatkozóan.

- A hierarchia, amely azt jelentette, hogy a csendőrségnél a leszígyorubb alá- és fölérendeltségi rendszer volt kiépítve, valamint minden szint fölött elvileg volt egy újabb ellenőrző, vagy felügyeleti hatóság. A csendőrnek, mint beosztottnak nem volt elvileg fellebbezési, vagy panaszjoga felfelé.

- A csendőrség tevékenységét jellemezte az aktaszerűség, azaz az írásbeliség. A csendőr jelentéseit elvileg mindig írásban tette, mégpedig úgy-hogy az írásbeliség szigorúan rögzített szabályok és instrukciók szerint történt, majd a jelentéseket témák szerint aktásították és iktatták. Az őrsszintű sajátosság azonban az volt, hogy járőrszolgálatban a szóbeliség, beérkezés után azonban az írásbeliség volt a meghatározó. A csendőr jelentését az őrparancsnok, a szakasparancsnok és a szükség esetén a szárnyparancsnok is „revízióztá” és csakis e szűrés után kerülhetett bármilyen írásos jelentés az igazságügyi szervekhez, a település, a város, vagy a vármegye közigazgatási hatóságaihoz, adminisztrációjához.

- A csendőri szervezetet a szakmai hozzáértés és a hivatástudat együtt is jellemezte, vagyis a szervezet bármely tagja csakis az előírt alkalmasság és kiképzés után kerülhetett a szervezet adott szintjén intézkedésbe.

- A szervezetet végezetül jellemezte még a személytelenség és a tárgyilagosság. A csendőr szolgálata során száműzte tevékenységéből a személyes érzelmeket és a részrehajló megfontolásokat. Szolgálati fellépését a pártatlanság érdekében a személytelenség és a tárgyilagosság jellemezte. Ezért is volt különleges jelentősége az egyöntetű öltözetnek és felszerelésnek, az alakiságnak és a csendőri szimbólumok viseletének.

A Magyar Királyi Csendőrséget úgy is minősíthetjük, hogy az egyszerre volt:

- a minősítő katonai jegyei alapján katonai szervezet;
- a minősítő közbiztonsági jegyei alapján közbiztonsági szervezet;
- ugyanakkor kettős jellegű szervezet is volt;
- másrészt a teljes működési időtartama alatt eredményes szervezet volt;
- az őrsi szervezet és az őrsi munka és tevékenység kiemelt fontosságú volt;
- a napi közbiztonsági kiképzés, azaz a kötelező szolgálati előtti felkészítés hatékony volt;
- a következetesen végzett járőrszolgálat preventív volt;
- oszkuációs elvet szem előtt tartó volt;
- a paralellizációs elvet betartó volt;
- az expedivitás elvét alkalmazó volt;

Mindez együttesen eredményezte a fésű – gereblyeszerű eredményes működést.

A jellemzőket gyarapította a nyílt nyomozás intézménye, mert azt a járőrszolgálatba vezényelt csendőr járőr végezte nap mint nap, azonnal és folyamatosan, nyíltan és egyenruhában, a helyi szokás-, nyelv-, és személyismeret birtokában. A csendőrök kapcsolt és hatásos bűnmegelőzési módszereket alkalmaztak. Például minden a közbiztonságra veszélyes rendezvényenél – függetlenül attól, hogy történt-e azon a közbiztonságra veszélyes esemény – mindig jelen voltak. Munkájukat sok-sok akció kísérte.

A csendőri szervezet kettős jellegét bizonyította, hogy:

- a csendőr esküjében, mint katona és, mint a közbiztonságért felelős személy a kormányzóra és az alkotmányra tett fogadalmat;
- a kiképzés katonai és közbiztonsági volt;

- a fegyverhasználat katonai és rendőri volt;
- a szomszédokkal, a katonai és a rendvédelmi szervezetekkel területi és hatásköri alapon működött együtt.

A csendőrség eredményes közbiztonsági szervezetnek bizonyult azzal, hogy:

- létrejötte után azonnal képes volt 2–3 éven belül Magyarországon a vidéki közbiztonságot megteremteni és működése során fenntartani;
- tevékenységét kedvező bűnügyi felderítettség jellemezte, melyet a lakosság különösen jónak tartott;
- a hatalom kiemelkedően jónak ítélte a tevékenységét;
- a sajtó megítélése hasonlóan jónak minősült. (Például Székesfehérváron 3 újság 1936. első félévében 106 különböző írást közöl a csendőrség tevékenységéről, ezek mindegyike pozitív hangvételű volt);
- megfelelően gazdálkodott a rábízott anyagi javakkal, minden őrs önállóan biztosította a csendőrök ellátását, azaz jól működött a „közgazdálkodás” intézménye;
- elfogadott, az emberek tudatába beépült szimbólumokkal rendelkezett;
- presztízsét tovább emelte, hogy alakiséga, fegyelme, stb. kiemelkedő volt.

A csendőr őrs.

Álláspontom szerint a rendvédelem történeti kutatáshoz a realista történelem szemléletén felül rendvédelmi szakismeret is szükséges! Ha a Magyar Királyi Csendőrség tevékenységét bármilyen szempontból vizsgáljuk, nem kerülhetjük meg annak alapintézményét a csendőr őrsöt. Ugyanis valamennyi a vidék közbiztonságával kapcsolatos korszakos és lényegi kérdés annak idején a csendőr őrsön dőlt el. Ennek közvetlen környezetében érzékelhették elsősorban annak tevékenységét, eredményességét, vagy annak épen a fordítottját. Ezen a szinten – a magyar faluban – és környezetében kellett számot adni, naponta és folyamatosan a több mint hat évtizeden keresztül a közbiztonsági munkáról, mindezek miatt kiemelt figyelmet fordítottam a csendőr őrs intézményére.

A csendőr őrs a csendőrség legkisebb, önálló rendvédelmi alegysége volt. Az ország teljes vidéki területét lefedték a csendőr őrsök. A csendőr őrsök területe lakott és lakatlan területből állt, melynek meghatározásakor figyelembe vették mai fogalommal a lakossági mobilitást, jellemző etnikai, politikai, gazdasági kapcsolatrendszerét, a terület növénytakaróját, tagoltságát, közlekedési infrastruktúráját stb. Általában nem támogatták új őrsök kialakítását, hanem a meglévők korszerűsítésére, bővítésére törekedtek. Elődeink tudták, ha nem is fogalmazták meg, hogy: a lakossági mobilitás és a bűnözés szinkron jelenség.

A csendőr őrs körzete a katonai szervezetekre jellemzően hármas tagoltságú volt. Vagyis átlagosan három falu, valamint azok közigazgatási határán felül figyelembe vették a nagybirtokok, az uradalmak határát is. Az őrs hadrendi száma és az érintett települések természetes és mesterséges tereptárgyai tételesen fel voltak sorolva a csendőr kerület nyilvántartásában. „A rendszer a Monarchia intézményét örökölte szervezetében, mechanizmusában átvette és lényegében változatlan formában működtette.”⁶⁴ Külön sajátossága volt a magyarországi csendőr testületnek, hogy törzse csak a kerületnek volt.

A csendőrség diszlokációját évente pontosan meghatározták, amelyet az elhelyezési kimutatásokon felül a csendőrségi zsebkönyvekben is – bár más szerkezetben – teljes terjedelmében, nyíltan közlé tettek. Azaz a csendőrség szervezési és nevesített állománytáblázata is bárki számára elérhető volt. Tartalmazta az őrs diszlokációját, elérhetőségét, összeköttetési lehetőségeit, a vasútállomástól, a hajóállomástól, a postától való távolságát. Ezen kívül a postafiók számát, a parancsnokok nevét. Ezzel a zsebkönyvvel kötelező volt minden csendőrnek rendelkeznie. A zsebkönyvekkel a közigazgatási szervezeteket is elláttak.

A csendőr őrsöket az úgynevezett HORTHY-rendszer a csonkult ország területén örökölte, azt 1919 augusztusától folyamatosan átvette. Működési mechanizmusát, szervezetét, különös tekintettel az őrsök szervezetén felül azok tevékenységére, ezen belül az általuk végzett közbiztonsági járőrszolgálatra. Hasonló jelentőséggel bírt a járőrszolgálat keretében végzett nyílt, bűnügyi nyomozati tevékenység és módszer átvétele is. Az őrsök átvétele a román megszállás megszűnésétől – viszonylag lassan változott meg – és az 1921-es második királypuccsig tartott. Ennek oka nemcsak az ország rossz közbiztonságában kereshető, hanem abban is, hogy az átvett őrsök rossz állapotban, hiányos felszereltséggel, gyenge és részben képzetlen személyi állománnyal kerültek átvételre. Az őrsök újjászervezését a fentiek felül az is befolyásolta, hogy a csendőrség állománya felhígult, bár nagy számban és arányban jelentkezték az elcsatolt területekről volt csendőrök, az úgynevezett átigazolási eljárások lassúsága miatt azonban ez csak hosszú idő alatt történhetett meg.⁶⁵ Problémát jelentett az igazolt csendőrök jogsérelmeinek a rendezése, valamint a szakmai eredményesség háttérbe szorítása.

Mindezek miatt a csendőrség vezetői hatékony és gyors intézkedéseket tettek a kiképzés javítására, a kerületszintű tanszázadok felállításával és a katonai fegyelem megszilárdításával. Mindezt csak kismértékben zavarta meg az, hogy a nyugat-magyarországi csendőri állomány zöme részt vett a sikertelen királypuccsokban. Fejér vármegyében csupán két őrsön – a bicskein és az érden – hajtottak végre kisebb állomány átcsoportosítást emiatt. Bár ezt követően a csendőrség még mintegy fél évig a zendülők leverésében vett részt, amit katonai irányítás mellett eredményesen megoldott.⁶⁶

Az új rendszer 1919 végén a csendőr őrsöket – a dualista Magyarország kialakult gyakorlatát követő – a vármegyei közigazgatással összhangban kezdte működtetni.

Átvételre került a csendőrség korábban kialakult őrsi szervezete, azaz a teljes vidéki terület tételes őrsi díszlokációja, szolgálati rendszere, részben állománya, működési mechanizmusa, szolgálati jelképei. A működés jogi alapját változatlanul hagyták, sőt a részletes végrehajtást előíró szabályzatokat 1927-ig nem „bolygatták.”⁶⁷

A csendőrség munkájának lényegét mindig az őrsön folyó tevékenység és a közbiztonsági szolgálat képezte, ezért a folyamatosan vezetett szolgálati okmányai kizárólag ezzel voltak összefüggésben.

Ilyen okmánynak számítottak elsősorban: a munkatérkép, a szolgálati lap (mai szóval a járőr-útirányterv), a szolgálati havi-füzet, vagy az őrsnapirend, stb.

Katonai szervezetről lévén szó azonban, kiemelkedett ezek közül az őrs munkatérkép, amelyet évente fektettek fel és naponta, folyamatosan vezettek. A munkatérképen fel voltak tüntetve: a fő világtájak, az őrs körletének határai, az őrs székhelye és szomszédai, az évente ismertté vált bűncselekmények, a területen megfigyelés alatt tartott személyek száma, a területen tevékenykedő politikai mozgalmak szervezési és gyülekezési helyei, a rendkívüli események, a kényszerítő intézkedések és fegyverhasználatok, az egyéb szolgálatszervezést segítő információk (Például a vasút- és hajóállomások mellett a megálló vonatok, hajók érkezési ideje, a rendszeres rendezvények, mint a piacok, a vásárok, az állatvásárok, vagy a vándorcigányok által használt útvonalak, stb.)

A munkatérkép (SZUT. 249. Pont) az őrs alapvető okmánya volt. Tükrözte a tényleges díszlokációt és a közbiztonsági helyzetet.⁶⁸

Az őrs munkatérkép mellékletét alkotta a távolsági kimutatás, amely az őrsről kiindulva tételesen sorolta fel a fontosabb tereptárgyakat, meghatározva azok távolságát. A munkatérkép adataira épült a másik két okmány is, a táblázat a portyázásra, valamint az őrjárat beosztás. Minden okmányon a csendőrségi csapatjelzéseket kellett egyöntetűen alkalmazni.

Fejér vármegye területe 1920-ban 4 128 km² volt ebből Székesfehérvár thjv. területe 120 km² tett ki, amely egyben a székesfehérvári rendőrkapitányság működési területe volt, ebből következően a Fejér vármegyei csendőrpáncsnokság a megye vidéki területein, azaz 4.008 km²-es térségben volt illetékes. Ezen a vidéki területen 33 csendőr őrsöt állítottak fel. Egy csendőr őrsre átlagosan 121,4 azaz 120 km² terület jutott, vagyis egy csendőr őrsnek lényegében Székesfehérvár közigazgatási területével megegyező területet szántak működési területnek. Természetesen előfordult ettől lényegesen nagyobb, illetve kisebb működési körletű csendőr őrs is. Mindezt alapvetően a közigazgatási határok, a terep jellege és a gyalogos járhatósága határozta meg.

1923-ra véglegesen kialakult csendőr őrsök körlete. A megyében az átlagnál kisebb körlete volt 16 őrsnek, az átlagtól nagyobb területtel pedig 17 őrs rendelkezett. A legnagyobbak a sárbogárdi őrs területe bizonyult, amely 237,65 km² volt, a legkisebb területtel pedig a csákerényi őrs rendelkezett melynek területe 58,57 km² tett ki.

A megye lakossága az 1920-as adatok szerint 262 307 fő volt, 1 km² –en belül 50 fő állandó lakos élt. Egy őrs területén, azaz az átlagos 120 km² –en kb. 6 000 fő maximális népességgel számoltak. Ebben az esetben a „prevenció” érdekében csak gyalogos őrsöt terveztek. Ha ettől a terület nagysága lényegesen nagyobb volt, illetve dombos, erdős-hegyes, fedett- félig fedett terepről, vagy magas növényzettel volt a terület borítva, akkor lovas őrsöt alakítottak ki. Ezzel azonban még indokolt esetben is – a magas költsége miatt – nem éltek, ezért Fejér vármegyében lovas őrs nem működött. Ugyanakkor – a vasúti szállításra alapozva – mobil lovascsendőri alosztály funkcionált 1932-ig Székesfehérvárott, amelyet később Tatára helyeztek át. Már 1923-ra elérték, hogy őrsönként átlagosan 1–2 járőr-kutyával megerősítsék a szolgálatot.

A csendőr őrs országos diszlokációját a vizsgált korszakban alapvetően két belügyminiszteri rendelet szabályozta.⁶⁹ Mindkettő külön is tárgyalta a csendőr őrsök és a különítmények felállításával kapcsolatos 6 pontban rögzített eljárást, amelyet abban esetben kellett alkalmazni, ha új csendőr őrs, vagy különítmény felállítása vált szükségessé.

Könnyen felismerhető mindkét rendeletben az a kormányzati szándék, hogy a helyi hatalmi szervek, beleszólását a csendőrség és a vidéki közbiztonság témájába megszüntesse. A közigazgatási szer-

vezeték a későbbiekben csak felhívással igényelheték a csendőrség szolgálatát, amit természetesen minden jogos és indokolt esetben számukra biztosítottak. Mindez a központi irányítás további erősödését eredményezte.

Mindezek alapján őrsöt felállítani a későbbiekben, csak ott lehetett, ahol a rendelkezésben foglalt elvárások megvalósultak:

- Indokolni kellett a felállítás szükségességét.
- Választ kellett adni arra a kérdésre, hogy milyen módon oldható meg az őrs elhelyezése.
- Működtethető-e az őrsön közigazgatás.
- Van-e helyben vasút, posta, hajó, stb.
- Kérelmezte-e hatóság az őrs felállítását.
- Volt-e korábban is már ilyen kielégítetlen kérelem.

Ezek a szabályok bármely mai, hasonló helyzetben is iránymutatóak lehetnének!

Az őrsök objektumait lehetőség szerint a község háza mellé, a község centrumába, valamint a posta mellé telepítették. Előfordult, hogy ahol ilyen lehetőség nem volt, ott az uradalmi major központjába, vagy a vasútállomásra települt a csendőr őrs a hírközlési lehetőség gyors elérése miatt.

A szervezők 1882–1883-ban is úgy telepítették a csendőr őrsöket, hogy azok a főbb vasútvonalakat kövessék.⁷⁰

Az őrsön évekig szolgáló csendőr legénység számára a csendőri szolgálat sajátos életforma is volt. A rendkívül kemény szolgálat, mellett a kiképzés és a belszolgálat, az állandó fegyver-, anyag- és eszközkarbantartás, a körlet, a kertek művelése, és a fiatalok számára a közigazgatás vitele kemény megpróbáltatással járt. Különösen nehezítette a helyzetet a nötlenség megkövetelése, majd bizonyos idő után a nőüléshez szükséges kaució előteremtése.

Az „Nőülési Szabályzat” szerint ugyanis csak az a csendőr nőülhetett, aki:

- legalább négy és fél éves csendőri szolgálattal és;
- jó minősítéssel rendelkezett;
- legalább huszonöt és fél éves volt;
- rendezett anyagi körülmények között élt;
- az alakuló család megélhetése biztosított volt.

Hasonlóan kemény feltételeket támasztott ugyanez a szabályzat az arával szemben is, akinek:

- szeplőtelen hírnevűnek;
- fedhetetlen erkölcsűnek;
- szerény igényű, vallásos, házasnak;
- megfelelő műveltségűnek;
- nagyszülőig bezárva tiszta keresztény származásúnak;
- tisztességes és nemzeti szempontból megbízható, bünyűileg fertőzetlen családból kellett származnia.

Ezt az életformát mégis nagyon sok falusi fiatal vállalta, és büszkén is élte, hiszen szinte egyedüli lehetősége volt a társadalmi–gazdasági környezetéből való kiemelkedésre. A csendőrök szolgálatát a falu segítette, a csendőröket tisztelet és megbecsülés övezte. **(IV. sz. melléklet)**

Az őrsi munka egyik legfontosabb jellemzője volt, a verbalitás. Ez azt jelentette, hogy a közbiztonsági szolgálat végrehajtására alapvetően a szóbeliség volt jellemző.

A testület szolgálati utasítása meghatározta, hogy: a csendőrparancsnokságok, vagy járőrök, vagy az egyes csendőrök, a náluk tett feljelentésekről, vagy szolgálati ténykedéseikről sohasem vesznek fel jegyzőkönyvet. „Szolgálati ténykedéseket a járőr, vagy eljár csendőr az őrsparancsnokságnak szóbelileg jelent és az utóbbi az illetékes hatóságnak írásbeli jelentést tesz, illetőleg értesítést ad.”⁷¹

A szabályzatban foglaltak a gyakorlatban azt jelentették, hogy a járőrök szóban jelentettek mindent, az őrsparancsnok pedig szükségképpen jelentett tovább az előjárónak, vagy az illetékes együttműködő szerv vezetőjének. Mindez jelentősen egyszerűsítette és megkönnyítette a szolgálat végrehajtását, ugyanakkor az őrsparancsnok kötelessége volt az intézkedés, eljárás, nyomozás jogszerűségének és az írásbeliségének biztosítása. A gyakorlatban a hatóságok előtt a csendőri intézkedés alapvetően jogszerűnek minősült, írásbeliségét a képzett és gyakorlott őrsparancsnok végezte és bizonyította.

Az őrsök körleteinek kialakításakor az volt döntő, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia időszakában, hol és miért működött csendőr őrs? Szempont volt még az is, hogy a közigazgatási hatóságok és a Magyar Királyi Honvédség alakulatai hol helyezkedtek el, valamint lényegi volt az is, hogy az egyes területek, objektumok, intézmények és az ott élő lakosság viszonya milyen volt a Tanácsköztársasághoz? Indokolt esetben ezért, az őrsök létrehozásának általános normáit felülbírálták, ahol úgy értékelték a várható közbiztonsági helyzetet, hogy súlyos lehet a későbbiekben, ott az őrsök létszámát is megerősítették.

Lényegében nem tekintették a csendőri szervezet díszlokációjának meghatározójául az ismertté vált közterületi bűnözést, inkább törekedtek nyílt csendőri módszerekkel a bűncselekmények megelőzésére. A megközelítés tehát teljesen eltérő, mind a későbbi hazai felfogás és gyakorlat.

A nyílt prevenció azaz a nyílt csendőri megelőzés érdekében háromféle szolgálati formát alkalmaztak:

- a rendes szolgálatot, amelynek az megerősített változata is létezett, amely a csendőr őr napi tevékenysége volt;

- a felhívás folytán teljesített szolgálatot;

- valamint az ellenőrző szolgálatot.

A háromféle szolgálati formát a SZUT. 18 féle csendőrségi alapfeladatban részletezte, amelyek a csendőr őrök tevékenységének a lényegét alkották.⁷²

A rendes szolgálat naponkénti, az őrparancsnok tervezése alapján, felsőbb utasítás nélkül, a kötelezően végzett portyázásból állt, amely a csendőrség tevékenységének a lényegét jelentette. Ez volt az alapvető oka az eredményességének. A portyázás abból állt, hogy a csendőr járőrnek – amely általában 2 fős volt – a meghatározott területet be kellett járnia. A csendőrség országosan igen alacsony járőrsűrűséggel dolgozott. Az őrök többnyire naponta 1–2–3 járőrpárt tudtak vezényelni. A 6 fős őrök esetében ez napi 1,5 járőrt jelentett, ezek miatt az ilyen típusú őröket másfeles őröknek nevezték. Felfogásuk szerint az alacsony járőrsűrűség és az eredményesség nem zárta ki egymást.

A csendőr járőr rendes szolgálatban minimum 16, maximum 24 órát teljesített. Ezért 24 órás szabadnapot biztosítottak részére a szolgálat letöltését követően. A rendes szolgálat időtartamából egyharmadot fordíthattak „éber pihenésre” járőr útiránytervben szigorúan meghatározott helyen és időben. A pihenőhely általában a nem székhely község előljáróságán, vagy például a vasútállomáson volt kialakítva, berendezése 2 db vaságy volt. A pihenő időtartamára a járőr a felszerelését levethette. A járőr pihenőhelyen való tartózkodása időpontját a lakosság ismerte. Ebből következően átlagosan 6-8 órát fordíthattak pihenésre. Az őr működési területét, őrskörzetét (egyes okmányok szerint őrskörletét), annak teljes mélységében naponta, lehetőleg a bűncselekmények valós idejében és helyein nyílt formában ellenőrizték. A fenti normákat 1940-től lényegesen csökkentették, ahol 6 órás napi szolgálatot és egyéb kedvezményeket is biztosítottak a rendkívüli megterheléssel járó szolgálat nehézségei enyhítése érdekében.⁷³

A csendőr járőr csak egyenruhában, szigorúan és részletesen szabályozott normák és körülmények között teljesíthetett szolgálatot. A járőr szolgálata során rendkívüli fizikai és idegi megterhelés alatt állt. Egy járőr útirányterv ugyanis az őr körletének legalább egyharmadát, vagy a felét érintette! Ezt teljes járőrfelszerelésben, az évszaknak megfelelő öltözetben, Manlicher puskával, szuronnal, távcsővel, csendőrkarddal, 2 db tölténytárral, 20 db szolgálati lőszerezellel, járőrtáskával, bilincsel, piros könyvvel, zöld könyvvel, vagy Nyomozó Kulccsal, körözési levelekkel, útiránytervvel, jegyzetkönyvvel, élelemmel kellett megtennie, azaz kb. 12–15 kg-os súllyal, amely átlagos napon mintegy 15–25 km gyalogmenetet jelentett. A menet végrehajtása alól normál esetben nem lehetett felmentést kapni. Sürgősségi esetben a járőr igénybe vehetett bármely közlekedési eszközt, azonban az akkori viszonyok szerint 1932-ig szinte kizárólagosan csak lovas szekeret jelentett, ezt követően pedig kerékpárt. A járőr felszerelésén csak a pihenő idejére könnyíthetett. A dohányzást – kivéve a terepen, vagy pihenőben való tartózkodást – nem engedélyezték. Így tilos volt városban, községek utcáin, vasúton is a dohányzás.

Az előre tervezett járőrszolgálat közben a csendőr járőr résznyomozati cselekményeket is elvégeztek, ilyenek voltak: a tanúkihallgatás, a meghallgatás, a megnyugtatás, az egyszerű helyszíni szemle, a helyszínbiztosítás.

A csendőr járőrnek az útiránytervben részletesen előírtak szerint, szigorúan meghatározott időben és útvonalon minden fontosabb objektumot, személyt ellenőrizve kellett a meghatározott helyre elérni. Ahol a biztosított időben a felszerelésen könnyítve a járőr tagjai pihenhettek. A pihenési időn túl az adott ponton az ellenőrzésre fordított idő is meg volt határozva. A járőrszolgálatot ellenőrző őrparancsnok rendszerint ezeken a pontokon ellenőrizte járőreit és helyszínen oktatta és nevelte is őket. Az őrparancsnok ellenőrző szolgálata során járőrtársaként általában próbaidős csendőrt vitt magával, akit menetközben oktatót, valamint az őrskörletet, ezenfelül a területen élő állandó lakosokat is bemutatta neki. Ez olyan eredménnyel járt, hogy a csendőr véglegesítésekor a területet és lakosságot szokásaival, sajátosságaival együtt már ismerte.⁷⁴

Az ellenőrzési pontok nyíltak és rejtettek is lehettek. A nyílt pontokat ismerte a lakosság, a rejtetteken konkrét célra irányuló figyelőszolgálatot teljesítettek, vagy „besúgóikkal” találkoztak információcsere végett. Minden véglegesített csendőrnek legalább két besúgója kellett, hogy legyen, ezért mond-

hatjuk, hogy az őrsnek szervezett hálózata, hálózati operatív munkája volt. Minden súlyos bűncselekmény ismertté válásakor kérdés volt, a besúgó észlelése és jelentése.

Az őrsparancsnok ellenőrző szolgálatát elsősorban gyalog, lovon, később kerékpárral teljesítette, általában járőrtárssal, de oly módon, hogy közben – szükséges esetben – maga is köteles volt intézkedni. Minden szolgálatba lévő járőrt legalább naponta egy alkalommal ellenőrizték. A fontosabb, előre tervezett eseményeken a helyszínen kellett irányítania az intézkedést. Az ellenőrző szolgálat napi 15–20 km lovaglást, vagy ugyanennyi kerékpározást és/vagy ennek mintegy fele gyaloglást jelentette.

Az őrsön teljesített bármely közterületi szolgálat rendkívüli fizikai megterhelést jelentett, ezért a csendőrfelvétel szempontjainál a fizikai alkalmasság és a 20–40 éves életkor volt a meghatározó. Mindezt „tökéletes hadiszolgálati alkalmasságként” fogalmazták meg. A rendes szolgálatnál fél óra fel- és leszerelési időt biztosítottak, azonban azt minden esetben az öltözet, a felszerelés, a fegyverzet karbantartására kellett fordítani.

A járőrvezető kötelessége volt a járőrtárs szolgálatban történő nevelése, kiképzése. Az intézkedést a járőrvezető kezdeményezte és hajtotta végre, a járőrtárstól szigorúan megkövetelte annak biztosítását. Ilyenkor a fegyvert súlyban, vagy tűzkész állapotba kellett helyezni, sőt adott situációban tüzelőállást kellett felvenni. Fegyveres bűnöző üldözésekor a vélt feltalálási helytől egy kilométerre, a járőr harcszerűen mozgott a terepen. Lehetőség szerint állandó járőr párokkal dolgoztak, ami az intézkedések végrehajtásában összeszokottságot eredményezett. Minden járőr állandósított útirányterve mellé konkrét bűnügyben nyomozati cselekmény elvégzését is előírták részére, a korábban már hivatkozott verbalitás elve alapján szóban tette meg jelentését, amelyet később az őrsparancsnok foglalt írásos jelentésbe.

Az intézkedések biztosításának alaki, formai kényszere mellett megkövetelték annak minden körülmények közötti véghezvitelét: akár testi kényszerrel, szükség esetén fegyverhasználattal is. A csendőr fegyverhasználatát úgy tekintették, hogy ha lehetséges enyhébb eszköz akkor ne használja a fegyverét, a körülményekhez képest lehetőleg kímélve tegye azt, céljaul pedig a megszökésre képtelenné tételt írták elő a csendőr számára. Bizonyos esetekben azonban a csendőr köteles volt fegyvert használni. Ugyanilyen előírás volt, hogy a dulakodás alatt a karabély agyát, vagy a kard markolatát használhatták lökésre, vagy ütésre. A csendőr szolgálatán kívül is – szükség esetén köteles volt úgymond szolgálatilag fellépni – használhatta fegyverét, azonban ez csak csendőrség számára rendszeresített fegyver lehetett. Az intézkedés legfontosabb módszertani szabálya volt: az óvatosság, a lehetőség szerint figyelőállás foglалása, valamint a gyors elhatározás és fellépés.

Az intézkedés alá vont személyt, ha az szükséges volt azonnal megbilincseltek és megmotozták, ezt követően a legközelebbi hatóság objektumához kísérték, ahol az illetékes hatóság kiérkezéséig, vagy az őrsparancsnok kiérkezéséig őrizték. Az intézkedést, amennyiben az személyes szabadságot korlátozó intézkedés volt, a személy átadásáig biztosították. Az „egyszerű előállításnak” nem volt törvényben meghatározott maximált ideje. Rendkívül lényeges volt viszont, hogy ezt követően az útiránytervben meghatározott szolgálatukat folytatni kellett.

A csendőr őrs napi élete a legszigorúbb, katonai követelményei között zajlott. A csendőri szolgálat a fokozott megterhelés, a parancsok és utasítások kíméletlen megkövetelése ellenére a fegyelmi helyzet tekintetében is messze felette állt a Horthy rendszer más fegyveres erőinek és testületeinek. A jelenség úgy is érdekes volt, hogy a más címen és kényszerből az őrsre kerülő – például póttartalékos állomány – is alapvetően „felvette” a csendőrség különleges katonai fegyelmét. **(V. sz. melléklet)**

Feltűnő, hogy a csendőrség e szempontból is messze jobban állt a többi fegyveres szervezetnél, amely hasonlatos volt a kor mintájának tartott német hadseregéhez. A Magyar Királyi Csendőrség szakmai eredményességének egyik oka éppen a katonai fegyelem megtartásában és megkövetelésében keresendő. Amelyet az állomány megtartott és minden szintű parancsnok pedig a kötelmei szerint folyamatosan ellenőrzött és kíméletlenül megkövetelt. Az őrs szemlék célja éppen a katonai fegyelem helyzetének, állapotának a tisztázása volt. A csendőrség katonai fegyelme érzékelhető volt a csendőr megjelenésében, öltözetében, viselkedésében, a csendőrség napi tevékenységében, a szolgálatban és a szolgálaton kívül, a fegyveres biztosításokban, a csendőri jellegű intézkedések véghezvitelében. Ezen felül pedig a kötelékben végzett tevékenységben, sőt a díszelgéseknél is – amely minden kerületszékhelynél „élményszámba ment” vagy a budai várban teljesített Udvarlaki Őrségekben – látható volt.

A rendszer valamennyi fegyveres szervezete irigyelte a csendőrség harcászultságát és hadrafoghatóságát, amely vidéki viszonylatban mindig minden hatóságnál előbb ért a helyszínre, sőt mások helyszínre érkezésekor már intézkedésben volt.

Mindkét ok miatt rendszerint ezért a helyzet javítására a katonai, a rendőri és kormányzati vezetők a csendőrség példájával éltek. Egyébként több, mint 10 évvel később a tábori csendőrség szerveze-

te első véglegesítésénél az egyik fő szempont a „hadrakelt” Magyar Királyi Honvédség fegyelme fenntartása érdekében hivatásos csendőrökből képzett alegységek kerültek, mintegy „ékként” a honvédségi egységek, alegységek közé.⁷⁵

A rendes szolgálat lényege tehát a nap, mint nap végzett portyázásokból állt, amit teljesíteni kellett anélkül, hogy arra valamely csendőrparancsnokság parancsot, bíróság, ügyészség, közigazgatás felhívást adott volna. A korábban vázolt normák szerint ezt a fajta szolgálatot a „szükségig” kellett teljesíteni. Mivel a rendes szolgálat folyamatosan az egész országra kiterjedt, nem volt szükség alapvetően országos akció elrendelésére sem, mert az csapatalakulatok azonnal mozgósíthatóak voltak. Ha azonban ezt az erőt már felhasználták igen nehéz volt a szükséges megerősítést biztosítani.

A járőr kivезénylését és bevonulását bevezették az Szolgálati Könyvbe, később pedig az „Szolgálati – Havifüzetbe”. Ennek megtörténtét a közvetlen tiszt elöljáró – a szakasz, vagy szárnyparancsnok – havonta ellenőrizte. Az őrsparancsnok a járőrvezetőt ellátta a szolgálati lappal, amelyekbe előre bevezette: a járőr tagjai nevét, a szolgálat tartamát, a szolgálat célját, a kijelölt útvonalat, valamint az nagypihenők helyét. Ugyanerre a lapra vezette rá a járőrvezető az útvonalba eső fontosabb tereptárgyakat, az azokhoz történő érkezés és elindulás idejét, a közismert személyek nevét, akikkel találkoztak és beszélgettek, valamint a megtartott pihenőkre vonatkozó adatokat. Sűrűn előfordult, hogy a járőrvezetőnek és az őrsparancsnoknak észleléseiről térképvázlatot kellett készítenie. A verbalitás elve ellenére a helyszínes bűncselekményeknél követelmény volt a hatóságnak is megfelelő térkép, vázlat készítése, amelyet a jellemző esetekre a csendőrség kiképzői tipizáltak.

A járőrszolgálat teljesítése során a járőr feladatai voltak:

- a büntetés alá eső tetteket megelőzni;
- a véghezvitt törvénysértéseket kideríteni és a tetteseket feljelenteni;
- a törvénysértőket az előírt esetekben el kellett fogni és 24 órán belül át kellett adni őket az illetékes hatóságoknak, vagy a bíróságoknak;
- minden állampolgár személyét és vagyonát mindennemű erőszakoskodástól meg kellett védeni;
- tűzvészeknél, árvizeknél és minden más veszélyeztetett helyen meg kellett jelenni és ott a közbiztonságot fenn kellett tartani;
- az utasokat a kétes biztonságú útvonalakon el kellett kísérni;
- a katonaszökevényeket le kellett tartóztatni és az illetékes katonai parancsnokságnak át kellett adni;
- figyelmet kellett fordítani minden a köz által használt és annak tulajdonát képező építményre, eszközre, a hiányosságokat és a rongálásokat jelenteni kellett és a kártevőket ki kellett nyomozni;
- ellenőrizni kellett a közlekedési szabályok betartását;
- ellenőrzést kellett gyakorolni minden szabadon bocsátott büntetett és REF alá helyezett személy felett.

A rendes szolgálat folyamatos végzése azt jelentette, hogy a csendőr őrs teljesen együtt élt a faluval, igazodott a helyi eseményekhez. A rendes szolgálatot minden esetben kiterjesztették nemcsak a lakott, hanem lakatlan, elhagyatott, a bűnözők búvóhelyeül szolgáló területekre is, úgy hogy azokat legalább havonta egyszer ellenőrizték.

A Magyar Királyi Csendőrség eredményességét az ország vidéki területein a folyamatosan végzett rendes szolgálatban kell keresni, amely a bűnözés valószínű idejére, mozgására és a lakossági mobilitásra koncentrált. A rendes szolgálat „oszkulált” volt, azaz minden járőr és minden őrs térben és időben kapcsolódott egymáshoz.

A rendes szolgálat „paralellizált”, azaz minden esetben a rendes szolgálat szervezésénél a szervezeti, az időbeli, és a térbeli párhuzamosságot alkalmazták.

A felhívás folytán végzett szolgálat lényege az volt, hogy eleget kellett tenni az illetékes bíróság, ügyészség, közigazgatási hatóság törvényes hatáskörében kiadott „felhívásainak”, valamint a területileg nem illetékes bírói és közigazgatási hatóságok „megkereséseinek”. Ha valamelyik előbb felsorolt hatóság olyan szolgálatra szólította fel az őrsöt, ami törvényellenes volt, vagy nem tartozott a Csendőrség szolgálati feladatai közé, az őrsparancsnok kötelessége volt a felhívás teljesítése előtt a kérést a követlen elöljárójának felterjeszteni.

A felhívásnak alaki tekintetben meg kellett egyeznie a hatósági kiadványok követelményeivel.

A testület szolgálati utasítása meghatározta, hogy: „A csendőr őrsök és a helyi községi elöljáróságok között nincs függő viszony. A bűnügyi nyomozás szempontjából a községi elöljáróság rendőri hatóság ugyan, a csendőr pedig rendőri közeg, de az ezt szabályzó BM rendelet a csendőrség tevékenységének előtérbe helyezése mellett a községi elöljáróságok számára csak kisegítő hatáskört biztosít.”⁷⁶

A Szervezeti és Szolgálati Utasítás tételesen felsorolta az tiltott szolgálatokat, amelyekre a csendőrség, vagy a csendőr nem volt igénybevehető: magán természetű, vagy személyes szolgálata, testi

munkára, betegek, elmebetegek kísérésére, tanoncok, családszökevények elővezetésére (ha erre volt szervezet), polgári hatóságoknak teljesítendő belső szolgálatokra, kézbesítésre, kihirdetésre, összeírásra, letartóztatási intézményekben foglyok állandó, vagy huzamosabb őrzésére, politikai gyűléseken a hatóság képviselőjében való ellenőrzésre, jövedéki ügyek nyomozására, gypmesterek kísérésére, munkásnak munka közbeni felügyeletére, kéjnök orvosi vizsgálatra való szállítására (ha erre volt más szervezet), gyűjtésre, árusításra, vagy terjesztésre.

A Szervezeti és Szolgálati Utasítás tételeken határozta meg továbbá azokat a hatósági személyeket, akik csendőr őrsöket, vagy járőröket a „megengedett szolgálatokra” igénybe vehették: az illetékes kormánybiztos, a vármegye alispánja és helyettese, a bíróságok, az ügyészségek elnökei és helyettesei, a vizsgálóbírák, kiküldött bírák és ügyészek; az illetékes járás főszolgabírája és helyettese; a Magyar Királyi Rendőrség vidéki főkapitánya, az illetékes rendőrkapitányságok és kirendeltségek vezetői, továbbá az illetékes megyei és törvényhatósági jogú városokban a büntető bíraskodással megbízott tisztviselők valamint a közigazgatási hatóságok és ezek esetenként megnevezett önálló intézkedésre jogosult tagjai.⁷⁷

Az hatóságok felhívásainak tartalmáért a kiadó hatósági személy felelt. Az eljáró csendőr annak bírálataiba nem bocsátkozhatott. A felhívó hatóság ellenben a felhívás teljesítésének módját nem határozhatta meg. A törvény és a testület szervezeti és szolgálati utasításának pontos betartásáért az eljáró csendőr volt felelős.

A törvényhozás rendelkezése alapján a csendőr őrsöt, annak járőrét csak olyan szolgálatra vehették igénybe, amely a közbiztonsági szolgálattal szoros összefüggésben állt. Az ezen felüli, azaz a tiltott szolgálatokra nem alkalmazhatták őket.

Ha a felhívás az esküvel fogadott köteleesség, az állam, vagy a szolgálat érdeke ellen irányult, vagy törvényben tiltott cselekményt követelt, a felhívás teljesítését meg kellett tagadni és azonnal fel kellett terjeszteni az előjáró szárnyparancsnokságra. Ez esetben a szárnyparancsnok személyes érintkezésbe lépett a felhívó hatósággal, vele az ügyet megbeszélte és felkérte a felhívás módosítására, vagy visszavonására. Ha az ügyet ily módon nem sikerült elintézni, a szárnyparancsnok a felhívás teljesítését megtagadta és erről az őrsöt, mind a felhívó hatóságot indoklásával együtt írásban értesítette. A felhívó hatóságnak jogában állt a szárnyparancsnokság intézkedése ellen a csendőrkerületi parancsnoksághoz, vagy a saját felettes hatóságához fordulni. Ha ezzel sem elégedett meg, végső fokon a belügyminiszter döntött.

A szárnyparancsnok a felhívás teljesítésének megtagadását minden esetben felterjesztette a kerület parancsnokához, aki a felhívást felülvizsgálta és jóváhagyta, vagy módosította, illetve ha kellett hatályon kívül helyezte. A kerület parancsnok a hatályon kívül helyezett, vagy módosított szárnyparancsnoki intézkedésről mindkét felet írásban értesítette. A felhívással kapcsolatban lényeges volt még hogy:

- felhívási jogukat a hatóságok az ilyen joggal fel nem ruházott más hatóságokra nem ruházhatták át;
- csak olyan tisztviselő írhatta alá a felhívást, aki akár hatóság, akár pedig a saját nevében felhívás kibocsátására egyénileg jogosult volt;
- a felhívási joggal nem bíró hatóságok az őrsöket csak az illetékes főszolgabíró útján kérhették fel;
- a Csendőrséget karhatalomként csak akkor vehették igénybe, ha a hatósági eljárásnál ellenszegülés fordult elő, vagy attól alapos indokok alapján tartani lehetett, amit a felhívásban kifejezésre kellett jutatni.

A felhívás teljesítésének megtagadási joga nem jelentette hatósági intézkedés felülbírálását csupán a járőrök szabályozatlan felhasználását tette lehetetlenné. A gyakorlatban kevés ilyen nézeteltérés fordult elő, ezek nagy részét megbeszélés után tisztázták az érintettek. Természetesen sokszor kísérleteztek az illetékes hatóságok, azzal hogy a csendőr járőrt másra is igénybe vehessék. Ennek jellemző esetei voltak például az aratások. A járás főszolgabírája kérte a más vidékről felfogadott aratók biztosítását az oda történő ki- és bevonuláshoz. Egyúttal úgy gondolta, hogy a teljes több napi munka biztosítását, az idegen arató munkások védelmét a csendőrök ellátják. Míg az első kérés teljesíthető volt, a másikat szigorú szabályok tiltották természetesen jogos felhívásnak számított a hadifoglyokkal kapcsolatos munkavégzés csendőri biztosítása. Egy ilyen esetből nőtt ki 1897. július 1-én az baracsi aratósztrájk is, ahol 8 csendőr és több mezőgazdasági cseléd sérült meg, ahol csendőri fegyverhasználatra is sor került.

A harmadik szolgálati formát az ellenőrző szolgálat képezte, melyet az őrsparancsnok hajtott végre és amelynek kettős célja volt.

Minden körülmények között meg kellett győződni arról, hogy az alárendeltek, hogyan hajtják végre a kapott parancsot, hivatali hatalmukkal nem éltek-e vissza?

Az ellenőrzést minden esetben fel kellett használni az alárendeltek nevelésére és kiképzésére.

Nemcsak az őrsparancsnok kötelessége volt a járőrszolgálat ellenőrzése, hanem a csapatalakulatok parancsnokainak és alárendelt tisztjeinek is. A szakaszparancsnoknak havonta, a szárnyparancsnoknak negyedévente kellett ellenőrző szolgálatot teljesíteniük.

A parancsnokságok ellenőrzéseiket „szemlének” nevezték. Amikor létrejöttek az csendőrségi szakosztályok azokat besorolták a szemlélők közé. A csendőrség felügyelőjének ellenőrzési kötelem kiterjedt a testület minden tagjára és alakulatára. A szemlékkel kapcsolatos részletes szabályokat a „Szemleutasítás” tartalmazta.⁷⁸

Mindhárom típusú szolgálatot járőrözéssel kellett elvégezni, vagy azzal össze kellett kapcsolni:

- a szakaszparancsnok szemlét hajtott végre az őrsön, ezt követően az őrsparancsnokkal szolgálat közben közösen ellenőrizték a járőröket;
- letartóztatott kísérését követően az őrs székhelyére járőrszolgálattal kellett hazaérni.

A járőrözés abból állt, hogy a csendőr járőr az őrskörlet minden kis zugában gyakran és váratlanul megjelent, így a közbiztonságra veszélyes és a bűnözésre hajlamos egyéneket a bűncselekmény elkövetésétől visszatartotta. A járőr tagjai a szolgálat megkezdése előtt az őrsparancsnoknál jelentkeztek, aki a fegyverzetet, a felszerelést és a járőr „küllémét” ellenőrizte. Ezt követően elméleti és gyakorlati (fogások) felkészültségükről meggyőződve részletesen kioktatta őket a feladatukra. A hangsúlyos feladatokat külön is visszakérdezte, illetve sulykolta.

A szolgálat megszervezése az őrsparancsnok joga volt, amelybe az előjáró parancsnokságok nem szóltak bele, csak abban az esetben, ha valamelyik beosztott javára, vagy a lakosság hátrányára szabálytalanságok elkövetését érzékelte a szemlélő előjáró. A portyázás gyalogos – ritkán lovas – járőrszolgálatot jelentett, amely alatt a járőr konkrét nyomozati munkát is végzett, eközben a teljes járőrvonalon kapcsolatot tartott a helyi lakossággal, érzékelt minden eseményt és jelenséget, valamint elváltozást, amely a közbiztonsági helyzet változásával lehetett. A járőr tagjainak szolgálati ténykedése ellen mindenkinek jogában állt panaszt tenni, ezért a járőr tagjai kérésre kötelesek voltak igazolványukat felmutatni, sőt meg kellett engedniük, hogy az igazolványukat kérő személy a nevüket és a beosztásukat felírthassa.

A járőr a szolgálat teljesítése során étel és ital szerzése, vagy pihenés céljából semmilyen objektumba nem léphetett be, ezért minden esetben hideg élelmet vitt az őrsről magával. Kötelező viselkedési formaként az előzékenységet és az udvariasságot előírták számukra.

Az őrsi szolgálat sajátossága volt az is, hogy a járőrszolgálaton felül alig maradt más szolgálatra idő.

Az őrs belső élete, a kiképzésre, a nevelésre, a fegyver- és anyag-karbantartásra, valamint a pihenésre terjedt ki. Belsőszolgálatot a csendőrlégénység semmilyen formában nem adott a 12 főnél kisebb létszámú őrsnél. Ugyanakkor a 6 fő feletti őrsöknél őrsnaposi és az őrs közvetlen környezetébe éjjelre, de kívülre őrsközeli 1 fős járőrt vezényeltek, akinek őri (katonai értelemben felállított őri) – és járőri feladatai egyaránt voltak, ellenőrzési kötelem kiterjedt a település teljes centrumára (kivéve a hadiállapotban és a területgyarapodásoknál érintett csendőrkerületeknél, mert ott mindig volt őrsőrszem.). Az őrsön tartózkodó légénységi állományból – mindig a rangidős csendőr – köteles volt bejelentésekre, feljelentésekre – mai kifejezéssel élve – „panaszfelvevőként” reagálni, tett intézkedéseit köteles volt az őrsparancsnoknak jelenteni.

Minden őrsön dolgozott egy mosónő, aki egyben szakácsnő és takarítónő is volt (akkori kifejezés szerint „őrsfőzőnőnek” nevezték). A községházával egy objektumban települt őrsök esetében általában a községháza hasonló jellegű feladatait is ellátta. Az utóbbi esetben fizetését a községháza biztosította.

Az őrsön szolgálatot teljesítők jelentéseiket, bűnügyben végzett halaszthatatlan nyomozati cselekményekben végrehajtott intézkedéseikről feljegyzéseiket minden esetben kézzel írták és ez még az őrsparancsnok esetében is így volt. Ezért volt követelmény és egyúttal tantárgy is a helyesírás, a jelentéskészítés a csendőr kiképzésében.⁷⁹

Dr. PINCZÉS Zoltán cső. ezds. a csendőr őrsről szóló munkájában az írta, hogy: „A csendőrség legkisebb területi egysége az őrs. Létszáma 5–25 fő. – Fejér vármegyében Székesfehérvárt kivéve maximum 12 fő –, parancsnoka tiszthelyettes. Körlete több kis- és nagyközséget foglal magában: egészen nagy községben külön őrs is lehet. (Minden helyiségben csak egy) Van: gyalog, lovas, vegyes és motoros őrs.”⁸⁰ Az őrs létszámnormáit 1940-től javították ugyan, azonban Fejér vármegyét ez a változás alig érintette.

Egy csendőr osztály területe közel egy vármegye területét fedte le, de azzal nem minden esetben volt azonos. A felállítható őrsök számát is maximálták, mégpedig úgy, hogy ahol már volt csendőr őrs,

ott újat felállítani nem lehetett, csak akkor ha a régit megszüntették. Ennek az intézkedésnek az volt a célja, hogy a legénységi létszám ne forgácsolódjék még jobban szét. A korabeli szakemberek hangoztatták azt is, hogy a gyalogos őrsöket általában nem tervezik lovasítani, mivel a csendőrség fejlődése a motorizáció felé halad.⁸¹

A nyomozásokat az őrsök önállóan teljesítették, nagyobb szabású bűncselekmények esetén a szakasparancsnok és a kerületi nyomozó alosztály nyomozója köteles volt a helyszínre kiszállni. A helyszíni szemléről minden esetben – ellentétben a verbalitás elvével – azonban a járőrvezető jelentést és vázlatot készített, amelyet az őrsparancsnok a revíziót követően a saját aláírásával megerősítve küldött tovább az illetékes hatóságnak. A harmincas évek végéig a csendőrségi nyomozások 95–98 %-át az őrsök teljesítették, míg a kerületi nyomozó alosztályok csak 2–5 %-ban tevékenykedtek, természetesen ezen esetek kivétel nélkül kiemelt és bonyolult bűncselekmények voltak.

A testület szolgálati utasítása szerint: „az őrs az állami és társadalmi rend, vallás elleni, nemzeti-ségi, munkás- és egyéb társadalmi mozgalmakat figyelemmel kíséri, észleleteiről jelentést tesz, sürgős esetekben közbelép.”⁸²

A csendőrség tehát nyíltan és titkosan is ellenőrizte és figyelte a falu életét. Ha az őrsök bármilyen a közbiztonságra, vagy az előbbiekre veszélyesnek minősíthető politikai, társadalmi jelenséget észleltek, arról nemcsak jelentést tettek, hanem sürgős esetekben azonnal közbe is léptek ilyen esetekben a nyilvános összejövetelt, gyűlést vagy hasonló megmozdulást az őrsparancsnok joga volt azonnal karhatalommal feloszlítani. Karhatalom alatt az őrsparancsnok rendelkezésre álló 3–4 fős megerősített csendőr járőrt értették. Azokkal a rendezvényekkel szemben kellett a hatóságoknak fellépniük amelyek a közrendre valamilyen konkrét veszélyt jelentettek. Sürgős esetekben ilyenkor intézkedhetett az őrsparancsnok, azonban nem ez volt a jellemző. Az esetek döntő többségében a közigazgatás kérte fel az általa betiltott rendezvények esetében a tiltást figyelmen kívül hagyók elleni fellépésre a csendőrséget. A falvak politikai életéről minden őrsnek évente a járási főszolgabírónak, a kerületeknek pedig az érintett vármegyék főispánjainak összefoglaló jelentést kellett küldeniük.

Ahol csendőr őrs nem működött, de közbiztonsági szempontból arra az év bizonyos szakában szükség volt, a belügyminiszter a kerületparancsnok javaslatára ideiglenes csendőrkülönítményt állított fel, amely általában 2–3–4 fő csendőrből állt. A különítményeket többnyire reptérre, fürdőhelyre, nyaraló, vagy kiránduló helyre telepítették. Feladatuk elsősorban a kirándulók, a fürdőzők, vagy a látogatók személy- és vagyonbiztonságának a megóvása volt. A felállított különítmények mindegyike részletesen szabályozott működési leírással rendelkezett.

A csendőrség – a rendőrséghez hasonlóan – a megelőzés módszerét helyezte előtérbe, amely azt jelentette, hogy a csendőr őrsök naponta és folyamatosan megelőzési célzatú járőrszolgálatot szerveztek. Ez úgy valósult meg országosan, hogy a csendőr őrsök száma nagy volt, létszámuk azonban kicsi, amely alacsony járőrsűrűséget eredményezett. Az ország teljes vidéki területe megegyezett az örkörzetek összességével, mindez békében és háborúban egyaránt biztosította a vidék nyílt módszerrel történő ellenőrzését, amely kizárólagosan portyaszolgálattal valósult meg.

A csendőr őrsöknek kettős mozgósítási rendszerük volt. Azaz a mozgósított véderő – vagy ahogy abban az időben mondták a hadrakelt sereg – számára a tábori csendőri alegységeihez át kellett adni a csendőrség kiképzett legénységi állományának egyharmadát. Ugyanakkor az általános, sőt már a részleges mozgósítás első fázisában előírták – kezdetben önkéntes, később sorozott alapon – az őrslegénység pótlását. Mindez azt is jelentette, hogy a mozgósításkor az átadott aktív állomány helyébe elvben kiképzett tartalékos állományt biztosítottak az őrsök számára. Végül is azonban a póttartalékos állomány behívása lett az egyik megoldás, ami azt jelentette, hogy a nyugállományba került, de háború esetén ismételten alkalmassá nyilvánított nyugdíjas csendőrökkel töltötték fel a hiányzó állományt az őrsökon. A másik megoldás a második világháború időszaka alatt működő sorozott csendőrzászlóalj felállítása volt. A sorozott állomány azonban soha nem teljesített őrsön szolgálatot, hanem csapatalakulatban tevékenykedett, öltözetében és fegyverzetében, valamint feladataiban is elkülönült az őrsökon szolgálót teljesítő csendőröktől.

A kettős mozgósítás elve mindkét világháború időszakában érvényben volt, amely létszámhiányt idézett elő a testületnél, pedig ebben az időben súlyos gondot jelentett az ország közbiztonságának a fenntartása. A csendőrség egyik pozitív hagyományának számított háború esetén az önkéntes hadiszolgálat, amelyet vállalva sok csendőr esett el a világháborúkban. A honvédség parancsnokai örömmel fogadták az őrsökről érkezett csendőröket.⁸³

A csendőrség közbiztonsági szolgálata azért volt eredményes, mert az a hely- és személy, a szokások és a nyelv, a vallás, az etnikum, a politikai hovatartozás, a nemzetiség és a kultúra ismeretén is alapult. A lakosság támogatta a csendőrség tevékenységét. A csendőröknek nemcsak a lakosságot kel-

lett minden szempontból ismerniük, hanem az őr működési területén bármely célból megjelenők ismerete is követelmény volt. Ezért a területen lakó, vagy ott akár eseti alkalommal is megjelenő bűnözőkről nyilvántartást vezettek, őket a járőrszolgálat során figyelemmel kísérték. Minden gyanús személyről figyelő lapot állítottak ki, a személy mozgásáról értesítették az érintett csendőr őröt és később a BM Bűnügyi Nyilvántartó Osztály csendőr összekötő tisztjét is.⁸⁴

Mindezek miatt a csendőr őrök figyelme kötelezően kiterjedt a korcsmákra, kávéházakra, népgyűlésekre, népünnepélyekre, táncvigalmakra, nyilvános látványosságokra, színi előadásokra, külföldiekre, üzemekre. Sőt a testület szolgálati utasítása előírta, hogy az őrök fokozott figyelmet fordítsanak ezen felül még a gyárak, a bányák, a munkástelepek viszonyaira, a munkások hangulatára, a különböző nemzetiségi és szociális, a szocialista, a kommunista, a nyilas, és a kisgazda mozgalmakra, valamint a vasútállomásokra és a kikötőkre is.⁸⁵

A testület szolgálati utasításának 10-es számú melléklete szerint az őrök kötelesek voltak mindent a kerületparancsnokságnak is jelenteni. Az adatokat pedig kerület és országos szinten is összesítették. Ezekhez a feladatokhoz a csendőrök bevonhatták az állami hivatalnokokat, a köztisztviselőket, valamint az olyan foglalkozást űzőket, akik munkájuk vagy tevékenységük során több emberrel kerülhetnek rendszeresen kapcsolatba.⁸⁶

A csendőr őröknek a szolgálati utasítás kötelezően előírta a folyamatos és az eseti együttműködést a járási, a városi hatóságokkal, különös tekintettel a városok rendőrségeire. A két szervezet közötti folyamatos rivalizálás ellenére belügyminiszteri rendeletekkel kötelezték az érintetteket az eseti és az általános együttműködésre.

A csendőr őr Fejér vármegyében is a csendőrség szervezeti alapját képezte. A megyei apparátus minden közbiztonsággal kapcsolatos kérdésben előzetesen kikérte a csendőrség vezetésének a véleményét. Mindezt főispáni bizalmas utasítás, a közigazgatási apparátus számára a vonatkozó országos rendelkezéseken felül is előírta.⁸⁷

Az 1930-as évek közepére véglegesen kialakult az őrök egységes szervezete és tevékenysége. A közlekedési őrök felállításával megkezdődött az őrök szakosodása, amely a 1940-es évek elején folytatódott a vasúti őrök létrehozásával. A székesfehérvári csendőrkerület 1942-re rendelkezett már: 1 lovas alosztállyal Tatán diszlokálva, 2 vasúti csendőr őrrel Székesfehérvárott és Komáromban diszlokálva, 2 közlekedési csendőr őrrel Székesfehérvárott és Győrben diszlokálva, 1 nyomozó alosztállyal Székesfehérvárott diszlokálva.

A kerületparancsnokság több apróbb hadtáp alakulattal és raktárakkal rendelkezett Székesfehérvárott, Győrben, Komáromban, és Galántán.

A nyomozati munka feltételrendszere is fejlődött, elsősorban az őrök számára biztosított bűnügyi-technikai eszközök által, mint például a helyszínelő táska, az újjnyomatolási eszközök, a fényképezés. Ugyanakkor többen kifogásolták, hogy a technikai és a szervezeti fejlesztés a preventív járőrszolgálat terhére valósul meg. A helyzet következtében a vita a csendőrség vezetésében kiéleződött, ezt követően pedig ismételten a portyaszolgálat fejlesztése került előtérbe. 1942-ben cikksorozat is indult a Csendőrségi Lapokban a csendőrség járőrszolgálatának fejlesztése tárgyában. A vita lezárását követően egy új BM rendelettel a közbiztonsági járőrszolgálat újabb fejlődési szakasza kezdődött, amelynek kiteljesedését azonban a háború megakadályozta.

A járőrszolgálat eredményességét gyarapította a helyszínbírságot a jog megadása a csendőrség számára. Ez alapján egy csendőr egy alkalommal egy főre két pengő helyszínbírságot lehetőséget kapott.⁸⁸

„A korszerű portyázás” címmel BALÁZS-PIRI cső. alez. részletesen felvázolta a járőrszolgálat elmélete és gyakorlata fejlesztésének a legfontosabb kérdéseit. Különös hangsúllyal erősítette az őrparancsnok felelősségét az őrskörlet közbiztonságáért, szabadabb irányítást javasolt az előljáró csendőr kerületparancsnokságoknak az őrparancsnokságok irányában, nagyobb öntevékenységet biztosított a járőrnek. Feloldotta az ellenőrzés különösen szigorú szabályait, engedélyezte a kerékpár használatot. Hozzájárult a vonaton, a hajón, autóbuszon történő utazáshoz a szolgálat közben. Javasolta az azonos időtávolságú – izochronikus – őrstérképek bevezetését az erdélyi kísérletek alapján. Fölöslegesnek tartotta a lakatlan terepszakaszok állandó ellenőrzését, javasolta azok ellenőrzését minimálisra csökkenteni. Még tovább szeretne volna csökkenteni a járőrök, amúgy is csekély írásbeli munkáját, javasolta a feljelentéshez űrlap és indigó bevezetését. A bíróságok kötelesek lettek volna a feljelentés másolati példányát is elfogadni. Indítványozta a járőrök felszerelésének a könnyítését: alumínium bilincs, szíjbilincs, széles hordszíjú járőrtáska rendszeresítését, kerékpáron pedig egységes bűnjelzések használatát.⁸⁹ Ehhez a vitához kapcsolódott többek között CZEGLÉDY Jenő cső. örgy. is, aki már javasolta az egy fő járőr bevezetését, melyet azonban akkor – a háborús helyzet miatt – nem engedélyeztek.⁹⁰ A vi-

tához hozzászólt a székesfehérvári csendőr kerületparancsnok dr. TOLDY Árpád cső.alez. is: „A falu és a közbiztonság” című cikk publikálásával.⁹¹

Írásában a csendőröknek, az őrsparancsnokságoknak gyakorlati tanácsokat adott a csendőrség és a falu viszonyáról, javasolta a falu közigazgatásának a bekapcsolását a csendőrség révén az ország vérkeringésébe. Meghatározta a falu népének felvilágosítását a csendőrség szerepével kapcsolatosan, nevezetesen:

- a falu népe ismerje meg a helybéli őrs tevékenységét;
- a falu lakossága alkalmazkodjon a közbiztonsági viszonyokhoz;
- a falu népe a közbiztonság ügyét tekintse magáénak;
- az előforduló gyanús jelenségekről a csendőrséget értesítse;
- a falu felnőtt lakosságát bizonyos közbiztonsági és nyomozati ismeretekkel kell őrsönként felruházni, a helyszínbiztosítás módszereire fel kell készíteni.

Az őrs állományának az élete a szolgálton kívül szinte teljes egészében az őrszlaktanyában és környezetében folyt le. Már a századforduló után a rendezett tanácsú városok és a községek egyre több új csendőr laktanyát építettek. Ezek normáit először PFEIFER Károly cső. szds. fogalmazta meg 1908-ban, amelyet a későbbiekben is alkalmaztak kisebb módosításokkal. A korszak 66 csendőri objektumából 33 ingatlan Fejér vármegyében ma is BM tulajdon.

Elhelyezési és építési normák voltak:

- a csendőrlaktanyának a központban, könnyen megközelíthető helyen kellett lennie;
- a község háza és a postahivatal közelében kell lennie;
- a lakószobákat a szolgálati feladatokhoz igazodva célszerűen kell elhelyezni;
- a beosztásuknak kényelmesnek kell lennie;
- elegendő mellékhelységnek kell lennie;
- tágas udvarának kell lennie;
- jó vizet adó kút és nagy konyhakertnek is kell lennie.

A csendőr őrsöknek rendelkezniük kellett, őrsirodával, legénységi szobákkal, konyhával, örfőzőnői szobával, egy nagy közös helységgel, mellékhelységekkel, ládaskamrával, sertés és baromfi ólakkal, lovas őrsön istállóval és zaboskamrával, 1936-tól továbbá szabadtéri sportpályával és tornaszerekkel. Fegyverszoba nem volt, a legénységi állomány a fegyverzetét és a felszerelését a legénységi szobában a feje fölött elhelyezett polcon és fogason tartotta. Az őrsiroda az őrsparancsnok munkahelye és egyúttal lakószobája is volt. Bútorzata íróasztalból, írómány- és ruhaszekrényből valamint pénztárlakból állt. Itt volt elhelyezve a díszruha láda és az őrsparancsnok ágya, még akkor is, ha nős volt. A legénységi szobák száma az őrslétszámhoz igazodott és azok berendezését szabályzat határozta meg.⁹²

A csendőrség minden alegységének elhelyezését, szervezetét és felszerelését, sőt sokszor a tevékenységét is őrsszerűen alakították ki. Ilyenek voltak a siófoki és a balatonboglári víziőrsök is.

Minden csendőrnek volt egy vaságya, mögötte volt felállítva a polcos ruha- és fegyverfogas, valamint egy irat és ruhaszekrény. A szoba közepén egy nagyobb étkezési, tanulási és oktatási célokat egyaránt szolgáló nagy asztal is volt elégséges ülőhellyel.

A terület szolgálati utasítása szerint a „Szobarend” című fejezet, valamint a „Laktanyai Szabályok” tételesen meghatározták, hogy a csendőr egyenruháját, fegyverzetét, lábbelijét, írószereit és egyéb szolgálati tárgyait hol és hogyan helyezze el. Magántárgyait a csendőr zárható katonaládájában tartotta.⁹³

Általában a legénységi szobában helyezték el az őrskönyvtárat is, amely mindenütt a csendőrségi Lapok bekötött évfolyamaiból, valamint a tanulságos és szórakoztató könyvekből és folyóiratokból állt. Minden csendőrnek magának kellett beszereznie a: Csendőrségi Szolgálati Utasítást, a büntető törvénykönyvet, a Nyomozati utasítást és a Nyomozástan című segédletet.

A csendőrlaktanyák zömében kezdetben egy önálló 2 szoba–konyhas lakást alakítottak ki, később 2–3 lakást, vagy önálló házat is, amelyet az őrsparancsnok, vagy a rangidős családos csendőr számára utaltak ki. A csendőrlaktanyák 1925–1926-ra –azaz a konszolidáció közepére – már országosan egységes képet mutattak, bár kerületenként az általános előírásokat kiegészítették helyi sajátosságokkal, nem sértve ezzel az alapvető előírásokat. Az őrsök környezetének fejlesztésére rendszeresen különböző, országos versenyeket is szerveztek (például a konyhakert, a sportpálya kialakítása, a csendőr hősök és vértanúk emlékének a megőrzésére).

Az őrslegénység élete szigorú napirend szerinti előírásoknak megfelelően zajlott. A szolgálatszervezésen felül a napirendet is előre megtervezte és naponta pontosította az őrsparancsnok.

Az őrsön folyó oktatás ehhez a szervezethez illeszkedett és jó hatásokkal működött. Az őrs napirendjében megtervezték az oktatásra biztosított időt. Az oktatást napjaink fogalmai szerinti távoktatásos módszerrel tartották – országosan egy időben, közös tematika és egységesített foglalkozási jegy

alapján – alegységenként, melyet az őrsparancsnok vezetett, segédoktatóként felhasználva a járőrvezetőket. A kiképzés hetente megtartott elméleti, gyakorlati és terepfoglalkozásokból, valamint ellenőrzött egyéni tanulásból állt. A heti oktatást kizárólagosan központi tematika alapján lehetett megtartani, míg a kiképzés esetében mód nyílt a helyi sajátosságok feldolgozására és az egyéni, azaz az egyes harcok kiképzésre is. A közbiztonsági szakmai képzést 1939-től minden esetben követte a katonai és a tábori csendőri kiképzés is. 1942-re úgy kifejlődött a „távoktatásos módszer”, hogy a csendőrségi lapokban ajánlott foglalkozási terveket tettek közzé, amelynek feldolgozását előírták.

Így például a Csendőrségi Lapok 1942. január 15-ei számában „Oktatás az őrsökön” címmel több mintafoglalkozási jegy is megjelent.⁹⁴

Összefoglalva: a csendőr őrs a kor európai rendvédelmi szervezeteinek legkisebb alegységei közül a legjobbak közé tartozott. Működési mechanizmusa, szervezettsége, a bűnüldözés terén kifejtett tevékenysége és a bűnmegelőzésben elért eredményei, az állomány szakképzettsége, kiemelkedő katonai fegyelme, a tevékenység általános lakossági elismertsége, stb. alapján. A csendőr őrs azért is volt eredményes, mert a közbiztonság védelme a legapróbb elemig – a járőrig – rendkívül szervezetten valósult meg. Tevékenységét a nyílt megelőzés a jogszabályok legenyhébb megsértésére való azonnali reakció, a szolgálat teljesítését pedig a lakosság érdekeinek a szem előtt tartása jellemezte.

Jegyzetek:

¹ 1994/XXXIV. tv.

² 1690/1945. ME. r.

³ ZÉTÉNYI

⁴ Sajnálatos módon érzékelhető a magyar rendvédelem-történeti kutatásokban a rendvédelmi testületek vezetőinek nemzeti rendvédelem-történelmük iránti közönyössége. E mellett pedig hallgatólagosan érvényesül a „hármast” sajátos továbbélése a szervezetekben oly módon, hogy elzárkóznak a saját múltjuk gondozásának a finanszírozásától vagy legalább is csupán névleges formában valósítják meg szakmai történelmük gondozását. (a szerk.)

⁵ SZAKÁLY: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919-1945.

⁶ BARCSAY-AMANT

⁷ Alapismereti kislexikon.

⁸ Új Magyar Lexikon.

⁹ Magyar Jogi Lexikon.

¹⁰ Magyar Értelmező Szótár

¹¹ REKTOR

¹² KÖVENDY

¹³ FOSDICK

¹⁴ Loc. cit.

¹⁵ FINSZTER ; PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet.

¹⁶ A rendvédelem kifejezést dr. PARÁDI József hozta létre és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság közvetítésével terjedt el. A rendszerváltás nyomán kiüresedett korábbi terminológiát váltotta fel a terminus technicus. Ma Már a mindennapi beszédben általánossá vált kifejezésként hallható, egyben pedig a rend fenntartásával kapcsolatosan a rendszerváltás nyomán született jogszabályok szinte mindegyikében fellelhető a kifejezés. Mégis akadt egy viszonylag szűk, liberális beállítottságú csoport amely támaszkodva a 2002–2010 között kormányzó politikai erőkre ki szeretne volna törölni e kifejezést a szótárból. Nem egyszerűen terminológiai eltérésről van ugyanis szó. A rendvédelem kifejezést ellenzők a gyenge, úgynevezett „éjjeliőr” típusú államfelfogást részesíti előnyben és ehhez szeretné igazítani az állam szerkezetét, működését, valamint a szakkifejezéseket, azon keresztül pedig a gondolkodásmódot. Ezzel szemben a rendvédelem kifejezést előnyben részesítők az erős magyar nemzetállamot tekintik kívánatosnak. A rendvédelmé történetét művelők azért is tartják helyesnek a rendvédelem kifejezést mivel ez a terminológia ne zárt, hanem nyitott. Az emberiség fejlődése nyomán létrejött valamennyi rendvédelmi modell belefejt tőrtől és időtől függetlenül. Ezzel szemben a rendészet kifejezést favorizálók – saját álláspontjuk szerint – csupán meghatározott kritériumoknak megfelelő (alapvetően a polgári demokrácia általuk kívánatosnak tartott jogrendszerét előtérbe helyező) rendvédelmi modell tekintetében tartják elfogadhatónak a rendészet kifejezés használatát (a szerk.)

PARÁDI József: Viszontválasz. ; PARÁDI József: A rendvédelem védelmében.

¹⁷ UNGER-SZABOLCS

¹⁸ PARÁDI József: A magyar rendvédelem története.

¹⁹ TISZA: Régi nyomozások a pandúr világából.

²⁰ A Magyar Királyságban a csendőrség felállítására az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcot megelőzően már az országgyűlés is kísérletet tett. A főrendek gyűjtötték is a testület létrehozásának költségeire. Az uralkodó azonban ekkor még nem szimpatizált a magyarországi csendőrség létrehozásának gondolatával.

- PRESZLY

Az úgynevezett jogeljátszás elméletének felhasználásával a magyar államiságot felszámoló Habsburg hatalom egységes államot hozott létre a Magyar Királyság területén, amelynek részét képezte a lombardiai minta alapján birodalomszerte kialakított csendőrség. A HABSBERG csendőrség ugyan megerősítette a közbiztonságai állapotokat, azonban egyben a magyar nemzet elnyomásában is részt vett. Ebből fakadóan nem lehetett a testületet a kiegyezéskor átvenni, még átalakított formában sem mint például a pénzügyőrséget. A közrend fenntartása az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában a kiegyezéskor az önkormányzati rendvédelmi szervezetekre szállt vissza, amelyek azonban képtelenek voltak a polgári viszonyok között a polgári elvárásoknak megfelelő közbiztonságot kialakítani.

- TISZA: Magyarország rendőrségeinek története.

A Magyar Királyság területén azonban két csendőr ezred – a közös hadsereg felügyelete alatt – Erdélyben és Horvátországban fennmaradt. Erdély valószínűsíthetően hadművelleti területnek, vagy a hadművelleti területtel közvetlenül érintkező térségnek számított egy esetleges fegyveres konfliktus esetén, ezért első rendű hadi érdeknek tekintették ezen a területen a közbiztonság fenntartását, amelyre a csendőrségen kívül a kortársak más megoldást nem láttak. Ez a helyzet azonban ellentétet volt a kiegyezési törvényben foglaltakkal, mivel a rend védelme nem a haderő, hanem a polgári közigazgatás kompetenciáját alkotta.

- 1867/XII. tc.

Az ellenzék erőteljes akciói nyomán 1876-ban a magyar kormány a közös hadseregtől átvette az erdélyi csendőr ezredet és a honvédség irányítása alá helyezte.

- CSAPÓ

A Magyar Királyságban a csendőrség intézménye egyszer már eredményesen működött a neoabszolutizmus időszakában. Megszüntetését nem közbiztonsági, hanem politikai okok indokolták. A XIX. században – a napóleoni császárság vazallus államaiban felállított csendőr szervezetekből kiindulva – az európai kontinens valamennyi országában létrehozták a csendőrséget, mivel ez a szervezet bizonyult a leghatékonyabb rendvédelmi szervezetnek. A Magyar Királyságban a csendőrség intézménye bevezetésének gondolatát TISZA Kálmán karolta fel. A Magyar Királyságban vidéken a polgári rendet a Magyar Királyi Csendőrség teremtette meg és tartotta fenn.

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²¹ 1881/II. tc. ; 1882/III. tc.

²² A Magyar Királyi Csendőrség hatásköre ugyan nem terjedt ki a városokra, a csendőr parancsnokságokat azonban városokba telepítették. Minden parancsnoksághoz telepítettek egy csendőr őrsöt, a parancsnokság tevékenységének biztosítása céljából. (a szerk.)

- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²³ PRESZLY: 44–46. p.

²⁴ 1883/XXVII. tc.

²⁵ PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek.

²⁶ SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági örtestület.

²⁷ SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

²⁸ *A csendőr kézikönyve.*

²⁹ Loc. cit.

³⁰ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.*

³¹ *Munkásmozgalmi Lexikon.*

³² 1882/X. tc.

³³ 24 300/1909. BM-IM. r.

³⁴ BODA

³⁵ A kivételes hatalomról szóló törvényi szabályozás alapján a belügyminiszter a Magyar Királyi Csendőrség alkalmazhatóságát 1914 júliusában 10 törvényhatósági jogú városra, majd 1914. augusztusában valamennyi törvényhatósági jogú város területére kiterjesztette. (a szerk.)

CSAPÓ

³⁶ SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége.

³⁷ MÁLNÁSI

³⁸ REKTOR op. cit.

³⁹ 5047/1919. ME. r.

⁴⁰ BOROVICZÉNY

⁴¹ ORMOS

⁴² 1921/III. tc.

⁴³ 1922/VII. tc.

⁴⁴ A Magyar Királyi Csendőrségnél létrehozása óta rendszeresített fegyver volt a karabély, sőt az elődszervezeténél az Erdélyi Csendőrségnél (1876–1881) is felszerelték a legénységet karabéllyal. A Magyar Királyi Csendőrség számára kezdetben 1872 mintájú Fruhwirth-karabélyt, majd 1874 mintájú 11 mm-es Kropatschek-ismétlőkarabélyt rendszeresítettek. A XX. század elején pedig 1895 mintájú 8 mm-es Manlicher-ismétlőkarabéllyal látták el a testületet. A Magyar Királyi Csendőrség fegyverzete és felszerelése a haderőben rendszeresítetteket követte néhány kivételtől eltekintve. A Magyar Királyi Csendőrség létszáma ugyanis nem tette lehetővé, hogy kizárólag a testület számára kifizetődő mennyiségben gyártsanak felszerelést és fegyverzetet. Az első világháború során a csendőrség Manlicher fegyvereit le is cserélték az orosz hadseregtől zsákmányolt puszkákra, a Manlichereket pedig átadták a haderőnek. A román megszállás idején pedig a románok ahol tehették a rendvédelmi testületek fegyvereit is elkobozták. Az ENTENTE kénytelen volt ausztriai fegyvergyáraktól fegyvert vásárolni, hogy felszerelhesse a magyar rendvédelmi testületeket. A konszolidáció részeként a Magyar Királyi Csendőrséget ismét a haderőben is rendszeresített kézi fegyverekkel, többek között Manlicher karabélyokkal látták el. A két világháború között azonban ezt a típust – a honvédséggel összhangban – modernebb változatra cserélték fel. A második világháború során a csendőrségnél felbukkant ugyan a Király-féle géppisztoly, azonban a legénységet ezzel a fegyverrel nem szerelték fel.

PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.*

⁴⁵ A rendvédelmi szervezetek vezetői voltak Fejér Vármegyében:

- 1925-ben a székesfehérvári csendőr kerület parancsnoka GORECZKY Gyula cső. ezds., helyettese románai lovag CZÓGLER Gusztáv cső. ezds., IV. kerületi rendőr-főkapitányság vezetője ISSEKUTZ Aurél, helyettese pedig HALÁSZ Elemér r. főtanácsos, a székesfehérvári városi rendőrkapitány JÓNÁS Béla r. főtanácsos, helyettese pedig KOVÁCS-NAGY Pál r. tanácsos;

- 1926-ban csupán a csendőr kerület parancsnokhelyettes változott, mert BUDAY Andor cső.alez. került kinevezésre;

- 1927-től a csendőr kerület új parancsnoka LÓZSA Jenő cső. ezds., ezzel egy időben megüritült a IV. rendőr kerület főkapitányi beosztása, azonban nem töltötték be és HALÁSZ Elemér r. főkap. helyettes látta el a teendőit.

A csendőrség Fejér vármegyében szolgálatot teljesítő parancsnokai voltak 1928-ban: LÓZSA Jenő cső. szds. kerületparancsnok, BUDAY Andor cső.alez. kerületparancsnok helyettese, KISS Gyula cső. thts. székesfehérvári szakasparancsnok, PÁNDY Gyula cső. thts. bicskei szakasparancsnok, OSZOLI István cső. thts. váli szakasparancsnok, NÉGYESI István cső. thts. móri

szakaszparancsnok, NAGY Vendel cső. thts. adonyi szakaszparancsnok, NAGY János cső. thts. dunapentelei szakaszparancsnok, CSISZÁR András cső. thts. sárbogárdi szakaszparancsnok, Vincze János cső. thts. enyingi szakaszparancsnok.

A Székesfehérvári Kerületi Rendőr-főkapitányság vezetője: TELLER Gyula r. főtanácsos, míg a székesfehérvári városi rendőrkapitányság vezetője változatlanul JÓNÁS Béla r. főtanácsos volt.

Székesfehérvári csendőr őrs 12 fő, kápolnasnyéki csendőr őrs 12 fő, lovasberényi csendőr őrs 9 fő, seregélyesi csendőr őrs 9 fő, bicskei csendőr őrs 9 fő, alsuti csendőr őrs 9 fő, etyeki csendőr őrs 9 fő, váli csendőr őrs 9 fő, pázmándi csendőr őrs 6 fő, martonvásári csendőr őrs 9 fő, móri csendőr őrs 17 fő, csákvári csendőr őrs 6 fő, csákvári csendőr őrs 9 fő, bodajki csendőr őrs 9 fő, sárszentmihályi csendőr őrs 9 fő, sárkeresztesi csendőr őrs 6 fő, szabadbattyáni csendőr őrs 6 fő, nádassladányi csendőr őrs 9 fő, adonyi csendőr őrs 15 fő, érdi csendőr őrs 9 fő, ercsi csendőr őrs 9 fő, perkátai csendőr őrs 9 fő, dunapentelei csendőr őrs 9 fő, rácalmási csendőr őrs 6 fő, hercegfalvai csendőr őrs 6 fő, előszállási csendőr őrs 6 fő, sárbogárdi csendőr őrs 12 fő, cecei csendőr őrs 9 fő, kálózi csendőr őrs 6 fő, sárosdi csendőr őrs 9 fő, polgárdi csendőr őrs 9 fő, abai csendőr őrs 6 fő, kislángi csendőr őrs 9 fő, nagylángi csendőr őrs 6 fő, enyingi csendőr őrs 12 fő, lajoskomáromi csendőr őrs 6 fő.

PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1926. 103–110. p.

⁴⁶ SZUT-1927

⁴⁷ 5643/1921. BM.kr.

⁴⁸ 1922/VII. tc.

⁴⁹ Fejér Vármegyében működő csendőr járásparancsnokságok voltak: székesfehérvári járásparancsnokság 11 őrssel, sárbogárdi járásparancsnokság 6 őrssel, az adonyi járásparancsnokság 6 őrssel, a váli járásparancsnokság 6 őrssel és a móri járásparancsnokság 4 őrssel.

PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. 1925. 88–94. p.

⁵⁰ 40 453/1923. BM. r.

⁵¹ Az északi őrsök a móri járás és a bicskei járást érintve a tatai szárnyhoz kerültek 7 csendőr őrssel: sárkeresztesi, a bodajki, a móri, a csákvári, a csákvári, az alsúti, valamint a bicskei őrsökkel. A középső 17 őrs a székesfehérvári, valamint az adonyi járás területén diszlokáltak: Székesfehérvárott, Sárszentmihályon, Szabadbattyánban, Polgárdiban, Abán, Seregélyesen, Gárdonyban, Pázmándon, Válon, Martonvásáron, Ercsiben, Pusztaszabolcson, Adonyban, Sárosdon, Perkátán, Rácalmásban, valamint Dunapentelén.

A 9 déli őrs Lepsény, Enying, Mezőkomárom, Mezőszilas, Káloz, Sárbogárd, Cece, Előszállás, Mezőfalva székhellyel átkerült a veszprémi szárnyparancsnoksághoz.

⁵² 16 648/1924. BM. r.

⁵³ 74 937/1926. BM.kr.

⁵⁴ A Csendőrségi Lapok I–XIII. évfolyamai 1907–1919 között, a XIV–XXXIV. évfolyamai pedig 1924–1944 között jelentek meg. Tudományos ismeretterjesztő és oktató jellegű képes magazin volt, amelyhez a polgári lakosság egy része is hozzájárult. (a szerk.)

⁵⁵ MÁRTONFFY

⁵⁶ 71 464/1930. BM. r.

⁵⁷ NYITRAI

⁵⁸ SZUT-1927

⁵⁹ Loc. cit.

⁶⁰ NYUT-1930

⁶¹ LASZ-1889

⁶² A-15

⁶³ CS-15

⁶⁴ SZUT-1927

⁶⁵ GOSZTONYI

⁶⁶ ZSIGA

⁶⁷ DOMBRÁDY – TÓTH

⁶⁸ *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye.*

⁶⁹ SZUT-1927

⁷⁰ 16 648/1924. BM. r. ; 220 254/1924. BM. r.

⁷¹ FARKAS

⁷² SZUT-1927

⁷³ Loc. cit.

⁷⁴ BALÁZS-PIRI

⁷⁵ A társ rendvédelmi szervezetekhez hasonlóan a Magyar Királyi Csendőrségnek is volt a besúgók – korábbi terminológia szerint bizalmi egyének – információinak honorálására. Ez azonban az elenyésző kisebbség volt. A Magyar Királyi Csendőrség őrsi mellett a vidék területét hálószerűen fedte le az úgynevezett közhatósági jogú személyek hálózata. A gát- és pályaőrök, erdészek, vadőrök, mezőőrök, halőrök stb. valamennyien közhatósági jogú személynek minősültek. Őket az őrzött terület, illetve objektumok tulajdonosai, vagy azok társulatai fizették. A kinevezésükhöz azonban szükség volt az állami közhatósági szaktanfolyam eredményes elvégzésére. Az állam törvényben határozta meg, hogy mekkora területre, illetve vonalhosszra kell egy-egy közhatósági személyt foglalkoztatni. A közhatósági személyek az őrzetükre bízott területen laktak a családjukkal a foglalkoztatók által számukra biztosított családi ház jellegű építményekben. A közhatósági jogú személyek nem csupán őrizték a gondjukra bízott értékeket, hanem a kisjavításokat is elvégezték és a karbantartási munkákat is felügyelték. Létszámuk nem maradt el a Magyar Királyi Csendőrség személyi állománya mögött. A közhatósági jogú személyek hivatalból értesítették a csendőrséget a tudomásukra jutott törvénysértő cselekményekről. Márpedig a rájuk bízott területen lényegben semmi sem történhetett az észlelésük nélkül. A közhatósági személyekkel való érintkezés a csendőri járőrszolgálat nélkülözhetetlen részét képezte. A közhatósági jogú személyeknek a bűnelkövetőket joguk volt feltartóztatni és a csendőrségnek átadni. A közhatósági jogú személyeket a foglalkoztatóknak törvényben rögzített kötelessége volt lőfegyverrel és szolgálati jelvényrel is ellátni. Ezen túlmenően azonban a foglalkoztatók formaruhát is biztosítottak a számukra. (a szerk.)

PARÁDI Ákos

⁷⁵ REKTOR⁷⁶ SZUT-1927⁷⁷ Loc. cit.⁷⁸ SZEMLEUTASÍTÁS⁷⁹ SOLTÉSZ⁸⁰ PINCZÉS: *Csendőrség és közigazgatás.*⁸¹ Loc. cit.⁸² SZUT-1927⁸³ SZENDI ; ZSUFFA⁸⁴ SZUT-1941⁸⁵ Loc. cit.⁸⁶ Loc. cit.⁸⁷ 301/1921. Fejér vármegye főispánjának utasítása. ; 405/1924. Fejér vármegye főispánjának utasítása. ; FML-FRGY 1921, 1924.⁸⁸ 2000/1938. BM. r.⁸⁹ BALÁZS-PIRI⁹⁰ CZEGLÉDY⁹¹ TOLDY⁹² SIPOS⁹³ LASZ-1889⁹⁴ Oktatás az őrsökön.A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK és KISMONOGRÁFIÁK

- BOROVICZÉNY — BOROVICZÉNY Aladár: *A király és kormányzója*. Budapest, 1993, Európa Kiadó.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- DOMBRÁDY – TÓTH — DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség*. Budapest, 1987, Zrínyi.
- FARKAS — FARKAS Gábor: *Politikai viszonyok fejér megyében a két világháború között*. Budapest, 1989, Akadémia.
- FOSDICK — FOSDICK Raymond: *European Police Systems*. [Az európai rendőri rendszerek.] New York, 1960, Harper and Brothers Publishers.
- GOSZTONYI — GOSZTONYI Péter: *Horthy Miklós, a kormányzó*. Budapest, 1992, Gondolat.
- KÖVENDY — KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Torontó, 1973, Sovergin Press.
- MÁLNÁSI — MÁLNÁSI Ödön: *A magyar nemzet őszinte története*. Budapest, 1998, Arcanum Kiadó.
- MÁRTONFFY — MÁRTONFFY Károly (szerk.): *A mai magyar közigazgatás. A korszerű közigazgatás útja*. II. köt. Az 1936. évi közigazgatási tanfolyam továbbképző előadásai. Budapest, 1936, Belügyminisztérium.
- ORMOS — ORMOS Mária: *„Soha míg élek” az utolsó koronás Habsburg puccskísérletei 1921-ben*. Pécs, 1990, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- PINCZÉS: *Csendőrség és közigazgatás*. — PINCZÉS Zoltán: *Csendőrség és közigazgatás*. Budapest, 1936, Állami Nyomda. /A korszerű közigazgatás 2./
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SZENDI — SZENDI József: *Csendőrsors. Hernádnémetitől Floridáig*. Miskolc, 1990, Magyar Demokrata Fórum Miskolci Szervezete.
- TISZA: *Magyarország rendőrségeinek története*. — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története*. Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda.
- ÜNGER – SZABOLCS — ÜNGER Mátyás – SZABOLCS Ottó: *Magyarország története*. Budapest, 1976³, Gondolat Kiadó.
- ZSIGA — ZSIGA Tibor: *Horthy ellen a királyért*. Budapest, 1989, Gondolat.
- ZSUFFA — ZSUFFA Sándor: *Tájékoztató honvédségi csendőrségi és rendőrségi ügyekben. A fegyveres haderő kiegészítése*. Budapest, 1942, s.n.

TANULMÁNYOK

- BODA — BODA József: A magyar rendvédelmi erők szerepe a békefenntartásban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13. sz. 27–30. p. A tanulmány korábbi változata Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szak-

- osztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat első szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- FINSZTER — FINSZTER Géza: Rendészet vagy rendvédelem. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 86–96. p.
- PARÁDI Ákos — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. Században.*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet. — PARÁDI József: Rendvédelem, vagy rendészet. *Belügyi Szemle*, XLIX. évf. (2001) 2. sz. 94–108. p.
- PARÁDI József: Viszontválasz. — PARÁDI József: Viszontválasz „FINSZTER Géza: Honvédelem, rendvédelem” válaszcikkére. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 51–56. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11–12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A rendvédelem védelmében. — PARÁDI József: A rendvédelem védelmében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XVI. évf. (2009) 19. sz. 88–98. p. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919–1945. — SZAKÁLY Sándor: A magyar katonai felső vezetés társadalmi és anyagi helyzete 1919–1945. In HAJDÚ Tibor (szerk.): *A magyar katonatiszt 1848–1945*. Budapest, 1989, MTA Társadalomtudományi Intézet 85–112. p.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. — SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55–58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Háború, forradalom, trianon.*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZÉTÉNYI — ZÉTÉNYI Zsolt: A Magyar Királyi Csendőrség és a csendőrök jogállása 1945-ben és azután. Egy elfelejtett jelmondat „Híven, Becsülettel, vitézül!”. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24. sz. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által rendezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon illetve Ausztriában és Magyarországon 1849–2005.*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK
- BALÁZS-PIRI — BALÁZS-PIRI Gyula: Az őrszkörlet korszerű portyázásáról. I. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXXVIII. évf. (1938) 15. sz. 494–500. p. és II. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXXVIII. évf. (1938) 16. sz. 536–542. p.
- BARCSAY-AMANT — BARCSAY-AMANT Zoltán: A honvéd, csendőr és rendőr elnevezések eredete. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 18. sz. 566–567. p.
- CZEGLÉDY — CZEGLÉDY Jenő: Találkoztam a magyar csendőrrel. *Csendőrségi Lapok*, XXXI. évf. (1941) 18. sz. 590–591. p.
- NYITRAI — NYITRAI József: Csendőr járőr ellen elkövetett gyilkosság kísérletének nyomozása. *Csendőrségi Lapok*, XXIII. évf. (1943) 20. sz. 631–632. p.
- Oktatás az őrsökön. — Oktatás az őrsökön. *Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 2. sz. 34–38. p.

- PARÁDI: Elpusztított emlékhelyek. — PARÁDI József: Elpusztított emlékhelyek. *Rendvédelem-történeti Hírlevél*. XVII. évf. (2008) 29–30. sz. 96–110. p.
- SIPOS — SIPOS Lajos: A korszerű őrszlaktanya. *Csendőrségi Lapok*, XXII. évf. (1932) 15.sz., 478–481. p.
- TISZA: Régi nyomozások a pandúr világból. — TISZA Miksa: Régi nyomozások a pandúr világból. *Csendőrségi Lapok*, XXV. évf. (1935) 6. sz. 177–181. p.
- TOLDY — TOLDY Árpád: A falu és a közbiztonság. *Csendőrségi Lapok*, XXXII. évf. (1942) 10. sz. 306–309. p.

LEXIKONOK, ENCIKLOPÉDIÁK, ÉRTELMEZŐ SZÓTÁRAK

- Alapismereti kislexikon.* — *Alapismereti kislexikon..* Budapest, 1990, Novotrade RT.
- Magyar Értelmező Szótár* — *Magyar Értelmező Szótár.* Budapest, 1972, Akadémia Kiadó.
- Magyar Jogi Lexikon* — *Magyar Jogi Lexikon.* Budapest, 1938, Pallas Irodalmi- és Nyomdai RT.
- Munkásmozgalmi Lexikon.* — *Munkásmozgalmi Lexikon.* Budapest, 1976, Kossuth Könyvkiadó.
- Új Magyar Lexikon* — *Új Magyar Lexikon.* Budapest, 1960, Akadémia Kiadó.

IRAT-, DOKUMENTUM- és LEVÉLTÁRAK

- FML-FRGY — Fejér Megyei Levéltár főispáni rendeletek gyűjteménye.

SZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

- A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye.* — *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati körére vonatkozó törvényes rendelkezések kivonatos gyűjteménye.* Budapest, 1901, Toldi Kiadó.

SZABÁLYZATOK

- A-15 — *Szabályzat a karhatalmi szolgálat ellátására a Magyar Királyi Honvédség számára.* Budapest, 1942, Atheneum.
- CS-15 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség lovas alakulatai részére.* Budapest, 1937, s.n.
- LASZ-1889 — *Laktanyai szabályok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1889, Pesti Könyvnyomda.
- NYUT-1930 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára.* Budapest, 1930, s. n.
- SZEMLEUTASÍTÁS — *Utasítás a szemlék megtartásához a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1913, s. n.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és Szolgálati Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s. n.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.

ÉVKÖNYVEK, ZSEBKÖNYVEK

- PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* 1925. — PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* XXXIII. évf. (1925) Stádium Sajtóvállalat.
- PINCZÉS: *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* 1926. — PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve.* XXXIV. évf. (1926) Stádium Sajtóvállalat.

TANKÖNYVEK

- A csendőr kézikönyve.* — *A csendőr kézikönyve. Utasítás a tábort csendőrség részére kérdésekben és feleletekben.* Szeged, 1894, s.n.
- SOLTÉSZ — SOLTÉSZ Imre: *Utasítás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1924, Pallas.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII. tc. — 1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról s ezek elintézésének módjáról.
- 1881/II. tc. — 1881/II. tc. a csendőrség legénységi állományának kiegészítése tárgyában.
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületén való teljesítéséről.
- 1883/XXVII. tc. — 1883/XXVII. tc. a V. és VI. csendőr kerületparancsnokság felállítása céljából a csendőrség legénységi állományának ideiglenes kiegészítése tárgyában.
- 1921/III. tc. — 1921/III. tc. az állam és a társadalmi rend hatályosabb védelméről.
- 1922/VII. tc. — 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1994/XXXIV. tv. — 1994/XXXIV. tv. a rendőrségről
- 24 300/1909.BM-IM. r. — 24 300/1909.BM-IM. r. az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal tárgyában.
- 5047/1919. ME. r. — 5047/1919. ME. r. a magyarországi rendőrségek államosítása tárgyában.
- 5643/1921. BM. kr. — 5643/1920. BM. kr. a Magyar Királyi Csendőrség szervezete tárgyában.
- 40 453/1923. BM. r. — 40 453/1923. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség elhelyezési kimutatása.
- 16 648/1924. BM. kr. — 16 648/1924. BM. kr. a csendőr őrsök és különítmények felállítása alkalmával követendő eljárás.

- 74 937/1926. BM. kr. — 74 937/1926. BM. kr. Királyi Állami Rendőrség területén működő csendőrség viszonya a rendőr hatóságokhoz.
 220 254/1924. BM. r. — 220 254/1924. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség átszervezése tárgyában.
 71 464/1930. BM. r. — 71 464/1930. BM. r. a csendőrségi nyomozó szolgálat létrehozása tárgyában.
 2000/1938. BM. r. — 2000/1938. BM. r. a Magyar Királyi Csendőrség helyszínbírságolása tárgyában.
 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről.

Mellékletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

A Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése Fejér vármegyében 1920–1921-ben. 70

II. sz. melléklet

A csendőr őrsök méretenkénti megoszlása Fejér vármegyében 1933-ban. 71

III. sz. melléklet

A kiemelkedő bűncselekmények száma Fejér vármegyében 1936 első félévében. 71

IV. sz. melléklet

Csendőri járandóságok 1926-ban. 71

V. sz. melléklet

Korabeli fegyveres testületek fegyelemsértést elkövető tagjainak százalékos aránya a teljes személyi állomány létszámához viszonyítva. 72

*I. sz. melléklet***A Magyar Királyi Csendőrség újjászervezése Fejér vármegyében 1920-1921-ben**

Az 1-es számú, székesfehérvári szakasz őrsei

(A szakasz működési területe székesfehérvári és a móri járásokra terjedt ki)

1/1	őrs	Székesfehérvár	12 fő csendőr	1/8	őrs	Mór	12 fő csendőr
1/2	őrs	Kápolnásnyék	6 fő csendőr	1/9	őrs	Csákvár	6 fő csendőr
1/3	őrs	Seregélyes	6 fő csendőr	1/10	őrs	Bodajk	6 fő csendőr
1/4	őrs	Aba	6 fő csendőr	1/11	őrs	Csákberény	6 fő csendőr
1/5	őrs	Polgárdi	6 fő csendőr	1/12	őrs	Lovasberény	6 fő csendőr
1/6	őrs	Falubottyán	6 fő csendőr	1/13	őrs	Sárkeresztes	6 fő csendőr
1/7	őrs	Kisláng	6 fő csendőr	Összesen 13 őrs		90 fő csendőr	

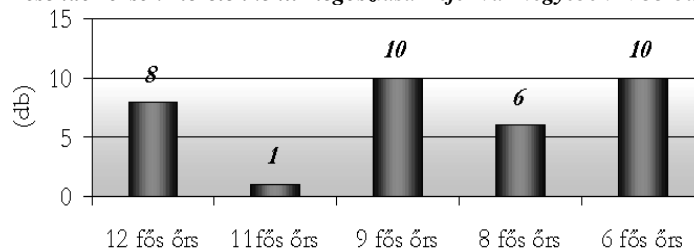
A 2-es számú, adonyi szakasz őrsei

(A szakasz működési területe az adonyi, a váli és a sárbogárdi járásokra terjedt ki)

2/1	őrs	Adony	12 fő csendőr	2/10	őrs	Előszállás	6 fő csendőr
2/2	őrs	Ercsi	6 fő csendőr	2/11	őrs	Herczegfalva	6 fő csendőr
2/3	őrs	Érd	6 fő csendőr	2/12	őrs	Vál	12 fő csendőr
2/4	őrs	Nagyperkát	6 fő csendőr	2/13	őrs	Alcsút	6 fő csendőr
2/5	őrs	Dunapentele	6 fő csendőr	2/14	őrs	Bicske	6 fő csendőr
2/6	őrs	Sárbogárd	12 fő csendőr	2/15	őrs	Etyek	6 fő csendőr
2/7	őrs	Káloz	6 fő csendőr	2/16	őrs	Martonvásár	6 fő csendőr
2/8	őrs	Sárosd	6 fő csendőr	2/17	őrs	Pázmánd	6 fő csendőr
2/9	őrs	Cecze	6 fő csendőr	Összesen 17 őrs		120 fő csendőr	

Forrás: *Katonai és csendőrségi tájékoztató*, I–II. évf. (1920–1921.) számai.

A csendőr őrsök méretenkénti megoszlása Fejér vármegyében 1933-ban

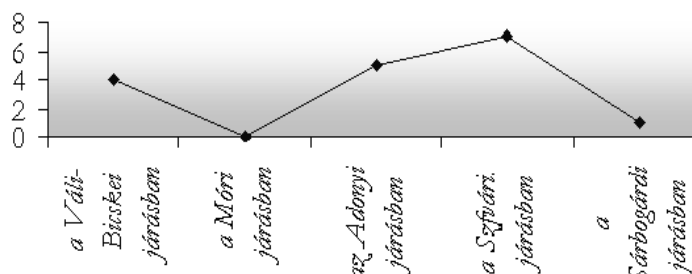

A székesfehérvári csendőr kerület Fejér vármegyei csendőr őrszei: Székesfehérvár, Bicske, Martonvásár, Mór, Érd, Sárbogárd, Pusztaszabolcs, + a székesfehérvári közlekedési őrs, Kápolnásnyék, Alcsút, Sósút, Vél, Csákberény, Bodajk, Polgárdi, Ercsi, Dunapentele, Cece, Sárosd, Lovasberény, Seregélyes, Aba, Sárszentmihály, Nádasdladány, Káloz, Sárkeresztes, Pázmánd, Csákvár, Szabadbattyán, Kisláng, Adony, Perkáta, Rácalmás, Hercegfalva, Előszállás.

Az átlagos őrsi legénységi létszám ebben az időben már 8 fő csendőr volt!

Forrás: PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XLI. évf. (1933) Stádium Sajtóvállalat.

A kiemelkedő bűncselekmények száma Fejér vármegyében 1936 első felében

Kiemelkedő, a közbiztonságot veszélyeztető események voltak: 7 esetben betörő csoportokat, vagy sorozatbetörőt fogtak el, 5 esetben emberölésben nyomoztak, 2 esetben 3 helyszínen pénzhamisítótak fűleltek le, 1 esetben vonat dobálótak fogtak el, 1 esetben halálos verekedést követően intézkedtek, 1 esetben 6 fő csoport támadt meg Adonyban a csendőrijárórt.

Forrás: *Magyar Statisztikai Szemle*. XIII. évf. (1936) 1–6. sz.

Csendőri járandóságok 1926-ban

Havi illetmények	
próbacsendőr	25
csendőr	30
őrmester	35
törzsőrmester	40
főtörzsőrmester	45
3. osztályú tiszthelyettes	55
2. osztályú tiszthelyettes	65
1. osztályú tiszthelyettes	75
hadnagy	90
főhadnagy	110
százados	160
őrnagy	200
alezredes	250
ezredes	340

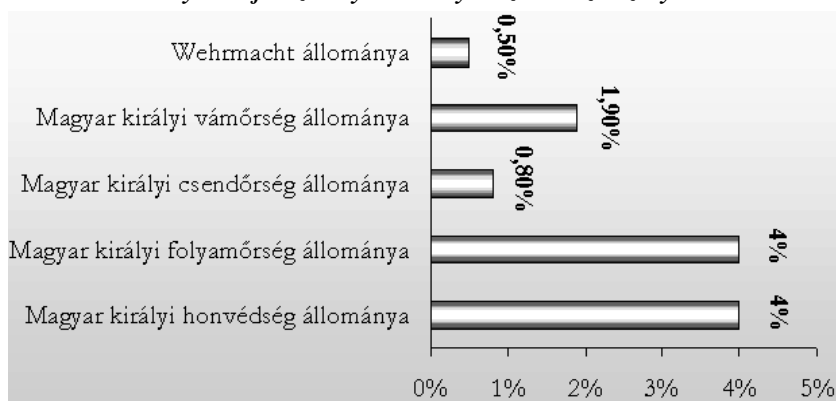
Egyéb pénzbeli járandóságok

tisztiszolga váltság	10
felszerelési járulék	20
családi pótlék (feleség és minden gyerek után külön-külön)	10

A csendőrségi pótdíj a szolgálati idő hosszával arányosan növekedett.

Forrás: PINCZÉS Zoltán (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. XLII. évf. (1934) Stádium Sajtóvállalat.

Korabeli fegyveres testületek fegyelemsértést elkövető tagjainak százalékos aránya a teljes személyi állomány létszámához viszonyítva

Forrás: A szerző által nem közölt dokumentumok alapján.